

**UCHWAŁA NR XXXIII/ 300 /2021
RADY MIEJSKIEJ BORKU WLKP.**

z dnia 22 września 2021 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla gminy Borek Wlkp na lata 2021 -
2024**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2021 r. poz. 710 z późn. zm.) Rada Miejska uchwała co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Borek Wlkp. na lata 2021 - 2024 zaopiniowany pozytywnie przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu Delegatura w Lesznie, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Borku Wlkp.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej Borku Wlkp.

Tomasz Pawlak

Załącznik do
Uchwały Nr XXXIII/ 300 /2021
Rady Miejskiej Borku Wlkp
z dnia 22 września 2021r

Gminny Program Opieki nad Zabytkami

gminy Borek Wlkp.

na lata 2021-2024

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	4
1.1. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	5
1.2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.	7
1.2.1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.	8
1.2.2. Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	13
2. Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.	14
2.1. Polityka państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.	14
2.1.1. Krajowy programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.	14
2.1.2. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030	16
2.2. Wojewódzka polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.	17
2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.	17
2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.	20
3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Borek Wlkp.	23
3.1. Zarys historii gminy Borek Wlkp.	24
3.2. Krajobraz kulturowy	25
3.3. Zabytki nieruchome o najważniejszym znaczeniu dla gminy Borek Wlkp.	29
3.4. Gminna ewidencja zabytków	41
3.4.1. Gminna ewidencja zabytków nieruchomych	41
3.4.2. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych	43
3.5. Wykaz zabytków ruchomych na terenie gminy Borek Wlkp.	44
3.6. Zabytki archeologiczne.	45
3.6.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.	45
3.6.2. Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne. Uwarunkowania fizjograficzne, analiza funkcjonalna, chronologiczna i przestrzenna.	45
3.7. Zabytki stanowiące własność gminy Borek Wlkp.	50
3.8. Dziedzictwo niematerialne	51
4. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.	55

4.1.	<i>Stan zachowania zabytków nieruchomych i archeologicznych. Zagrożenia.</i>	
	<i>Główne postulaty konserwatorskie.</i>	55
4.2.	<i>Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.</i>	62
4.2.1.	<i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i>	62
4.2.2.	<i>Strategia rozwoju miasta i gminy Borek Wlkp.</i>	68
4.2.3.	<i>Lokalny program rewitalizacji miasta Borek Wlkp.</i>	68
4.2.4.	<i>Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego</i>	69
4.2.5.	<i>Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i>	73
4.3.	<i>Szlaki turystyczne.</i>	73
4.4.	<i>Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego.</i>	74
5.	Założenia programowe	75
6.	Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami.	
	Określenie sposobów ich realizacji.	76
7.	Wdrażanie gminnego programu opieki nad zabytkami.	84
7.1.	<i>Instrumenty prawne i instytucjonalne.</i>	84
7.2.	<i>Instrumenty finansowe.</i>	84
	<i>7.2.1. Dotacje z budżetu gminy Borek Wlkp. Na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków gminy Borek Wlkp., nie stanowiących własności gminy</i>	85
	<i>7.2.2. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania.</i>	87
7.3.	<i>Monitoring działania programu.</i>	88
	<i>Załącznik nr 1 – Wykaz obiektów w gminnej ewidencji zabytków</i>	90

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to ważny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory i osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. Dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń to zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy). Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest zatem dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminnym, właścicielami i użytkownikami zabytków oraz Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Współpraca ta, prowadzona dotychczas oraz rozwijana w kolejnych latach, powinna przynieść lokalnej społeczności wymierne korzyści – zachowanie naszego dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Program ma określić swego rodzaju stan idealny, do którego należy dążyć w zakresie opieki nad zabytkami: wskazywać konieczne do wykonania zadania i sugerować sposoby ich realizacji poprzez określenie podstawowych założeń organizacyjnych, finansowych, promocyjnych i ochronnych. Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy udziale samorządów, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców i wspólnot lokalnych.

Za zabytek uznaje się nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością, stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na wartość

historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytki, ślady działalności ludzkiej są niezastąpionym źródłem informacji o życiu i działaniach człowieka oraz o historycznym rozwoju umiejętności artystycznej i technicznej. Zabytki decydują o tożsamości miejsca. Chcąc zachować łączność pomiędzy przeszłymi i przyszłymi pokoleniami, musimy dążyć do ich zachowania. Złożoność i interdyscyplinarność działań w tej sferze w warunkach gospodarki rynkowej wymaga strategicznego zarządzania zabytkami opartego na długookresowej wizji rozwoju. Narzędziem realizacji strategii opieki nad zabytkami mają być programy opieki nad zabytkami.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków, dbanie o należyty stan zabytków jest coraz powszechniejsze wśród mieszkańców gminy. Rewitalizacja poszczególnych obiektów, jak i całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie. Tak więc stworzenie programu opieki nad zabytkami jest nie tylko koniecznością przewidzianą ustawą, ale przede wszystkim potrzebą społeczną. Jest również ważnym czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o ich dobrą kondycję. Dane miejsce nigdy nie będzie atrakcyjne (dla mieszkańców i turystów), jeżeli jego zabytki będą zaniedbane, niewłaściwie promowane czy eksponowane. To urok zadbanych zabytków, ulicznych zaułków i parków tworzy niepowtarzalny charakter danego miejsca, do którego z chęcią powraca turysta. Kultura i tradycja regionu, jedyne w swoim rodzaju położenie geograficzne oraz zabytki mogą tworzyć niepowtarzalny produkt turystyczny, który może być znaczącym elementem rozwoju.

Główną ideą Programu jest wytyczenie dróg pozwalających osiągnąć odczuwalną i akceptowaną społecznie poprawę w zakresie stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie gminy. Niezwykle ważnym jest, aby działania czynione w tych kierunkach były wykonywane przy czynnym i świadomym współdziałaniu społeczności lokalnej. Obowiązkiem Samorządu Gminy Borek Wlkp. jest z kolei podnoszenie świadomości społecznej w zakresie opieki nad zabytkami oraz efektywne usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie tej opieki, jak również tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu.

1.1. Cel opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

„Program Opieki nad Zabytkami gminy Borek Wlkp. na lata 2021 – 2024” został opracowany celem realizacji zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (t. j. Dz. U. 2020 poz. 282 ze zm.). Ustawa wprowadza obowiązek

sporządzania programów opieki nad zabytkami przez samorządy - zarówno na szczeblu wojewódzkim, powiatowym, jak i gminnym. Zgodnie z art. 87 ust. 1 cytowanej wyżej ustawy burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków przyjmuje Rada Gminy. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym, a z jego realizacji burmistrz sporządza co dwa lata sprawozdanie.

Szczegółowe cele programu opieki nad zabytkami zawarte są w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* i należą do nich:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Tworząc Program opieki nad zabytkami w Gminie Borek Wlkp. założono, że zasoby regionalnego dziedzictwa kulturowego są zasadniczym czynnikiem wpływającym na kształtowanie tożsamości regionalnej. Należy się z tymi zasobami, historią i zabytkami zapoznać, rozróżnić obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa wielkopolskiego i figurujące w Gminnej Ewidencji Zabytków. Zasoby te, odczuwane czasem jako obciążenie, mogą stać się, odpowiednio utrzymane, szansą promocji.

Nadrzędnym celem sformułowania programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego gminy poprzez określenie działań organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach samorządu, a także włączenie zabytków w rozwój gospodarczy i społeczny oraz zaszczepienie świadomości potrzeby, zasadności i sposobów ochrony zabytków wśród mieszkańców. Istotnym elementem opieki nad zabytkami jest też uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów

zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na ochronę zabytków. Formułując Program Opieki nad Zabytkami przyjęto zadania należące z mocy ustawy do obowiązków Gminy, między innymi opieki nad zabytkami, do których Gmina Borek Wlkp. posiada tytuł prawny oraz zarysowano ogólną politykę Gminy w dziedzinie opieki nad zabytkami, nie naruszając przy tym praw właścicieli. Efektami, jakie ma przynieść wykonanie zapisów programu, ma być w związku z tym poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego powodująca uatrakcyjnienie regionu na rynku turystycznym, nadanie zabytkom właściwych funkcji oraz podniesienie świadomości walorów dziedzictwa kulturowego.

1.2. Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

W polskim ustawodawstwie zagadnienia związane z zabytkami i ich ochroną regulują m. in. następujące akty prawne:

Ustawy:

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. *o samorządzie gminnym* (tekst jednolity Dz. U. 2020 poz. 713 ze zm.).
2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (tekst jednolity Dz. U. 2020 poz. 282 ze zm.).
3. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. *o gospodarce nieruchomościami* (tekst jednolity, Dz. U. 2020 poz. 1990).
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - *Prawo budowlane* (tekst jednolity, Dz. U. 2020 poz. 1333).
5. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* (tekst jednolity, Dz. U. 2020 poz. 293 ze zm.).
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. *o ochronie przyrody* (tekst jednolity, Dz. U. 2020 poz. 55 ze zm.).
7. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. *o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* (Dz. U. 2015 poz. 774 ze zm.).

Rozporządzenia:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 02 sierpnia 2018 r. *w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań*

konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (tekst jednolity, Dz. U. 2021 poz. 81).

2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. 2017 poz. 1674).
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. 2014 poz. 110).
4. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304, ze zm.).
6. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510).
7. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661 ze zm.).
8. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259).
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).

1.2.1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2020 poz. 282 ze zm.) w sposób kompleksowy reguluje kwestie związane z prawną

ochroną zabytków. Ustawa określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa nakłada na organy administracji rządowej i samorządowej obowiązek zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla ochrony dóbr kultury.

Art. 3 - podaje definicje zabytku rozumianego jako nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

W dalszej części art. sformułowane są podstawowe definicje z zakresu opieki nad zabytkami: *Krajobraz kulturowy* – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka.

Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg.

Historyczny zespół budowlany - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi.

Otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań.

Prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań.

Roboty budowlane - budowa, a także prace polegające na przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku.

Badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich.

Badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń.

Badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego.

Zgodnie z *art. 6.* „ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi,
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,

- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej”.

Ponadto „Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

Art. 4 - „Ochrona zabytków polega, w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.”

Art. 5 - „Opieka nad zabytkami sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.”

Art. 7 - Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków,
 - 1a) wpis na listę Skarbów Dziedzictwa,
- 2) uznanie za pomnik historii,
- 3) utworzenie parku kulturowego,
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 18 i art. 19 - zakładają obowiązek uwzględniania m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej, ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w programach opieki nad zabytkami.

Art. 20 - plany miejscowe podlegają uzgodnieniu przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 21 – przyjmuje, że podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków, prowadzona odpowiednio przez (*art. 22*) generalnego konserwatora zabytków (krajowa ewidencja zabytków), wojewódzkiego konserwatora zabytków (wojewódzka ewidencja zabytków), wójta (burmistrza, prezydenta miasta) (gminna ewidencja zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy).

Art. 32 i 33 – stanowią o zawiadomieniu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz o wstrzymaniu tych robót, oraz o zawiadomieniu właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków o znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym.

Art. 71 ust. 1 i ust 2 - zakładają sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku przez osoby fizyczne lub jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki.

Art. 81 - Organ stanowiący gminy lub powiatu ma prawo udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozdział 10a Ustawy poświęcony jest administracyjnym karom pieniężnym m. in. za:

- nie powiadomienie o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku,

zagrożeniu dla zabytku, zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego, zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku (*art. 107a*),

- uniemożliwienie lub utrudnienie dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków (*art. 107c*),
- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru bądź w jego otoczeniu oraz prowadzenie badań archeologicznych bez pozwolenia WKZ lub niezgodnie z jego warunkami (*art. 107d*),
- nie wykonywanie zaleceń pokontrolnych (*art. 107e*).

Wpływy z kar pieniężnych przekazywane są do Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (*art. 107i*). Za niszczenie lub uszkodzenie zabytku przewidziane są kary ograniczenia oraz pozbawienia wolności oraz nawiązki na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (*art. 108*).

1.2.2. Zadania i kompetencje organów gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Szczegółowy zakres zadań i kompetencji organów samorządu gminnego w odniesieniu do problematyki ochrony dóbr kultury został uregulowany przede wszystkim w dwóch ustawach:

- *Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym*, w której w art. 7 ust. 1 pkt. 9 zapisano: „Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”
- *Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*
Art. 87 stanowi, że:
 - burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami,
 - gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada miejska po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków,
 - gminny program opieki nad zabytkami ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
 - z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami burmistrz sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia się radzie miejskiej.

2. Uwarunkowania zewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.

2.1. Polityka państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.1.1. Krajowy programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 84 stanowi, iż: w celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Krajowy program ochrony zabytków na lata 2019 – 2022 został przyjęty przez Radę Ministrów Uchwałą nr 82 z dnia 13 sierpnia 2019 r. (Monitor Polski 2019, poz. 808).

Na podstawie wyników ewaluacji i doświadczeń towarzyszących realizacji Programu na lata 2014-2017, przy przygotowywaniu Programu 2019-2022 położono szczególny nacisk na zmiany w warstwie:

1. Poprawy struktury zarządzania, monitoringu i ewaluacji programu,
2. Wyraźnego powiązania wskaźników realizacji programu z konkretnymi zadaniami, zaplanowanymi jako elementy realizacji kierunków działania i celów szczegółowych.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022 jest: „Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami”, który realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe, podzielone na kierunki działania, a w nich poszczególne zadania, tj.:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działań 1.1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym.

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym,
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach,
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 1.2: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym.

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich,
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich,
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego,
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 2.1: Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami.

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działań 2.2: Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego.

1. Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działań 3.1: Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości.

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami,
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działań 3.2: Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

1. Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Do wszystkich wymienionych w *Krajowym programie celów i zadań* opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu.

2.1.2. Koncepcja Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030

Dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski przyjęty został przez Radę Ministrów Uchwałą Nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r. (Monitor Polski 2012 poz. 252).

Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długiej perspektywie czasowej. Szczególny nacisk położony został na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, który decyduje o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. W ramach dokumentu zdefiniowane zostały m.in. uwarunkowania polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych dwudziestu lat – zbiór czynników i procesów zależnych w niewielkim stopniu od działań rządu i innych podmiotów publicznych, które mogą jednak wywierać duży wpływ na sposób prowadzenia polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, wyznaczanie celów i możliwości ich osiągnięcia, w związku z czym powinny być uwzględniane w formułowaniu i prowadzeniu tej polityki. Uwzględniono wśród nich także uwarunkowania wynikające z dziedzictwa kulturowego. Zdiagnozowano m.in. niski, niezgodny z posiadanym potencjałem rozwojowym, poziom wykorzystania funkcji symbolicznych i promocyjnych zasobów dziedzictwa kulturowego.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 uwzględnia powiązania polityki przestrzennej z ochroną i opieką nad zabytkami oraz zalecenia odnoszące się do zachowania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego Polski:

1. Rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji,
2. Zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska,
3. Zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego – przy aktywnym udziale różnorodnych partnerów, w szczególności społeczności lokalnych,
4. Rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych i historycznych oraz związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój

- współczesnych krajobrazów kulturowych,
5. Wykorzystanie unikalnych zasobów krajobrazu kulturowego i budowanie specjalizacji terytorialnej w celu rozwoju lokalnych rynków pracy;
 6. Ochrona i wykorzystanie dla harmonijnego rozwoju obszarów wiejskich ich potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego,
 7. dbałość o zabytki oraz dziedzictwo kulturowe, kultywowanie tradycji lokalnych, sprzyjające rozwojowi turystyki i wspomagające proces budowania/wzmacniania tożsamości kulturowej,
 8. Kompleksowe lokalne programy rewitalizacji powinny zapewniać poprawę stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochronę dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawę transportu publicznego, itp.,
 9. Zintegrowana ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego,
 10. Prowadzenie aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do zasobów przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony, prowadzenie monitoringu zachowania zasobów; powstanie list krajobrazów i obiektów o unikatowych wartościach przyrodniczych, historycznych, archeologicznych, szczególnie o cechach symbolu, a także upowszechnienie listy krajobrazów zagrożonych,
 11. Zabezpieczenie dziedzictwa przed skutkami klęsk żywiołowych,
 12. Edukacja obywatelska w zakresie budowania powszechnego przekonania, że polska przestrzeń pojmowana jako bogactwo naturalne i dziedzictwo kulturowe podlega zasadom zrównoważonego rozwoju, a ład przestrzenny jest dobrem publicznym.

2.2. Wojewódzka polityka w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

2.2.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.

Dnia 27 stycznia 2020 r. został uchwalony (Uchwała nr XVI/287/20) przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego dokument pn. „Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku.”¹

¹ Treść Strategii została opublikowana w Biuletynie Informacji Publicznej pod bezpośrednim adresem: <https://wrot.umww.pl/wp-content/uploads/2020/01/Strategia-Wielkopolska-2030.pdf>

To najważniejszy dla samorządu województwa dokument planistyczny, który stanowi punkt odniesienia dla wszystkich działań rozwojowych na terenie Wielkopolski, w tym dla polityki przestrzennej województwa, przez co ma bezpośredni wpływ także na zachowanie i poprawę krajobrazu kulturowego. Jest to swoista mapa drogowa działań Samorządu na najbliższą dekadę. W Strategii wskazuje się na nowy model rozwoju regionalnego, zwany modelem funkcjonalnym. Ma on przyczynić się do zrównoważonego rozwoju województwa i odpowiadać na zidentyfikowane wyzwania, które stoją przed Wielkopolską w najbliższym czasie. Został on tak zaprojektowany aby zapewnić społecznie, gospodarczo i terytorialnie zrównoważony rozwój. Dzięki niemu efektywnie będą rozwijane oraz wykorzystywane miejscowe zasoby i potencjały wszystkich obszarów województwa. Zgodnie z zamysłem opracowanie przyjęło bardziej operacyjną formę. Dzięki temu już na poziomie dokumentu strategicznego wskazuje się na kluczowe działania prorozwojowe istotne dla poprawy jakości życia Wielkopolan. W Strategii mocno akcentuje się aspekt współpracy. Była ona podjęta już na etapie przygotowania dokumentu i będzie kontynuowana na etapie jej wdrażania i monitorowania.

Dokument opisuje stan dzisiejszy i wyzwania rozwoju Wielkopolski. Przyjęto w nim następującą wizję rozwoju województwa: „Wielkopolska w 2030 roku to region przodujący w kraju, liczący się w Europie i szanujący jej uniwersalne wartości, świadomy swojego dziedzictwa przyrodniczego i cywilizacyjnego, spójny, zrównoważony i dostępny terytorialnie, otwarty na nowe idee i ludzi, silny nowoczesną gospodarką, aspiracjami i wiedzą swoich mieszkańców, zapewniający im bardzo dobre warunki życia, pracy i wypoczynku na całym obszarze województwa”. Misja samorządu regionalnego w zwięzły sposób precyzuje istotę jego działań i podstawowe funkcje do spełnienia na rzecz podnoszenia poziomu życia i zaspokojenia potrzeb mieszkańców i województwa. Kierując się tym przesłaniem, przyjęto następującą misję: „Samorząd Województwa umacnia krajową i europejską pozycję Wielkopolski, rozwija jej potencjał społeczny i gospodarczy, podnosi poziom życia mieszkańców oraz dba o środowisko przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe regionu dla dobra jego obecnych i przyszłych pokoleń w myśl zasad zrównoważonego rozwoju”.

Cele rozwoju województwa wynikają ze zidentyfikowanych wyzwań rozwojowych regionu. Wyróżnione cele strategiczne i cele polityk publicznych prowadzonych w regionie, dla których podstawą jest Strategia Wielkopolska 2030 powinny przyczynić się do osiągnięcia przyjętej wizji rozwoju Wielkopolski w 2030 roku.

W ramach celu strategicznego 2 – Rozwój społeczny Wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu - określony został cel operacyjny 2.3. „Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu”, gdzie kluczowe kierunki interwencji to: kształtowanie i wzmocnianie postaw prospołecznych, równościowych, innowacyjnych, w tym rozwój innowacji społecznych, wzmocnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury oraz rozwój przemysłu czasu wolnego. Nakreślono dwa pakiety działań:

1. Dziedzictwo kulturowe Wielkopolski:

Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.:

- Rozwój wielkopolskich instytucji kultury. Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.
- Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

2. Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski:

Wielkopolska jest regionem o zróżnicowanym potencjale turystycznym opartym przede wszystkim na jej warunkach naturalnych oraz historycznych. Urozmaicone walory regionu pozwalają na rozwój na jego terenie turystyki kulturowej, w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe kolei wąskotorowej, turystyki przyrodniczej, wiejskiej, aktywnej i biznesowej. Najważniejszymi spośród identyfikowanych obszarów wsparcia w tym zakresie są m.in.:

- Wielka Pętla Wielkopolski. Wielka Pętla Wielkopolski jest jednym z najważniejszych szlaków na polskich drogach wodnych o dużej atrakcyjności przyrodniczej oraz walorach rekreacyjno-kulturowych, cieszącym się popularnością wśród turystów. W celu podniesienia konkurencyjności tego produktu na rynku międzynarodowym szlak

wymaga znaczących inwestycji – nadal brakuje przystani i marin, niezbędnych urządzeń technicznych, takich jak: sanitariaty, stacje paliw, punkty gastronomiczne, placówki usługowo-naprawcze sprzętu pływającego. Kluczowa jest modernizacja i systematyczna konserwacja śluz na szlaku, utrzymanie drożności szlaku oraz jego kompleksowa promocja.

- Wielkopolska BIKE. Rosnąca popularność roweru jako środka transportu w codziennych dojazdach miejskich oraz turystyki długodystansowej stanowi podstawę do realizacji projektu Wielkopolska BIKE. Celem projektu jest stworzenie systemu tras rowerowych przebiegających przez województwo wielkopolskie, nawiązujących do istniejących i planowanych asfaltowych tras rowerowych w gminach (sieć lokalna) oraz sąsiednich województwach (włączenie się w sieć transgraniczną). Stworzenie tego systemu poprzedzone zostanie opracowaniem polityki rowerowej dla województwa wielkopolskiego, uwzględniającej także aspekt bezpieczeństwa współuczestniczących w ruchu na trasach rowerowych.

2.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania uchwalony został przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 25 marca 2019 r. Uchwałą Nr V/70/19 (Dz. Urz. Woj. Wielkopolskiego 2019, poz. 4021).

Dokument ten określił cel sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego, zasady kształtowania przestrzeni i zasady jej zagospodarowania oraz kierunki zagospodarowania dla terenów wchodzących w skład administracyjnych granic Wielkopolski. Za podstawowy cel zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego, uznano doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa, wpisując w jego treść rozważne zarządzanie obszarem województwa oraz ochronę środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Przy zagadnieniu poświęconym syntezie uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego w rozdziale dotyczącym dziedzictwa kulturowego przedstawiono krótką historię osadnictwa, najcenniejsze obszary i obiekty nieruchome, zabytki archeologiczne, obszary o wysokich wartościach kulturowych, obiekty kultu religijnego, miejsca pamięci narodowej, elementy dziedzictwa niematerialnego i szlaki kulturowe. Treść planu zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego zawiera zapisy odnoszące

się wprost do elementów dziedzictwa kulturowego zlokalizowanych w obrębie gminy Borek Wlkp. Podczas omawiania dużego znaczenia obiektów kultu religijnego istotnych dla kształtowania tożsamości regionalnej wymieniono także Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia na Zdzieżu w Borku Wlkp.

Przeanalizowano zagrożenia dla dziedzictwa kulturowego, a pośród nich:

1. Intensywne procesy suburbanizacji w otoczeniu dużych i średnich miast – wyludnianie się centrów, a w konsekwencji ich degradacja przestrzenna i społeczno-gospodarcza,
2. Zainwestowanie przestrzeni na terenach otwartych oraz obszarów atrakcyjnych przyrodniczo i krajobrazowo,
3. Konflikty przestrzenne wynikające z przebiegu szlaków transportowych – brak obwodnic drogowych,
4. Konflikty przestrzenne wynikające z potrzeb rozwoju naziemnych sieci infrastruktury technicznej,
5. Zagrożenia wynikające z lokowania w sąsiedztwie zabytków obiektów niedostosowanych do skali otoczenia, często stwarzających kolizję widokową,
6. Konflikty wynikające z prowadzonej działalności gospodarczej, rolniczej i wydobywczej oraz wynikające z przeprowadzanych inwestycji budowlanych wymagających prac ziemnych, zagrażające przede wszystkim zabytkom archeologicznym
7. Globalizacja, migracja, zanik przekazu międzypokoleniowego czy nadmierny ruch turystyczny zagrażający zachowaniu dziedzictwa niematerialnego.

Podkreślono konieczność podjęcia działań na rzecz kompleksowej ochrony terenów najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym oraz kształtowania harmonijnego krajobrazu na całym obszarze województwa.

W rozdziale poświęconym celom polityki przestrzennej określono osiem celów, w tym cel 4. odnoszący się do ochrony dziedzictwa kulturowego – „Ochrona potencjału kulturowego i krajobrazu oraz rozwój konkurencyjnych form turystyki i rekreacji”. Dla przyjętych celów polityki przestrzennej określone zostały kierunki zagospodarowania przestrzennego oraz działania służące osiągnięciu docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej:

I. W zakresie wzmocnienia tożsamości narodowej i regionalnej:

1. Kształtowanie głównego obszaru kulturotwórczego poprzez m. in.: wzmocnienie i wdrażanie działań ochronnych dla obiektów związanych ze Szlakiem Piastowskim,
2. Zachowanie zasobów dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego poprzez m. in.: obejmowanie obiektów wyższymi formami ochrony prawnej, modernizację obiektów zabytkowych i przystosowywanie ich do nowych funkcji, tworzenie skansenów,

ochronę przestrzeni miast i wsi poprzez wyznaczenie obszarów o zachowanych wartościach kulturowych, identyfikowanie obszarów zdegradowanych i obejmowanie ich działaniami rewitalizacyjnymi lub planami odnowy miejscowości, tworzenie parków kulturowych, rozwój działalności kulturalnej promującej tradycje, obrzędy, rzemiosło, stroje czy tradycyjną kuchnię.

3. Poprawa jakości przestrzeni kulturowej i krajobrazu poprzez m. in.: wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej dla obiektów wraz z ich otoczeniem, tworzenie stref ochronnych dla obiektów archeologicznych z określeniem zasad inwestowania, określenie parametrów nowej zabudowy w otoczeniu obiektów cennych kulturowo, określenie miejsc lokalizacji i parametrów małej architektury, ogrodzeń, reklam, zachowanie lub odtwarzanie historycznych struktur kompozycji urbanistycznej, w tym m. in. układu komunikacyjnego, przestrzeni publicznych, kompozycji zieleni i linii zabudowy, wprowadzanie ograniczeń dla nowej zabudowy wynikających z konieczności rozplanowania dominant (kościółów, ratuszy), ukształtowania dachów, osi kompozycyjnych i gęstości zabudowy, zachowanie lub odtwarzanie przebiegów głównych historycznych traktów komunikacyjnych, w obszarach wiejskich wyznaczenie stref ochrony krajobrazu obejmujących specyficzne elementy przestrzeni, zachowanie charakterystycznego rozplanowania jednostek osadniczych, historycznych cech zabudowy regionalnej, historycznej małej architektury, w tym kapliczek i krzyży przydrożnych,
4. Rozwój instytucjonalnej działalności kulturalnej poprzez m. in. podnoszenie jakości usług kulturalnych w istniejących instytucjach kultury, w tym wspieranie nowych inicjatyw promujących dziedzictwo kultury materialnej i niematerialnej, wspieranie lokalnej działalności kulturalnej tworzonej w oparciu o specyficzne, lokalne zasoby dziedzictwa kulturowego m. in. poprzez organizację izb pamięci, muzeów, wytycznie lokalnych szlaków turystyki kulturowej, tworzenie zespołów ludowych i grup kultywujących obrzędy ludowe i tradycyjne umiejętności.

II. W zakresie rozwoju zróżnicowanych form turystyki i rekreacji:

1. Zwiększenie atrakcyjności obszarów wizerunkowych dla rozwoju turystyki poprzez m. in. ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych, przyrodniczych i krajobrazowych, podnoszenie jakości ofert turystycznych, poprawę estetyki miast i wsi, promowanie lokalnej kultury i tradycji, rozwój specjalizacji turystyki,
2. Rozwój turystyki kulturowej o znaczeniu ponadregionalnym.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy Borek Wlkp.

Gmina Borek Wlkp. położona jest w południowej części Niziny Wielkopolskiej, w województwie wielkopolskim, w powiecie gostyńskim, w odległości 18 km na północny-wschód od Gostynia i 19 km na południowy-zachód od Jarocina. Ma powierzchnię 12758 ha, liczy 7648 mieszkańców (2019 r.). W jej skład wchodzi: miasto i 22 sołectwa (34 wsie). Rzeźba terenu jest zróżnicowana, dominują tu jednak rozległe i monotonne powierzchnie wysoczyznowe, których pewnym urozmaiceniem są doliny, płynących na północ rzek Pogony i Dąbrówki. Zupełnie inaczej wygląda krajobraz północno-zachodniej i północnej części terenu, z prawie 30-metrową wysokością zbocza Pradoliny Żerkowsko-Rydzyńskiej, wykorzystywanej przez kanał Obry. Na terenie gminy nie ma zwartego zalesienia (lasy stanowią zaledwie 15,2% powierzchni) oraz naturalnych zbiorników wodnych. Nie ma tu ani jednego jeziora. Rejon Borku Wlkp. należy do najmniej nawodnionych terenów powiatu gostyńskiego. Sytuację ma poprawiać zbiornik retencyjny, który powstał w rejonie Jeżewa na Pogonie. Tereny te są mało zasobne w surowce mineralne. Warunki glebowe należą do najlepszych w regionie. Na terenach gminy Borek Wlkp. dominujące znaczenie gospodarcze i społeczne ma, i miało od pradziejów, rolnictwo. Są tu bardzo atrakcyjne krajobrazy i malownicze tereny, mimo niezbyt urozmaiconej rzeźby terenu. Są tu też doskonałe warunki dla uprawiania turystyki pieszej i rowerowej, a także konnej, która może być okazją do zapoznania się z walorami przyrodniczymi i kulturowymi gminy. O urodzie regionu decydują bezkresne pola, dróżki, zadrzewienia śródpolne, obszary chronione (część Obszaru Chronionego Krajobrazu „Krzywińsko-Osieckiego”, parki dworskie). Niepowtarzalny urok ma też miasteczko Borek Wlkp. Na wsiach zachwycają urokliwe kościółki, dwory i pałace otoczone parkami oraz cmentarze i liczne kapliczki przydrożne.

Przy podejmowaniu działań promocyjnych gminy szczególną uwagę należy objąć dziedzictwo kulturowe. Wiąże się ono bardzo ściśle z osadnictwem ludzkim występującym tu na przestrzeni całych pradziejów, począwszy od epoki kamienia, poprzez epokę brązu, okres wpływów rzymskich, wczesne i późne średniowiecze aż po czasy nowożytne. Na terenie tym występują pozostałości osadnictwa wielonarodowościowego, na co wpływ miało graniczne położenie tego terenu.

Występowanie obiektów zabytkowych na terenie gminy jest dość równomierne. Występują na jej całym obszarze. Na terenie zurbanizowanym przeważają obiekty użyteczności publicznej i zabudowa mieszkalna, na terenach rolniczych na uwagę zasługuje

architektura dworska i folwarczna, natomiast zabytkowa architektura sakralna jest charakterystyczna zarówno dla obszarów miejskich jak i terenów wiejskich.

3.1. Zarys historii gminy Borek Wlkp.

Najstarsze, historyczne, dzieje osadnictwa w Borku Wlkp. wiążą się z okresem średniowiecza. Jego najwcześniejsze dzieje splotły się z sąsiadującym Zdzieżem. U schyłku XIV wieku dziedzicem wsi Zdzież został Henryk Zimnowodzki, kasztelan ksiąski. W 1392 r. uzyskał on przywilej lokacyjny na założenie miasta we wsi Zdzież, wzmiankowanej już w 1371 r. Jako miasto, Zdzież nie przetrwał długo, do czasu gdy strawił je pożar w 1423 r. Nieudana lokacja Zdzieża (mimo częściowej odbudowy) stała się początkiem miasta Borku, wzmiankowanego jako miasto od 1424 r. (lokowanego przypuszczalnie na podstawie tego samego przywileju lokacyjnego). Borek rozwijał się po sąsiedzku, co spowodowało degradację Zdzieża do roli osady podmiejskiej. Mimo niezbyt dogodnego położenia poza głównymi szlakami handlowymi, rozwijał się w szybkim tempie. Od samego początku, przez kilka wieków był miastem prywatnym. W XV wieku należał do Wyskotów i Tumigrałów, od 1469 r. przez 130 lat miasto należało do rodziny Bnińskich. Po nich Borek wraz z przynależnymi gruntami stał się własnością ks. Mateusza Borzewskiego, opata łądzkiego, a później Andrzeja Borzewskiego. W 1635 r. miasto nabył Stanisław Przyjemski, po którym dobra boreckie dziedziczyli następni przedstawiciele tego rodu aż do 1726 r. Następnym właścicielem był Kazimierz Sapieha, wojewoda litewski, który sprzedał miasto w ręce Jana Nieświatowskiego. Jego wnuk w 1832 r. doprowadził majątek do bankructwa. Na licytacji zakupił go Niemiec z Westfalii Karol Graeve. Był on ostatnim prywatnym właścicielem Borku, do 1834 r. gdy nastąpił rozdział miasta od wsi. Do dziś zachowała się siedziba ostatniego właściciela miasta – pałac w Karolewie, który wznosił go po likwidacji zamku, siedziby poprzednich włodarzy miasta.

W miasteczku kwitło, co prawda na lokalną skalę, życie gospodarcze i społeczne, szczególnie intensywnie na początku jego egzystencji. Prowadzone były liczne inwestycje, które poprawiały warunki życia ludności, odbywały się jarmarki, widać było dużą dbałość o naukę i kulturę. Pierwszą wzmiankę o szpitalu – przytułku spotykamy już w 1684 r., pierwsza apteka jest wymieniana pod rokiem 1627. Szkoła typu miejskiego, przy kościele parafialnym, istniała już w 1 poł. XV w. W 1867 r. powstał Bank Spółdzielczy, w 1888 r. oddano do użytku linię kolejową Leszno-Jarocin z dworcem, w 1912 r. powstała gazownia, a w 1926 r. mleczarnia.

Ośrodkiem rozplanowania miasta jest kwadratowy rynek, z ratuszem pośrodku, z którego naroży wybiegają pary ulic. Od strony południowej, północnej i zachodniej zabudowa ograniczona do jednego rzędu bloków, od wschodu rozciągnięta w kierunku przedmieścia Zdzież, wzdłuż ulicy Zdzieskiej zamkniętej obecnym kościołem parafialnym. Na południowo-zachodnim skraju starego miasta usytuowany jest kościół farny. Zabudowa historycznego miasta rozwinięta równoleżnikowo. Zabudowa rynku i bloków przyrynkowych zwarta, przeważnie jednokondygnacyjna, z połowy XIX (po pożarze w 1824 r.) do pocz. XX w, bez szczególnych cech stylowych.

Miasto Borek Wlkp. sytuuje się w centrum gminy. Otaczają je liczne wsie, z których wiele posiada średniowieczną metrykę. Są to m. in. XIII-wieczne wsie Grodnica, Jawory i Jeżewo, Koszkowo, a także wieś Bruczków (pierwsza wzmianka z 1392 r.), Dąbrówka (powstała w XIV w.), Głoginin (1420 r.), a także wspomniane po raz pierwszy w XIV w. Siedmiorogów Drugi, Skoków, Trzecianów, Wycisłowo czy Zalesie oraz jedna z najstarszych wsi Zimnowoda. Najstarsze rodowody mają te wsie, które stanowiły w XII-XIII w. dobra rycerskie. Dwie wsie – Strumiany i Siedmiorogów Pierwszy zostały założone dla kolonistów sprowadzonych z Europy Zachodniej w XVIII w., a kilka wsi powstało w połowie XIX wieku w wyniku parcelacji majątków ziemskich (Bolesławów, Leonów, Celestynów).

3.2. Krajobraz kulturowy

(Obszarowe wpisy do rejestru zabytków, Parki kulturowe).

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Wartościami krajobrazu kulturowego są jego cechy fizjonomiczne, będące wynikiem wykorzystania warunków naturalnych do stworzenia wartości kulturowych oraz niematerialna wiedza o społeczeństwie, które go stworzyło. W granicach krajobrazu kulturowego mogą znajdować się wszystkie kategorie zabytków, pomników lub stref, dla których stosuje się ustawowe formy ochrony zabytków.

Na terenie gminy Borek Wlkp. do rejestru zabytków wpisano dwa obszary. Jeden wpis dotyczy historycznej przestrzeni zurbanizowanej, a jeden obszaru wiejskiego:

1. Zespół budowlany i założenie urbanistyczne miasta Borek Wlkp.,
2. Układ ruralistyczny miejscowości Zimnowoda.

W ramach tych wpisów, obok ochrony układów przestrzennych ochroną obejmuje się także wyróżnione panoramy tych zespołów.

Zasięg ochrony założenia urbanistycznego miasta Borek Wlkp. (wg. mapy.zabytek.gov.pl)

Zespół budowlany i założenie urbanistyczne miasta Borek Wlkp.

nr rej. 1316/A z dnia 05.06.1992 r.; XV wiek.

Ochroną obejmuje się zespół, którego granice przebiegają: od północy ulicą Zieloną do ul. Skokowskiej i ul. Zdzeskiej, dalej obejmują zespół kościelno-cmentarny na Zdzieżu wraz z najbliższym otoczeniem. Dalej ulicą Bojanowskiego do ul. Pogorzelskiej obejmując zespół pałacowo-parkowy w Karolewie. Dalej granica biegnie w kierunku północno-zachodnim do ul. Dworcowej.

Ponadto ochroną obejmuje się obszary w kierunku na panoramę miasta od strony północnej (z drogi na Jarocin), na kościół na Zdzieżu od strony dróg w kierunku Bruczkowa i Koźmina Wlkp. oraz wyznacza się oś widokową wzdłuż ulicy Zdzeskiej od Rynku w kierunku kościoła p.w. Pocieszenia NMP na Zdzieżu.

W obrębie strefy ochrony konserwatorskiej znajdują się następujące zespoły i obiekty:

- średniowieczny układ przestrzenny miasta zamknięty ulicami: Zieloną, Powstańców Wlkp., Graniczną, Wąską,
- kościół farny p.w. św. Stanisława,
- zespół kościelno-cmentarny i plebania na Zdzieżu oraz zabudowa przedmieścia Zdzież z 2 poł. XIX-pocz. XX w.,
- zespół pałacowo-parkowy w Karolewie.

Granice zabytkowego zespołu ruralistycznego (czerwone) wraz z osią widokową (żółta) (wg. dec. o wpisie do rej)

Układ ruralistyczny miejscowości Zimnowoda

nr rej. 1309/A z dnia 22.05.1992 r.

Miejscowość wzmiankowana w 1388 r. jako własność Zimnowodzkich. Od 1800 r. do czasów II wojny światowej pozostaje w rękach rodziny Mycielskich. Jest to typowa wieś folwarczna położona przy drodze Koźmin Wlkp. - Borek Wlkp. z klasycystycznym zespołem pałacowym położonym w krajobrazowym parku otoczonym murem i siatką. Obok rozciąga się XIX-wieczne podwórze folwarczne z dwoma dominantami usytuowanymi na osi podwórza: budynkiem spichlerza z 1867 r. oraz gorzelni z II poł. XIX w. Za podwórzem w kierunku wschodnim znajduje się zespół budynków szkolnych z końca XIX w. i pocz. XX w. Kolonia mieszkalna z 2 poł. XIX w. rozciąga się wzdłuż drogi, po przeciwległej stronie zespołu folwarcznego. Tworzą ją jednokondygnacyjne budynki dawnej służby folwarcznej z umieszczonymi na osiach kapliczkami wewnętrznymi. Dominantę w krajobrazie wsi stanowi bryła kościoła z pocz. XX w. usytuowanego przy wjeździe do wsi od strony zachodniej. Zimnowoda jest rzadkim już dziś przykładem południowowielkopolskiej wsi folwarcznej z zachowanym niezmiennym XIX-wiecznym układem przestrzenno-architektonicznym (zespołem pałacowo-parkowym, folwarcznym, kolonią mieszkaniową oraz zespołem kościelnym i szkolnym). Obok opisywanego układu ochroną objęto ponadto oś widokową z drogi Bolesławów-Rusko na bryłę kościoła w Zimnowodzie.

Oprócz wymienionych wyżej obszarów znajdujących się pod ochroną konserwatorską, na terenie gminy odnotować należy szereg wpisów zespołów przestrzennych, które również noszą znamiona wpisów obszarowych. Należą do nich wpisy do rejestru zabytków zespołów

rezydencjonalnych, niekiedy też z folwarcznymi: w Bruczkowie, Dąbrówce, Jeżewie, Karolewie, Koszkowie, Siedmiorogowie Drugim, Zalesiu i Zimnowodzie.

Podobny charakter mają wpisy zespołów sakralnych: zespół kościoła parafialnego na Zdzieżu oraz zespół kościoła farnego w Borku Wlkp.

Na terenie gminy nie istnieją parki kulturowe i nie planuje się ich utworzenia.

Zasady ochrony konserwatorskiej w stosunku do ochrony krajobrazu kulturowego opierają się m.in. na następujących zasadach: utrzymania historycznej kompozycji krajobrazu z ograniczeniem zakresu dopuszczalnych przekształceń oraz dostosowaniem elementów nowych do kompozycji istniejącej, utrzymania istniejącej tradycyjnej, charakterystycznej zabudowy oraz elementów zagospodarowania terenu o wartościach kulturowych, zachowania istniejących i odtwarzanie charakteru zniekształconych wewnątrz krajobrazowych i urbanistycznych, zachowania osi kompozycyjnych i powiązań widokowych pomiędzy częściami składowymi krajobrazu, utrzymania lub uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, zachowania zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę zespołu ze szczególną ochroną istniejących, historycznych dominant wysokościowych, zachowania historycznej kompozycji układów zieleni wraz z koniecznością uzupełniania ubytków i kontrolą dosadzeń.

W przypadku wpisów obszarowych do rejestru zabytków (układów urbanistycznych, ruralistycznych), zakłada on ochronę konserwatorską niemal w stopniu całkowitym, gdyż każdy projekt budowlany musi zyskać akceptację konserwatorską. Ochrona ta dotyczy nawet budynków współczesnych usytuowanych na wskazanym terenie. Dlatego też w przestrzeń nie są wprowadzane szkodliwe przekształcenia, a ukształtowana historycznie harmonia architektoniczna i urbanistyczna nie jest zaburzana niekontrolowanymi zmianami kubatur, proporcji i kolorystyki budynków. Na wszelkie roboty remontowe i modernizacyjne (w tym też termomodernizacyjne) w obszarze zabytkowym musi zostać wydane pozwolenie konserwatorskie.

Odnośnie do inwestycji związanych z nową zabudową pośród obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków zaleca się m. in.:

- Konieczność dostosowania nowej zabudowy do kompozycji przestrzennej, w zakresie usytuowania, skali i bryły, kompozycji stylistycznej fasad, geometrii dachów, wysokości gzymsów i kalenic oraz nawiązania form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej,
- Utrzymanie istniejących podziałów nieruchomości,
- Zachowanie historycznego układu przestrzennego w zakresie rozplanowania dróg,

ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wewnątrz urbanistycznych i kompozycji zieleni,

- Zachowanie proporcji wysokościowych, dotyczących szczególnie lokalizacji dominant wysokościowych mających wpływ na wygląd całego zespołu budowlanego oraz jego fragmentów, ze szczególnym uwzględnieniem osi widokowych na obiekty podlegające ścisłej ochronie konserwatorskiej, wyróżniające się charakterystycznymi cechami godnymi wyeksponowania.

3.3. Zabytki nieruchome o najważniejszym znaczeniu dla gminy Borek Wlkp.

W myśl art. 6 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Pod względem bogactwa dóbr kultury Gmina Borek Wlkp. należy do stosunkowo zasobnych. Jest to gmina typowo rolnicza i to widoczne jest także w strukturze obiektów zabytkowych na jej terenie. Stosunkowo niewiele obiektów to zabytki związane z terenami zurbanizowanymi, większość jest dowodem doskonałej kondycji majątności wiejskich, po których zachowały się liczne i różnorodne pozostałości materialne.

Z terenu gminy w rejestrze zabytków figurują dwa wpisy obszarowe. Jeden obejmuje założenie urbanistyczne Borku Wlkp., a drugi jest układem ruralistycznym wsi Zimnowoda. Indywidualnie do rejestru wpisano łącznie 50 pozycji, zarówno pojedynczych jak i w ramach zespołów:

- Obiekty użyteczności publicznej: ratusz – 1
- Obiekty mieszkalne (miejskie) – 1
- Obiekty sakralne: kościoły – 3; kaplice – 3; plebanie – 3
- Pałace i dwory – 8
- Parki – 9 (w tym 1 miejski); ogrody - 2
- Zespoły folwarczne: stodoły – 2; spichlerze – 5; kuźnie – 1; oficyny – 3
- Cmentarze – 2
- Ogrodzenia, bramy – 3; figury i kapliczki – 3; grobowce – 1.

Poniżej wymienione i krótko scharakteryzowane zostaną wszystkie zabytki nieruchome z terenu gminy Borek Wlkp., wpisane do rejestru zabytków, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną i naukową,

1. Zespół kościoła parafialnego p.w. Pocieszenia NMP przy ul. Zdzeskiej w Borku Wlkp.

nr rej. 520/Wlkp/A z dnia 02.05.1956, 27.04.1970, 20.06.2007.

Zespół kościoła parafialnego położony jest na terenie historycznej wsi Zdzież, stanowiący dziś wschodni skraj Borku Wlkp. W skład zespołu wchodzi:

Kościół autorstwa Krzysztofa Bonadury Starszego wzniesiono w latach 1635 — 1655 w stylu wczesnego baroku. Murowany, otynkowany, założony na rzucie krzyża łacińskiego, który tworzą: trójnawowa nawa główna, transept z owalnymi kaplicami na końcach ramion, prostokątne prezbiterium obudowane kaplicą, zakrystią i lożą kolatorską; z wieżą od frontu na osi wzdłużnej. Elewacje o barokowym wystroju architektonicznym. Wnętrze nakryte sklepieniami żaglastymi i krzyżowymi, kaplice kopułami zdobione późnobarokową dekoracją stiukową.

W ołtarzu głównym znajduje się wstawiony cudami obraz Matki Boskiej Boreckiej.

Cmentarz przykościelny założony zapewne w II połowie XVIII wieku, na rzucie nieregularnego owalu, z półkolistymi wybrzuszeniami w części wschodniej. Teren cmentarza wzdłuż muru porośnięty starodrzewem – m.in. lipami i jesionami. Na cmentarzu zachowały się mogiły i płyta nagrobna uczestników Powstania Wielkopolskiego. Z 1763 r. pochodzi najstarsze epitafium, wmurowane w ścianę wieży.

Cmentarz otoczony ceglany murem pełnym, na podmurówce z kamienia polnego, otynkowanym (z wyjątkiem południowego fragmentu na zewnątrz), wzmocnionym od wewnątrz lizenami, od zewnątrz na odcinku wschodnim – przyporami; w części zachodniej i północnej nakrytym pulpitowym daszkiem o pokryciu z dachówki ceramicznej, w pozostałej części — daszkiem cementowym. Od zachodu w murze umieszczona późnobarokowa brama główna z 1789 r., trójosiowa, założona na lekkim łuku, opięta pilastrami, zwieńczona trzema odcinkami ażurowej balustrady, ograniczonej słupkami. W północno – zachodniej części ogrodzenia cmentarza umieszczona brama boczna, jednoosiowa, zamknięta łukiem koszowym i zwieńczona trójkątnym naczółkiem. Na terenie cmentarza przy murze usytuowane są trzy kaplice grobowe.

Kaplica grobowa rodziny Graeve, neogotycka, wybudowana w 1858 r. Wzniesiona na rzucie prostokąta, o prostopadłościennych bryle, z oskarpowanymi narożami, nakryta dachem dwuspadowym. Elewacje nietynkowane, urozmaicone detalem architektonicznym z kształtowanej cegły, w postaci fryzu arkadowego i czwórliści; przypory zwieńczone pinaklami. W uskokowym portalu wgłębnym, drewniane drzwi o maswerkowej dekoracji. Otwory okienne w ścianach wzdłużnych zamknięte łukiem ostrym, w elewacji tylnej – rozeta.

Kaplica grobowa rodziny Smitkowskich, neogotycka, wzniesiona w 3 ćw. XIX wieku, wychodząca nieco poza obręb muru cmentarnego. Założona na rzucie prostokąta, o zwartej bryle, z przyporami ujmującymi naroża. Elewacje nietynkowane, z cegły ceramicznej. Szczyty osłaniające dach dwuspadowy w formie ściętych trójkątów. W elewacjach bocznych pojedyncze otwory okienne zamknięte łukiem ostrym.

Kaplica grobowa rodziny Thomas wzniesiona na przełomie XIX i XX wieku w formach neoklasycystycznych. Centralne wnętrze, nakryte kopułą z latarnią. Zewnątrz zwartą bryłę nakrywa czterospadowy dach o wypukłych połaciach. Elewacje tynkowane, boniowane, zwieńczone klasycyzującym belkowaniem. Otwór drzwiowy w formie arkady, z trójkątnym frontonem. Pojedyncze otwory okienne w elewacjach bocznych, zamknięte łukiem odcinkowym.

Plebania wzniesiona w XVIII w., podniesiona o piętro w 2 poł. XIX w. Rozbudowana i odnowiona gruntownie w 1929 r. Murowana, otynkowana, nakryta dachem naczółkowym z oknami powiekowymi. Od frontu pseudoklasycystyczny ganek.

Teren ogrodu przy plebanii od strony południowej i częściowo wschodniej ograniczony murem z kamienia łamanego, rozczłonkowanym lizenami i nakrytym tynkowanymi parapetami. Najbliższe otoczenie plebanii stanowi obszerny trawnik od frontu i teren zadrzewiony z drózkami spacerowymi od strony zachodniej.

2. Zespół kościoła farnego p.w. św. Stanisława Biskupa w Borku Wlkp.

nr rej. 652/Wlkp/A z dnia 17.05.1956 r. i z 05.03.2008 r.

Zespół sakralny usytuowany jest na południowy-zachód od rynku. W jego skład wchodzi: Kościół farny p.w. św. Stanisława Biskupa wzniesiony w latach 1469-1477 z fundacji biskupa poznańskiego Andrzeja z Bnina, przebudowany w okresie baroku oraz w latach 1853-1860. Założony na rzucie prostokąta zamkniętego trójbocznie, z pięcioboczną zakrystią od wschodu, wieżą na planie prostokąta od zachodu oraz południową kaplicą na planie ośmioboku i prostokątną kruchtą od strony północnej. Bryła urozmaicona pilastrami. Wnętrze salowe nakryte stropem. Kaplica nakryta kopułą z latarnią. Cmentarz przykościelny

pochodzący z XVII w. ograniczony murem pełnym z główną bramą w części wschodniej, boczną bramą północną i furtką zachodnią. Obsadzony nielicznym starodrzewem wzdłuż ogrodzenia. W narożniku cmentarza usytuowany grobowiec Maksymiliana Sośnickiego wzniesiony po 1863 r. w formie neogotyckiej. Późnobarokowa brama wschodnia z 1795 r., trójosiowa w formie łuku triumfalnego. Boczna brama północna z ozdobną kutą kratą ograniczona masywnymi słupami zwieńczonymi krenelażem. Budynek plebanii pochodzący z 3 ćw. XIX w. usytuowany frontem do ul. Farnej poprzedzony ogródkiem kwiatowym. Budynek jednokondygnacyjny, tynkowany, zwieńczony dachem dwuspadowym. Od strony południowej i wschodniej budynek otoczony jest ogrodem.

3. Ratusz w Borku Wlkp.

nr rej. 194/A z dnia 22.08.1968 r.

Wzniesiony w 1855 r. na miejscu spalonego w 1824 r., odnowiony w 1929 oraz ostatnio zmodernizowany w latach 2008-2010. Usytuowany na środku rynku. Murowany, otynkowany, piętrowy, podpiwniczony, na rzucie zbliżonym do kwadratu. Rozkład wnętrza trzytraktowy. Elewacje ożywione gzymsem kordonowym i wieńczącym z ząbkowaniem. Dach namiotowy z dymnikiem pośrodku, na chorągiewce daty budowy i przebudowy. Południowa ściana boreckiego ratusza stała się od 1958 r. miejscem upamiętniania ważnych okoliczności. W 1958 r. odsłonięto tablice poświęcona powstańcom wielkopolskim, którzy wyruszyli z Borku pod Leszno, gdzie wzięli udział w walkach o wyzwolenie miasta. 1 września 1959 r. wmurowano tablice ku czci żołnierzy, więźniów politycznych oraz członków ruchu oporu - ofiar okupacji hitlerowskiej. W ostatnich latach ścianę pamięci uzupełniła tablica ku czci Jana Pawła II.

4. Figura Matki Bożej w Borku Wlkp.

nr rej. 559 z dnia 02.05.1956 r.

Usytuowana w rynku, na osi zachodniej elewacji ratusza. Rokokowa, z piaskowca. Rzeźba Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej ustawiona jest na dwukondygnacyjnym cokole ozdobionym wolutami. Od frontu na cokole umieszczony kartusz z inicjałami X.W.Z. i datą 1776.

5. Park miejski w Borku Wlkp.

nr rej. 959/A z dnia 16.01. 1979 r.

Park założony na przełomie XIX i XX w. Jest niewielki, jego powierzchnia wynosi ok.

1 ha. Park miejski o regularnym układzie stanowi przykład założeń kształtowanej zieleni w zespole miejskim. W południowej części, w miejscu dawnego stawu obecnie znajduje się parking i skatepark. Park stosunkowo młody, przedstawia pierwotne założenie. W jego drzewostanie przeważają: robinie, lipy, jesiony, topole, jawory, brzozy. Posiada kształt nieregularnego czworoboku otoczonego z dwóch stron ulicami. Pierwotna kompozycja regularna, wewnątrz parku mieści się klomb o średnicy 7 m, na którym zainstalowano fontannę, otoczony pierścieniem ścieżek. Od klombu promieniście rozchodzą się ścieżki, które łączą się ze ścieżkami na obrzeżu parku. Pod drzewami trawniki, krzewów brak. Park pełni funkcję rekreacyjną.

6. Fasada domu mieszkalnego, przy ul. Zdzeskiej nr 36 w Borku Wlkp.

nr rej. 1342/A z dnia 30.11.1992 r.

Budynek przy ul Zdzeskiej 36 jest niepodpiwniczony, parterowy, przykryty dachem dwuspadowym z wystawką na osi, usytuowany kalenicą do ulicy. Fasada budynku pięćoosiowa, na niskim cokole, ujęta na narożach lizenami. Na osi wejście umieszczone w głębokiej wnęce o łuku koszowym flankowany lizenami, w nim po bokach dwie zamknięte hemisferycznie wnęki. W partii dachu, na osi wystawka zwieńczona trójkątnym szczytem z okulusem pośrodku, przykryta dwuspadowym dachem. Fasada nieco przekształcona w 1880 r. oraz na początku XXI w., jest przykładem typowych rozwiązań dla XIX wiecznej zabudowy małych miast Wielkopolski.

7. Zespół pałacowy w Karolewie

nr rej. 1634/A z dnia 11.11.1974 r.

Pałac w Karolewie wybudował w 1842 r. na swoją rodzową siedzibę baron Karol Graeve, ostatni prywatny właściciel Borku. Rozbudowany w końcu XIX w. Pałac późnoklasycystyczny. Budynek podpiwniczony, piętrowy, dziewięćoosiowy, ze znacznym ryzalitem w fasadzie zwieńczonym trójkątnym frontonem i poprzedzonym wysokimi schodami. Elewacje zdobione licznymi podziałami, gzymsami i boniowaniem. W górnej kondygnacji ryzalitu wysokie okna ujęte podwójnymi lizenami „dźwigającymi” belkowanie podtrzymujące fronton. Elewacja ogrodowa również dziewięćoosiowa, z nieznacznym trójosiowym ryzalitem zwieńczonym niską prostokątną nadbudówką a’la mezzanino. Z tej strony pałacu w ryzalicie okna identyczne jak w pozostałych osiach, podzielone pojedynczymi lizenami stylizowanymi na portyk kolumnowy.

Pałac spłonął w 1969 r., odbudowany został w latach 1970-1975.

Pałac otacza park krajobrazowy o bogatym ukształtowaniu drzewostanu, z poł. XIX w. o pow. 4,37 ha.

8. Założenie pałacowo-folwarczne w Bruczkowie

Do rejestru zabytków wpisano układ przestrzenny założenia pałacowo-folwarcznego i indywidualnie spichlerz w zespole folwarcznym oraz zespół pałacowo-parkowy.

Układ przestrzenny założenia pałacowo-folwarcznego:

nr rej. 1327/A z dnia 09.07.1992 r. oraz 1308/A z dnia 15.06.1992 r.

W obecnym kształcie pochodzi z XIX wieku. Założenie składa się z zespołu folwarcznego oraz zespołu pałacowo-parkowego. Kompozycja całego założenia podporządkowana została głównej osi widokowej będącej jednocześnie osią symetrii założenia wyznaczonej przez dwie dominanty architektoniczne: budynek pałacu oraz budynek spichlerza. Zabudowę gospodarczą podwórza stanowią symetrycznie usytuowane budynki gospodarcze, m. in. 2 stodoły, obora i chlew, przedzielone drogą przejazdową (będącą jednocześnie główną drogą wjazdową na teren zespołu), prostopadłą do osi symetrii. Taki układ przestrzenny założenia pałacowo-folwarcznego jest jednym z nielicznie zachowanych XIX-wiecznych układów nawiązujących, poprzez osiowość i symetryczność kompozycji, do barokowych rozwiązań przestrzennych.

Spichlerz pochodzi z 1 poł. XIX w. Trójkondygnacyjny, z użytkowym poddaszem, nakryty dwuspadowym dachem naczółkowym. Na cokole z kamienia wzniesiono ceglane ściany, otynkowane, rozczłonkowane lizenami, pomiędzy którymi małe, prostokątne otwory okienne. Na osi symetrii, na wysokości każdej kondygnacji otwory drzwiowe. W piwnicy sklepienie kolebkowe na ceglanych słupach. Na I i II kondygnacji stropy belkowe wsparte na trzech rzędach drewnianych słupów. Spichlerz stanowi przykład budynku magazynowego charakterystycznego dla XIX-wiecznej południowej Wielkopolski.

Zespół pałacowo-parkowy w Bruczkowie

nr rej. 960/A z dnia 16.01.1979 r.

Zespół pałacowy tworzą pałac, oficyna i park. Piętrowy pałac, w otoczeniu niewielkiego parku, pobudowali Koczorowscy w 2 poł. XIX w. W prawym skrzydle pałacu mieści się duża, bogato zdobiona kaplica z obrazem *Ostatnia wieczerza*. Główne wejście poprzedzone gankiem o czterech kolumnach dźwigających taras pierwszego piętra, poprzedzającym pseudoryzalit zwieńczony trójkątnym frontonem. Ostatnia przedstawicielka tego rodzaju przeznaczyła w okresie międzywojennym ten obiekt na zakład wychowawczy dla sierot i utrzymywała go aż do śmierci. W testamencie zapisała pałac i folwark Zgromadzeniu

Księża Werbistów, który osiedlili się tutaj w 1929 r. i utworzyli Małe Seminarium Misyjne. W okresie II wojny światowej w pałacu mieścił się obóz przejściowy dla duchownych, a także powstał zakład germanizacyjny dla polskich dzieci. Te dramatyczne wydarzenia upamiętnione są na tablicach pamiątkowych przy wejściu do pałacu. W pałacu obecnie mieszczą się mieszkania, a w kaplicy pałacowej odprawiane są cyklicznie msze św. W oficynie pałacowej zorganizowany jest oddział Domu Pomocy Społecznej w Zimnowodzie – mieszkania grupowe.

9. Zespół pałacowo-parkowy w Dąbrówce

nr rej. 1698/A z dnia 04.04.1975 r.

Pałac został zbudowany około 1880 r. dla Stablewskich. Murowany, piętrowy, podpiwniczony. Stoi w parku krajobrazowym z XIX wieku. W niedawno wyremontowanym pałacu mieszczą się biura stacji hodowli roślin oraz lokale mieszkalne.

10. Kościół par. p.w. Wszystkich Świętych i plebania w Jeżewie

nr rej. 314 z dnia 07.03.1931 (wypis) oraz 1566/A z dnia 26.07.1974 r.

O kościele w Jeżewie pierwsze wzmianki pochodzą z 1427 r. Obecny kościół został zbudowany w 1740 r. z fundacji Jana Rydzyńskiego, właściciela wsi. Remontowany w 1 poł. XIX w. W 1929 r. nowa polichromia. Orientowany. Jest drewniany, konstrukcji szkieletowej, oszalowany. Jednonawowy, z niższym prezbiterium zamkniętym wielobocznie i czworoboczną wieżą od zachodu. Przy prezbiterium od północy zakrystia, przy nawie od pn. i pd. dwie kaplice zamknięte trójbocznie. Wewnątrz strop. Wieża dwukondygnacyjna z daszkiem okapowym między kondygnacjami, nakryta hełmem o formie barokowej z ośmioboczną latarnią. Dachy dwuspadowe, na zakrystii pulpity kryte gontem. Na nawie ośmioboczna wieżyczka na sygnaturkę nakryta hełmem cebulastym.

Obok kościoła drewniana dzwonnica o konstrukcji słupowej, oszalowana, z 1832 r.

Plebania wzniesiona w 1818-1825 r. Murowana, otynkowana, parterowa z przybudówką z 1870 r. od wschodu. Wnętrze dwutraktowe. Dach naczółkowy.

11. Zespół dworsko-parkowy w Jeżewie

nr rej. 1496/A z dnia 26.07.1974 r.

W okresie powstawania obecnym obiektów na folwarku w Jeżewie w 2 poł. XIX w., majątność była własnością rodu Raczyńskich. Zespół dworsko parkowy usytuowany jest na

południowym skraju miejscowości, na południe od zespołu folwarcznego. W zespole szczególną ochroną objęto dwór, park oraz bryłę i elewację kuźni.

Dwór położony na skraju parku, poprzedzony od frontu klombem z podjazdem. Murowany, podpiwniczony, jednokondygnacyjny, z użytkowym poddaszem krytym dachem dwuspadowym. Elewacja frontowa sześciosiowa z piętrowym czteroosiowym ryzalitem pośrodku. W przyziemiu ryzalitu wejście poprzedzone drewnianą werandą na podmurówce, ze schodami. Elewacje boczne częściowo przesłonięte nowszymi przybudówkami.

Park krajobrazowy, rozciągnięty, o nieregularnym układzie ścieżek. Drzewostan różnorodny, z nielicznym starodrzewem (wiązy, kasztanowce, lipy).

Kuźnia założona na rzucie prostokąta, jednokondygnacyjna, murowana z kamienia (przyziemie) i cegły (część górna, otynkowana), przykryta dachem dwuspadowym o asymetrycznych połaciach.

12. Zespół dworsko-folwarczny w Koszkowie

nr rej. 195 z dnia 22.02.1968 r; 958 z dnia 16.01.1979; 1305/A z dnia 19.05.1992 r.

Do rejestru zabytków z terenu wsi Koszkowo wpisano dwór, park dworski oraz zespół folwarczny, w tym budynek spichlerza i stodoły.

Folwark w obecnym kształcie i zabudowie pochodzi z 1 i 2 poł. XIX w. Zespół o nieregularnym kształcie, z wyodrębnionymi przez budynki gospodarcze dwoma podwórzami wewnętrznymi oraz usytuowanym w części wsch. zespołem dworsko parkowym.

Dworek pochodzi z 1 poł. XIX w. Jest murowany i otynkowany z boniowaniem. Parterowy, dwutraktowy z sienią na osi. Naroża ujęte w lizeny, dach naczółkowy. Położony jest w północno-zachodnim narożniku blisko 1,5 ha parku krajobrazowego.

Zabudowa gospodarcza zwarta, zbudowana z cegły bądź kamienia polnego, nakryta dachami dwuspadowymi. Dominantę zespołu stanowi budynek spichlerza. Spichlerz z 1865 roku. Podmurówka oraz dwie kondygnacje z kamienia polnego, III kondygnacja oraz szczyty ceglane, nieotynkowane. Otwory okienne i drzwiowe ujęte w ceglane opaski. Poszczególne kondygnacje oddzielone gzymsem ceglanym. Stropy belkowe, podłogi drewniane. Całość nakryta dachem dwuspadowym. Stodoła również z 1865 r. o podmurówce i ścianach z kamienia polnego. Na osi symetrii umieszczona para drewnianych wrót w ceglanych opaskach. Po obu stronach symetrycznie rozmieszczone otwory wentylacyjne. Dach dwuspadowy.

13. Zespół dworski w Siedmiorogowie Drugim

nr rej. 605 (dwór) z dnia 01.02.1957 r., nr rej. 956 (park) z 15.01.1979 r.;

nr rej. 607 (kapliczka) z dnia 01.02.1957 r.; 1454/A (spichlerz) z dnia 31.05.1994 r.

Ochronie prawnej został poddany dwór otoczony parkiem dworskim wraz z kapliczką przydrożną oraz spichlerz folwarczny.

Położony w krajobrazowym parku dwór zbudowany został w 1732 r. dla Jana Tworzyjańskiego, właściciela wsi. Pierwotny obiekt miał charakter obronny. Wnętrze i fasada frontowa zostały częściowo przebudowane w XIX w. przez ówczesnych właścicieli Mycielskich. Wzniesiony w stylu barokowym, o konstrukcji ścian szkieletowej, wypełnionej gliną, na podmurowaniu z cegły, otynkowany. Parterowy z użytkowym poddaszem, częściowo podpiwniczony. Wzniesiony na planie prostokąta z dwoma kwadratowymi alkierzami przy ścianach bocznych nie występującymi przed lico fasady frontowej. Układ wnętrza niesymetryczny, na osi dwie sienie przykryte belkowanymi stropami, we frontowej sieni na jednej z belek data 1732, w tylnej jednobiegowa klatka schodowa. Dwa kominki w skromnej architektonicznej oprawie. Podziały elewacji i okna nowsze. Wysoki dach polski łamany, kryty gontem z lukarnami zamkniętymi półkoliście. Od frontu na osi facjatka. Na alkierzach oddzielne daszki gontowe łamane zakończone iglicami.

Na terenie parku, na murowanym czworobocznym słupie stoi kapliczka z 2 poł. XVIII w. z ludową rzeźbą Chrystusa Frasobliwego.

Na terenie zespołu folwarcznego wznosi się w ciągu zabudowań zachodniej pierzei podwórza gospodarczego spichlerz, będący typowym przykładem folwarcznego obiektu magazynowego z końca XIX w. Jest to obiekt dwukondygnacyjny, podpiwniczony, nakryty dachem dwuspadowym, ściany z cegły pełnej, otynkowane, na podmurówce z kamienia polnego. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte odcinkiem łuku. Strop belkowy podparty dwoma rzędami słupów, w piwnicy sklepienie kolebkowe, dach dwuspadowy kryty dachówką. Elewacje artykułowane uproszczonymi pilastrami i gzymsem międzykondygnacyjnym.

14. Rządcówka w Wygodzie

nr rej. 714/Wlkp/A z dnia 22.06.1994 r.

W osadzie Wygoda, w majątku należącym do rodziny Stablewskich wzniesiono przy zabudowaniach gospodarczych, w otoczeniu niewielkiego parku, budynek administracyjno-mieszkalny dla zarządcy folwarku. Bryła i elewacja rządcówki została poddana ochronie prawnej. Budynek rządcówki jest podpiwniczony, jednokondygnacyjny, z użytkowym

poddaszem, z dachem dwuspadowym. Od zachodu parterowa dobudówka, od wschodu na cokole weranda. Elewacje korpusu wzniesione na wysokim kamiennym cokole, okna w profilowanych opaskach.

15. Zespół pałacowy w Zalesiu oraz spichlerz folwarczny i kapliczka przydrożna

nr rej. 1383 (pałac) z dnia 23.02.1973 r.; nr rej. 614 (oficyna) z dnia 11.02.1957; nr rej. 966/A (park) z dnia 12.02.1979 i 22.05.2002; nr rej. 1400/A (brama wjazdowa i spichlerz) z dnia 31.05.1994 r.; nr rej. 615 (kapliczka przydrożna) z dnia 11.02.1957 r.

Majątek Zalesie od początku XIX w. należał do rodziny Stablewskich herbu Oksza. W rozległym parku z dużym stawem, na stromym stoku, w 1835 r. wzniesiono dla Kajetana Stablewskiego obiekt, który pełnił rolę oficyny. Późnoklasycystyczny, murowany, otynkowany, parterowy, wysoko podpiwniczony. Wnętrze dwutraktowe, z sienią na przestrzał na osi. Od frontu trójkątny przyczółek, dach czterospadowy.

Dla następnego przedstawiciela tego rodu, którym był Stanisław Stablewski, wzniesiono w 1875 r. zapewne w miejscu dawnego dworu, murowany pałac w stylu późnoklasycystycznym. Jego projektantem był przypuszczalnie Stanisław Hebanowski. Budynek zwrócony jest fasadą na wschód. Obiekt piętrowy, podpiwniczony, nakryty niemal płaskimi dwuspadowymi dachami. Wybudowano go na planie zbliżonym do prostokąta, z trzema ryzalitami od frontu. Wejście główne poprzedzone gankiem o czterech kolumnach podtrzymujących taras pierwszego piętra. Na osi budynku umieszczono, sienną, za nią salon, z którego wyjść można na taras i do parku. W części północnej pałacu pierwotnie była duża jadalnia, z kredensem, w części południowej zaś, skupiono pomieszczenia mieszkalne z gabinetem pana domu, oraz osobnym wejściem poprzez boczną klatkę schodową.

Park otaczający pałac, ma powierzchnię 5,92 ha o nieregularnym zarysie założony w I poł. XIX wieku, przekształcony ok. 1875 roku, podzielony drogą na dwie części. W partii wschodniej parku duży staw z wyspą. Główny wjazd na teren prowadzi przez okazałą ceglana (dziś nieotynkowaną) trójprzelotową bramę z 4. ćw. XIX wieku, od której wiedzie droga obok I podwórza folwarcznego i dalej poprzez park do II podwórza. Wśród drzewostanu stare okazy dębów szypułkowych, jesionu wyniosłego i buków.

Na terenie II południowego podwórza folwarcznego usytuowany jest najciekawszy obiekt gospodarczy - budynek spichlerza. Składa się on z dwóch części: jednoprzjazdowej stodoły i spichlerza umieszczonych pod wspólnym dwuspadowym dachem. Założona na planie prostokąta, stodoła jednokondygnacyjna, spichlerz dwukondygnacyjny. Posadowiony na nieotynkowanej podmurówce z kamienia polnego. Ściany do wysokości I kondygnacji

z kamienia polnego, II kondygnacja oraz ściana szczytowa z cegły. Okna ujęte w ceglane opaski w tynku. Drewniane stropy spichlerza i więźba stodoły wsparte na dwóch rzędach drewnianych stolców. Elewacje stodoły gładkie, spichlerza w I kondygnacji niesymetryczne, w II siedmioosiowe.

Kapliczka przydrożna została wzniesiona w XVIII w. Murowana, otynkowana, w formie słupa na rzucie trójkąta o wklęsłych bokach i ściętych narożach, zwieńczonego belkowaniem i daszkiem namiotowym. W górnej części prostokątne wnęki, w jednej ikona Matki Boskiej z dzieciątkiem malowana na blasze.

16. Zespół pałacowo-parkowy w Zimnowodzie

nr rej. 1388 z dnia 23.02.1973 r.

Pałac wzniesiony po 1864 roku przez ówczesnego właściciela dóbr Teodora Mycielskiego. Zaprojektował go znany i ceniony architekt Stanisław Hebanowski, zwolennik tzw. kostiumu francuskiego. Bryła budynku nawiązuje do dzieł głównego twórcy architektury francuskiej XVII stulecia, Henri Mansarta. Pałac jest murowany, piętrowy, fasadą zwrócony w kierunku południowo-wschodnim. Jest symetryczny, składa się z trzech ryzalitów, które połączone są korpusem głównym. Ryzalitty mają odrębne dachy z dekoracyjnie zakończonymi kominami z okazałymi aediculami lukarn. Bogato dekorowana fasada z odrębnym porządkiem pilastrów dla każdej części. Elewacje pałacu tynkowane, boniowane, bogato zdobione dekoracją architektoniczną i rzeźbiarską. Wejście w ryzalicie środkowym poprzedzone jest gankiem wspartym na czterech filarach i ozdobione rzeźbami. Układ wnętrza 2- oraz 2,5 traktowy. Na osi dwukondygnacyjny, bogato dekorowany, okazały hall z obiegającą jego wnętrze klatką schodową. Nad kominkiem, w sieni pałacu umieszczono herb Teodora Mycielskiego oraz jego drugiej żony Ludwiki z Bispingów. Pomieszczenia reprezentacyjne znajdują się na parterze, m.in. jadalnia. We wschodniej części pałacu usytuowany został gabinet pana domu. W pałacu obecnie mieści się Dom Pomocy Społecznej podległy Starostwu Powiatowemu w Gostyniu.

Pałac otoczony jest parkiem. Park o charakterze krajobrazowo - regularnym, o powierzchni ponad 13 ha, pochodzący z 1 poł. XIX w., przekształcony częściowo około 1864 r. i po 1890 r. Położony w dolinie rzeki Pogony. Część pd. - wsch. parku regularna, z czterorzędową aleją kasztanowców i lip, dochodząca do gazonu przed frontem pałacu. Równoległe do niej, bliżej rezydencji biegną dwa szpalery grabowe. Część pn. - zach. parku o charakterze krajobrazowym, z dwoma dużymi stawami. Na grobli między stawami, na osi głównej założenia znajduje się aleja wiązowa prowadząca do głównej bramy wjazdowej.

Najcenniejsze elementy zespołu folwarcznego w Zimnowodzie

nr rej. 1223/A z dnia 06.06.1994 r.

Zespół folwarczny usytuowany w pn. - wsch. części założenia pomiędzy parkiem pałacowym a drogą, składa się z podwórze gospodarczego i kolonii domów pracowników folwarcznych. Działanie folwarczny duży, o nieregularnym zarysie. Na teren podwórze prowadzą dwa wjazdy - od strony pn. - zach. i od pn. - wsch., z głównej drogi. Zachowane częściowo stare ogrodzenie, murowane z cegły, tynkowane. W części pn. - zach. działka usytuowane zostały dwa obiekty wpisane do rejestru zabytków: spichlerz i stodoła z 1867 r.

Spichlerz z 1867 r. (data na elewacji), murowany z kamienia i cegły, dwukondygnacyjny z poddaszem. Więźba dachowa płatwiowo - kleszczowa, dach dwuspadowy kryty papą. Wzniesiony na planie prostokąta, z wnętrzem podzielonym dwoma rzędami słupów; powyżej strop belkowy nagi. Elewacje kamienne z ceglany detalem architektonicznym (lizeny), gzymsy kordonowe i koronujący, obramienia okienne.

Stodoła połączona od strony wsch. ze spichlerzem, murowana z kamienia, z ceglany detalem, jednokondygnacyjna, częściowo podpiwniczona, nakryta dachem dwuspadowym krytym papą. Wzniesiona na planie prostokąta, 3 - klepiskowa, 4 - sásokowa.

Zasady ochrony konserwatorskiej odnośnie obiektów wpisanych do rejestru - Wpis do rejestru zabytków jest podstawową formą ochrony zabytków. Zabytki wpisane do rejestru korzystają z pełnego zakresu ochrony określonego w przepisach ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ów wpis tworzy po stronie właściciela lub posiadacza zabytku określone prawa i obowiązki, jednocześnie kształtując po stronie organów administracji konserwatorskiej uprawnienia do stosowania środków władczej ingerencji wobec chronionego zabytku. Najpoważniejszą konsekwencją wpisania zabytku do rejestru jest konieczność uzgodnień i uzyskiwania pozwoleń konserwatorskich (zgodnie z art. 36 ustawy) na prowadzenie różnego rodzaju działań przy zabytku (wszystkich prac budowlanych, konserwatorskich, renowacyjnych i rewitalizacyjnych przy obiektach oraz na terenach wpisanych do rejestru zabytków, a także prac porządkowo-sanacyjnych i wycinki drzew na terenach zabytkowych parków). Uzależnienie możliwości ich realizacji od zgody WKZ uzasadnione jest przede wszystkim zapobieganiem dokonywania ingerencji w substancję zabytku, które w efekcie mogłyby doprowadzić do uszczuplenia, a nawet utraty wartości zabytkowych. Niezwykle istotnym narzędziem przysługującym administracji konserwatorskiej względem zabytków rejestrowych jest uprawnienie do stosowania środków nadzoru konserwatorskiego, czyli kontroli przestrzegania i stosowania przepisów ustawy, a w

przypadku ich naruszenia – do podejmowania odpowiednich działań mających na celu usunięcie naruszeń i zabezpieczenie wartości zabytku.

W ochronie zabytków rejestrowych stawia się na autentyczność jako wartość nadrzędną. Ochronie podlega zarówno ich forma jak i substancja. Największą wartość mają obiekty w jak najmniejszym stopniu przekształcone, poddawane przede wszystkim zabiegom konserwacji jako nadrzędnym środkiem zachowawczym. W otoczeniu zabytku obowiązuje zakaz lokalizacji wszelkich inwestycji mogących przyczynić się do pogorszenia wyglądu obiektów i zespołów budowlanych, a także osi widokowych na te obiekty i zespoły oraz których funkcja nie jest dostosowana do charakteru zabytkowego otoczenia.

3.4. Gminna ewidencja zabytków

3.4.1. Gminna ewidencja zabytków nieruchomości

Przedmiotem ochrony zabytków i opieki nad nimi (zgodnie z art. 3 i 6 ustawy o ochronie zabytków) jest każdy zabytek (czyli element dziedzictwa i krajobrazu kulturowego) posiadający określone cechy, niezależnie od tego czy ustanowiono dla niego formę ochrony.

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru oraz obiekty zabytkowe o wartości lokalnej stanowią Gminną ewidencję zabytków. Zgodnie z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ewidencja jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami. Burmistrz prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy. Aktem prawnym, który reguluje zasady prowadzenia ewidencji zabytków przez poszczególne organy jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 roku (Dz. U. 2011 Nr 113 poz. 661), zmienione Rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. (Dz. U. 2019 poz. 1886) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rozporządzenie określa szczegółowo jak powinna wyglądać karta ewidencyjna i adresowa zabytku, zasady, na podstawie których obiekt zostaje wpisany bądź wykreślony z ewidencji oraz sposób gromadzenia zbioru dokumentów dla obiektów objętych ewidencją, a także zasady powiadamiania właścicieli obiektów zabytkowych o podejmowanych czynnościach dotyczących ewidencji.

Obiekty ujęte w ewidencji (nie objęte indywidualnym wpisem do rejestru zabytków) mogą podlegać ochronie poprzez: obszarowy wpis do rejestru zabytków, utworzenie parku

kulturowego oraz poprzez ustalenia dotyczące ochrony zapisane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Karty gminnej ewidencji zabytków nieruchomości miasta i gminy Borek Wlkp. zostały wykonane w 2010 r. W 2017 roku poddane zostały weryfikacji. W 2018 roku GEZ została uzgodniona z WUOZ w Poznaniu, Delegaturą w Lesznie. W wyniku tych działań, GEZ została przyjęta przez Burmistrza w sposób określony w § 18 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Ewidencja ta została umieszczona na stronie internetowej Gminy Borek Wlkp. Gminna ewidencja zabytków podlega aktualizacji według potrzeb, czego przejawem jest np. Zarządzenie Nr 50/2018 Burmistrza Borku Wlkp. z dnia 26 czerwca 2018 roku w sprawie wyłączenia obiektu (budynku w miejscowości Studzianna nr 20) z gminnej ewidencji zabytków Gminy Borek Wlkp., po uzyskaniu pozytywnej opinii Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sprawie wyłączenia.

Wszelkiego rodzaju włączanie nowych obiektów do gminnej ewidencji zabytków lub też wyłączenie obiektów uprzednio ujętych w gminnej ewidencji zabytków jest zatem zawsze prowadzone w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W Gminnej ewidencji zabytków znajduje się obecnie 118 kart obiektów z terenu miasta oraz 118 kart obiektów z terenu gminy Borek Wlkp., co łącznie daje 236 pozycji.

Aktualnie zewidencjonowany zasób zabytkowy gminy Borek Wlkp. tworzą: dwa zespoły zabudowy: 1 zespół urbanistyczny i 1 zespół ruralistyczny, 1 ratusz, 1 hotel (ob. dom), 4 kościoły (katolickie), 13 parków i ogrodów, 10 cmentarzy (wielowyznaniowych, przykościelnych i wolnostojących), 1 dworzec kolejowy, 4 plebanie i 1 dom zakonny, 16 kapliczek i grobowców, 12 obiektów małej architektury (ogrodzenia, bramy itp.), 1 obiekt przemysłowy (gazownia), 2 układy przestrzenne folwarków, 8 dworów i pałaców, 8 oficyn, 109 domów mieszkalnych (w mieście i na wsiach), 37 budynków gospodarczych, 6 szkół.

Ich szczegółowy wykaz przedstawiony został w tabeli stanowiącej załącznik nr 1.

Wszelkie działania prowadzone przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków powinny mieć na celu zachowanie ich wartości architektonicznych i historycznych lub naukowych i nie mogą wpłynąć na ich utratę. Według zasad ochrony konserwatorskiej, dla budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków (z pominięciem obiektów wpisanych do rejestru zabytków, które wymagają postępowania zgodnie z przepisami odrębnymi) zaleca się m. in.:

1. Zachowanie bryły budynku i kształtu dachu,
2. W przypadku budynków z elewacjami ceglаныmi lub z dekoracją architektoniczną, nie stosowanie zewnętrznego ocieplenia ścian,
3. Odnośnie do wyglądu elewacji (szczególnie fasad) należy zachować lub odtworzyć na podstawie zachowanych elementów bądź ikonografii układ elewacji, kształt okien, a także detal architektoniczny,
4. Nie używanie blachy dachówkopodobnej lub gontu papowego jako pokrycia dachu, a stosowanie tradycyjnych materiałów,
5. Nie instalowanie reklam wielkoformatowych w sposób zakłócający wygląd budynku.

W przypadku, gdy obiekt ujęty w gminnej ewidencji zabytków znajduje się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, wszelkie prace budowlane, mające wpływ na zmianę jego wyglądu zewnętrznego należy uzgodnić z właściwym miejscowo konserwatorem zabytków.

Cmentarze - jako przestrzenie ukształtowane wg reguł kulturowych, związanych z religią i tradycją grzebania zmarłych, niekiedy opatrzone cennymi zabytkami sztuki sepulkralnej, z zachowanym układem alejek i ścieżek cmentarnych, w otoczeniu starodrzewu, stanowią ważny element dziedzictwa kulturowego. Również cmentarze nieczynne, choć dziś często o nieczytelnej topografii. Obiekty te należy pielęgnować i eksponować w krajobrazie miejscowości. Niezależnie od stanu zachowania cmentarze powinny być oznakowane tablicami informacyjnymi.

3.4.2. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych

Gminną ewidencję zabytków archeologicznych gminy Borek Wlkp., w formie kart stanowisk archeologicznych, wykazu stanowisk oraz mapy zbiorczej stanowisk archeologicznych, utworzono w 2018 r. W procesie tworzenia ewidencji, jej zawartość była uzgadniana z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, Delegaturą w Lesznie. GEZ archeologicznych została przyjęta zarządzeniem nr 106/2018 Burmistrza Miasta i Gminy Borek Wlkp. z dnia 31 grudnia 2018 r. oraz w sposób określony w § 18 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2011 r. Nr 113 poz. 661 ze zm.). Ewidencja obejmuje 234 pozycje (stanowiska archeologiczne).

Wszelkiego rodzaju włączanie nowych stanowisk do gminnej ewidencji zabytków lub też wyłączenie uprzednio ujętych w gminnej ewidencji zabytków jest prowadzone w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Zasady ochrony konserwatorskiej dziedzictwa archeologicznego określono w punkcie 3.6. programu.

3.5. Wykaz zabytków ruchomych na terenie gminy Borek Wlkp.

W gminie Borek Wlkp. zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków to głównie wystrój i wyposażenie kościołów oraz kapliczki przydrożne. Gmina nie jest właścicielem żadnego z poniższych zabytków. Są to (dane udostępnione przez WUOZ Del. w Lesznie, stan na 05.11.2020 r.):

1. Wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. Pocieszenia NMP na Zdzieżu w Borku Wlkp. – 64 obiekty w rejestrze (dec. z dnia 05.11.1970 r., nr rej. 35/B) – m. in. obrazy, rzeźby, kielichy, lichtarze, ornaty; oraz 7 obiektów - witraże z wytwórni Adolpha Seilera z Wrocławia (dec. z dnia 02.08.2018 r., nr rej. 509/Wlkp/B). Ogółem w ewidencji 148 obiektów,
2. Wyposażenie (m. in. rzeźby) kościoła farnego p.w. św. Stanisława Biskupa w Borku Wlkp. - w rejestrze 5 obiektów (nr rej. 58/B, dec. z dnia 22.03.1971 r.). Łączna ilość zabytków ruchomych ujętych w ewidencji zabytków - 17,
3. Wyposażenie kaplicy cmentarnej p.w. św. Krzyża, w ilości 7 sztuk (nr rej. 61/B z dnia 23.03.1971 r.), łącznie w ewidencji zapisano 10 pozycji,
4. Figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem z Borku Wlkp. (dec. z dnia 02.05.1956 r. pod nr orzeczenia Kl.IV-73/61/56),
5. 20 obiektów z wyposażenia i wystroju kościoła parafialnego p.w. Wszystkich Świętych w Jeżewie (nr rej. 470/Wlkp/B, dec. z dnia 24.03.1971 r.), łącznie w ewidencji wyszczególniono 63 pozycje,
6. Kapliczka przydrożna z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego z Siedmiorogowa Drugiego (nr rej. 148/B, dec. z dnia 27.11.1971 r.),
7. Kapliczka przydrożna przy skrzyżowaniu drogi do Zalesia w Trzecianowie (nr rej. 154/B, dec. z dnia 27.11.1971 r.),
8. Kapliczka przydrożna w Zalesiu (dec. z dnia 11.02.1957 r. pod nr orzeczenia Kl.IV-73/54/57, uzup. dec. z dnia 25.05.1998 r. - nr rej. 225/B).

3.6. Zabytki archeologiczne.

3.6.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków.

Na terenie gminy Borek Wlkp. do rejestru zabytków wpisano jedno stanowisko archeologiczne. Jest to grodzisko wczesnośredniowieczne (z fazy D-E) typu stożkowatego w Jeżewie, stan. 7. Zlokalizowane jest ono na obszarze AZP 62-30, figuruje na nim pod nr 4. Obiekt ten wpisany został do rejestru decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 6 marca 1992 r. pod nr rejestru 1249/A i przepisany do księgi C rejestru zabytków Województwa Wielkopolskiego pod nr rejestru 263/Wlkp/C dnia 10.04.2008 r. Gród w Jeżewie egzystował w młodszych fazach wczesnego średniowiecza, wzniesiony został w okresie tworzenia zrębów państwa wczesnopiastowskiego i budowania jego struktury administracyjno-gospodarczej, która manifestowała się gęstą siecią grodów organizujących życie społeczno-gospodarcze młodego państwa. Gród w Jeżewie obok niewątpliwie funkcji wojskowych, pełnił też zapewne rolę centrum administracyjnego na podległym terenie oraz stanowił miejsce schronienia w przypadku agresji. Gród pełnił swoje funkcje w okresie od ok. 2 poł. X do ok. poł. XIII w.

Gródek posiada kolisty narys, średnicę około 50 m u podstawy i płasko ścięty stożek. Plateau gródka posiada średnicę ok. 30 m. Stała na nim, zapewne drewniana, wieża obronna. Kopiec otoczony był fosą o szerokości ok. 8 m. Dodatkowym elementem obronnym był dookoły niewysoki wał otaczający całe założenie, który powstał najpewniej z ziemi wydobytej w trakcie kopania fosy. Pozostałości grodziska i całego systemu obronnego zajmują powierzchnię ok. 0,6 ha.

3.6.2. Zewidencjonowane stanowiska archeologiczne. Uwarunkowania fizjograficzne, analiza funkcjonalna, chronologiczna i przestrzenna.

Zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem. Stanowisko archeologiczne podlega ochronie jako zabytek (bez względu na jego stan zachowania) od momentu wpisu do rejestru zabytków lub ujawnienia w ewidencji stanowisk archeologicznych - Archeologicznym Zdjęciu Polski (AZP).

Ogólnopolski program badawczo-konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski jest podstawową metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych. Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację

archeologiczną powierzchnię terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest zbiorem otwartym i ciągle uzupełnianym w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Zarejestrowane zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Borek Wlkp. to 234 stanowiska archeologiczne (*dane udostępnione przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Lesznie - stan na listopad 2020 r.*). W obrębie tych stanowisk występuje 370 faktów osadniczych. Są to 1 grodzisko, 1 cmentarzysko, 84 osady, 4 obozowiska, 1 stanowisko miejskie, 6 punktów nieokreślonych oraz 91 punktów i 182 ślady osadnictwa. Osadnictwo to nie jest szczególnie intensywne, w 59% są to stanowiska jednoelementowe, czyli stanowią pozostałości z jednego okresu chronologicznego. Większość stanowisk posiada na obecnym etapie badań małą wartość poznawczą, jest jednak kilka punktów o dużej wartości, np. osady kultury łużyckiej w Bruczkowie i Głogininie, wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w Skokowie oraz stanowisko o najwyższej wartości – grodzisko wczesnośredniowieczne w Jeżewie, st. 7.

Polodowcowa rzeźba terenu gminy wykazuje zróżnicowany charakter w poszczególnych jej częściach. Przez gminę przebiega granica zasięgu zlodowacenia bałtyckiego. Część północna gminy objęta ostatnim zlodowaceniem wykazuje pewne cechy rzeźby młodoglacjalnej. Występują tu wzniesienia moren czołowych. Wysoczyzna lodowcowa ma charakter falisty i jest głęboko rozcięta przez Pradolinę Żerkowsko – Rydzynską zajmującą północno – zachodni skraj gminy. W rejonie pradoliny – w okolicach wsi Jawory, deniwelacje dochodzą do 33 metrów. Rzeźba terenu części południowej gminy jest mniej urozmaicona, zdominowana przez wysoczyznę morenową płaską, rzadziej falistą o znacznie mniejszych deniwelacjach. Spadki terenu są bardzo zróżnicowane lokalnie przekraczające nawet 20% na stokach wysoczyzn opadających w pradolinie, do 0 – 3% w obrębie wysoczyzny płaskiej i w pradolinie. Obecnie obserwowana sieć wód powierzchniowych została silnie przekształcona i przekształcenia trwają nadal. Niektóre cieką mają całkowicie sztuczne koryta. Bardziej naturalny przebieg mają tylko środkowy i dolny bieg Pogony i Dąbrówki. Poza tym sieć cieków tego rejonu tworzą liczne sztuczne kanały, niekiedy trudno jest odróżnić, który z nich jest przekształconym naturalnym cieką, a który

– tworem całkowicie sztucznym, odwadniającym obszary uprzednio pozbawione odpływu powierzchniowego. Lokalnie gęstość sieci melioracyjnej znacznie przekracza naturalną gęstość sieci hydrograficznej. Na rzece Pogonie utworzono sztuczny Zbiornik Jeżewo.

Gmina Borek położona jest w całości w zlewni Kanału Obry i odwadniana za pośrednictwem kilku, płynących na północ cieków. Wschodnią część terenu odwadnia rzeka Pogona i jej dopływy. Zachodnia część położona jest w dorzeczu granicznej Dąbrówki. Uzupełnieniem sieci rzecznej są drobne, bezpośrednie dopływy Kanału Obry, z której doliną związane jest osadnictwo w północno-zachodniej części gminy. Natomiast rozległe wysoczyznowe wnętrze gminy jest zdecydowanie mniej nawodnione. Klimat cechuje się stosunkowo krótką łagodną zimą i wczesnym ciepłym latem oraz długim okresem wegetacyjnym.

Dobre warunki glebowe i hydrograficzne sprawiły, iż na przestrzeni dziejów na obszarze dzisiejszej gminy Borek Wlkp. rozwijało się osadnictwo. W materiałach archeologicznych reprezentowany jest niemal cały przekrój chronologiczny prądziejów - od środkowej i młodszej epoki kamienia, poprzez epokę brązu (stanowiska archeologiczne związane z ludnością kultury łużyckiej), okres wpływów rzymskich (osadnictwo związane z kulturą przeworską), wczesne i późne średniowiecze aż po czasy nowożytne. Osadnictwo prądziejowe związane jest głównie z ciekami wodnymi i grupuje się przede wszystkim na krawędziach dolin rzecznych, wzdłuż cieków wodnych. Osadnictwo wczesnośredniowieczne i średniowieczne rozwija się również na wysoczyznach oraz wokół obecnych miejscowości wyznaczając niejednokrotnie tym samym ich metrykę.

Najstarsze fakty osadnicze zarejestrowane na tym terenie wiążą się ze środkową i młodszą epoką kamienia. Ślady osadnictwa ogólnie z epoki kamienia zarejestrowano na gruntach miejscowości Jeżewo, Studzianna, Skokówko, Wycisłowo, Strumiany, Karolew, Zalesie i Siedmiorogów Drugi. Jedno z lepiej poznanych obozowisk mezolitycznych zlokalizowane było na suchych polodowcowych wydmach w osadzie Frasunek pod Jeżewem. Tryb życia ówczesnej ludności miał charakter typowo koczowniczy z myślistwem i zbieractwem jako jedynymi sposobami pozyskiwania pożywienia. Pierwszy znaczący przełom w długim okresie prądziejów wiąże się ze zdobyciem umiejętności produkcji ceramiki, hodowli zwierząt i uprawy ziemi. Okres związany z tymi przemianami to młodszą epoką kamienia – neolit (od 6/5 do 3 tysiąclecia p.n.e.), który zarejestrowano tylko w północnej i zachodniej części gminy w okolicach miejscowości Skoków, Jeżewo, Koszkowo, Trzecianów i Dąbrówka. Osadnictwo to wiązało się głównie z pozostałościami po tzw. kulturze pucharów lejkowatych. Na kolejną epokę (wczesną epokę brązu) datowany jest

śląd penetracji osadniczej z około 2 tys. lat p.n.e. w m. Studzianna. Dzięki swej długowieczności, blisko tysiąca lat, ogromną rolę w rozwoju ziem polskich odegrała kultura łużycka. Na 41 stanowiskach archeologicznych zarejestrowano osadnictwo związane z kulturą łużycką datowaną od ok. 1400 – 400 p.n.e. Znaleźiska te obecne są w zasadzie na terenie całej gminy, szczególnie na jej obrzeżach, zwłaszcza w dolinie Pogony. Dużo punktów osadniczych zlokalizowanych jest w Grodnicy i Jeżewie, są także w rejonie Koszkowa oraz szczególnie w okolicach Skokowa, Bruczkowa i Siedmiorogowa Drugiego. W centralnej części gminy w ewidencji figuruje zaledwie jedna osada kultury łużyckiej, na gruntach należących do Borku Wlkp. Kolejny ważny okres w pradziejach związany jest z kulturą przeworską (ok. 200 p.n.e. – 400 n.e.), która również na terenie gminy zaistniała, na 36 stanowiskach, które koncentrują się głównie w części północnej i zachodniej tego terenu. Szczególnie intensywne jest nasycenie tych znalezisk w dolinie Pogony: w Jeżewie, Skokówku i Skokowie, trochę w Bruczkowie oraz trochę w Zalesiu w dolinie Dąbrówki. Z tymi czasami wiąże ogromny skok cywilizacyjny, który można wiązać ze znaczną mobilnością ówczesnej ludności i dalekosiężnymi kontaktami handlowymi. We wszystkich sferach gospodarki, na czele ze znanymi już w końcowym okresie istnienia kultury łużyckiej umiejętnościami związanymi z metalurgią żelaza, w okresie wpływów rzymskich zanotowano ogromny postęp. Przepuszczalnie z którąś z dwu ostatnio wymienianych kultur pradziejowych wiąże się niezewidencjonowane cmentarzysko ciałopalne odnotowane w Zalesiu.

Bogato (ilościowo) reprezentowane jest też osadnictwo z okresu wczesnego średniowiecza w liczbie 50 jednostek. Z tego czasu zaobserwować można szczególne nasilenie śladów osadnictwa otwartego w rejonach powiązanych w dolinami Obry i Pogony, czyli w okolicach Grodnicy, Koszkowa, Wycisłowa oraz Jeżewa, na czele z gródkiem na gruntach tej miejscowości, na północ od Jaworów, w obrębie terasy zalewowej Obry. Drugie większe skupisko osadnicze wczesnośredniowieczne rysuje się w rejonie Bruczkowa, Skokowa i Skokówka, gdzie także natrafiono na pozostałości cmentarzyska szkieletowego. Można więc zaobserwować, że to osadnictwo skupiało się głównie nad naturalnymi zbiornikami wodnymi, jednak z biegiem czasu, począwszy już od XI wieku obserwuje się stałe poszerzanie się ekumeny. Podstawą zajęć i utrzymania ludności były wówczas rolnictwo i hodowla, ale także rękodzieło. W starszych fazach wczesnego średniowiecza wspólnoty ludzkie były właściwie samowystarczalne. Zaczęło się to zmieniać wraz z rozwojem stosunków feudalnych, a później rozwojem miast, które przejęły część zajęć ludności wiejskiej głównie w sferze rzemiosła i handlu. Takim punktem ogniskującym życie

społeczności już od okresu średniowiecza stało się miasto Borek, lokowane na początku XV wieku. W czasach średniowiecza (już od końca XIII w.) kształtuje się też obecny układ miejscowości i sieć dróg. Stanowiska późnośredniowieczne i nowożytny, które stanowią większość znalezisk powierzchniowych, występujące w pobliżu obecnych miejscowości wyznaczają tym samym ich metrykę. Rozwój osadnictwa i powstawania wsi nie był procesem jednofazowym, nie zakończył się w okresie średniowiecza, a kontynuował się też później aż do XIX wieku i nie przestaje do dziś.

Stanowiska archeologiczne są kategorią zabytków szczególnie narażoną na zniszczenie, głównie ze względu na ich nieuświadomienie, poprzez brak oczywistych, obserwowalnych znamion (zaleganie pod ziemią). Niszczeniu mogą ulegać przypadkowo, podczas prac rolnych czy przy jakichkolwiek czynnościach naruszających strukturę gleby. Stąd najlepiej zachowane zabytki archeologiczne to te, które znajdują się w lasach, czy na nieużytkach.

Większość prowadzonych obecnie badań archeologicznych to badania ratownicze, generalnie o niewielkim zakresie przestrzennym, uzależnionym od warunków inwestycyjnych, które mimo tych ograniczeń, w znacznym stopniu wzbogacają wiedzę o zabytkach archeologicznych. Ostatnie szerokopłaszczyznowe badania wykopaliskowe prowadzone były w latach 2006-2007 przy okazji budowy obwodnicy Borku Wlkp. w ciągu DK nr 12.

Do najważniejszych zadań związanych z ochroną zabytków archeologicznych należy: przeciwdziałanie niszczeniu stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych, poprzez uwzględnianie przy wydawaniu pozwoleń na budowę, sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego, studiów i strategii, opinii i decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz edukacja mieszkańców gminy na temat wartości znalezisk archeologicznych i potrzeby ich zachowania.

Zasady ochrony konserwatorskiej:

W przypadku stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej (grodzisk, kurhanów), przeznaczonych do trwałego zachowania, zasady ochrony konserwatorskiej to: utrzymanie istniejącego układu topograficznego stanowiska archeologicznego w niezmienionej formie, zakaz wszelkiej działalności inwestycyjnej: budowlanej, inżynierskiej i innej związanej z pracami ziemnymi, dopuszczalne są jedynie przedsięwzięcia o charakterze rewaloryzacyjnym, porządkowym czy zabezpieczającym, które powinny uzyskać akceptację Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i być prowadzone pod jego

ściłym nadzorem oraz badania archeologiczne w ramach programów naukowych. W przypadku planowania podjęcia jakiegokolwiek działalności wynikającej ze sposobu użytkowania terenu, należy uzyskać szczegółowe wytyczne od WKZ, który określi możliwości i warunki jej prowadzenia.

W stosunku do stref ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych, których zasięg na mapach jest hipotetyczny, ustalony według aktualnej wiedzy, zasadą jest zachowanie substancji zabytkowej stanowiska archeologicznego w możliwie maksymalnym zakresie, opiniowanie i uzgadnianie z WKZ wszelkich zamierzeń inwestycyjnych w obrębie stanowisk i w ich otoczeniu. W obszarze stanowisk wymagane jest prowadzenie badań archeologicznych przy realizacji inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, których zakres i rodzaj określa konserwator zabytków, a na ich przeprowadzenie należy uzyskać pozwolenie.

Substancja nawarstwień kulturowych zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz w obrębie zabytków architektury, cmentarzy i zabytkowej zieleni, może być także zagrożona poprzez naruszanie struktury gruntu przy wszelkich zamierzeniach budowlanych. W zależności od opinii właściwej służby ochrony zabytków, projekty te winny być objęte obowiązkiem przeprowadzenia niezbędnych badań archeologicznych, po uzyskaniu pozwolenia WKZ na te prace.

Poszczególne zasady ochrony stanowisk archeologicznych są doprecyzowane w procesie formułowania ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, z uwzględnieniem indywidualnej specyfiki danego stanowiska archeologicznego oraz przy rozpoznaniu możliwych dla niego zagrożeń.

W przypadku ujawnienia podczas badań archeologicznych nowych faktów osadniczych należy ten fakt odnotować w karcie adresowej gminnej ewidencji zabytków.

3.7. Zabytki stanowiące własność gminy Borek Wlkp.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków (wszystkie na terenie miasta Borek Wlkp.):

1. Ratusz

Kompleksowe prace konserwatorsko-budowlane przeprowadzono w latach 2008-2010. W ramach modernizacji wykonano remont elewacji z wymianą okien, odnowiono zegar, wyremontowano wnętrza adaptując dodatkowe powierzchnie na cele administracyjno-gospodarcze tworząc nową salę operacyjną. Założono zabezpieczenia przeciwpożarowe i przeciwwłamaniowe połączone z monitoringiem. Została zamontowana iluminacja. Stan

obiektu jest dobry. Na bieżąco wykonywane są konieczne naprawy wynikające z zaleceń okresowych przeglądów technicznych, aby nie doprowadzić do pogorszenia jego stanu.

2. Figura Matki Bożej

Po raz ostatni figura poddana była kompleksowej renowacji kilkanaście lat temu. Aktualnie planowane jest przeprowadzenie prac konserwatorskich w związku z wymianą nawierzchni na płycie Rynku w Borku Wlkp., której realizacja ma mieć miejsce w latach obowiązywania niniejszego programu.

3. Park Miejski

W 2018 r. park przeszedł rewitalizację. Wytyczono nowe alejki, ustawiono przy nich ławki, zainstalowano podświetlaną fontannę. Park na bieżąco jest pielęgnowany, utrzymany w bardzo dobrym stanie. Nadal prowadzone będą systematyczne prace sanitarno-porządkowe – m. in. koszenie trawy, grabienie liści, usuwanie wiatrołomów, utrzymanie ścieżek. Projekt ewentualnych nowych nasadzeń czy wycinki uszkodzonych drzew każdorazowo uzgadniany będzie z WWKZ. Utrzymanie i konserwacja zieleni na terenie miasta, w tym utrzymanie Parku Miejskiego jest jednocześnie realizacją założeń Programu Ochrony Środowiska Gminy Borek Wlkp.

We władaniu gminy pozostają także zabytki nieruchome figurujące w ewidencji zabytków – nieużytkowane cmentarze:

1. Borek Wlkp. – Cmentarz ewangelicki
2. Siedmiorogów Pierwszy – Cmentarz ewangelicki
3. Strumiany – Cmentarz ewangelicki

Na cmentarzu w Borku Wlkp. prowadzone są systematycznie prace porządkowe. Cmentarzom pozostałym, jako że zlokalizowane są poza miejscowościami, nie poświęcano dotychczas uwagi, jednak i one także zostaną objęte opieką. Zadania te zostały wyznaczone do wykonania w latach 2021-2024 w ramach niniejszego programu.

3.8. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Jest to rodzaj dziedzictwa, które jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem i historią. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest

źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Obejmuje ono: tradycje i przekazy ustne, w tym język, jako narzędzie przekazu, spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Rolą władz samorządowych jest podejmowanie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, badanie, dokumentację, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, pielęgnowanie wszelkich zastanych przejawów tego dziedzictwa, jak również rewitalizację jego różnych aspektów oraz tworzenie warunków do budowania nowych form tożsamości kulturowej. Służą temu m. in. wydarzenia kulturalne odbywające się w gminie. Bardzo ważnym elementem ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego w społeczeństwie jest prowadzenie na szeroko zakrojonej skali działań związanych z przekazywaniem tego dziedzictwa i edukowaniem przede wszystkim młodego pokolenia w zakresie tej tematyki. Dziedzictwo kulturowe akumuluje i przechowuje wielorakie wartości: intelektualne, moralne, społeczne, religijne czy estetyczne. Wartości własnego dziedzictwa są nam najbliższe i najcenniejsze, kształtują nas i wpływają na nasze decyzje. Oprócz obfitującej w wydarzenia historii i wpisujących się w historię regionu świadectw kultury materialnej (rozwój urbanistyczny, ruralistyczny, architektura, budownictwo, rzemiosło), na krajobraz kulturowy składają się również i wartości niematerialne, stanowiące trwałe dziedzictwo kulturowe regionu, które powinno być kultywowane i zachowane dla następnych pokoleń.

Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie gminy prowadzą:

1. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Borku Wlkp.

Prowadzi wielokierunkową działalność w dziedzinie rozwoju i upowszechniania regionalnej, narodowej i światowej kultury wśród mieszkańców oraz osób przebywających na terenie miasta i gminy Borek Wlkp. Do podstawowych jego zadań należy w szczególności: rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb kulturalnych oraz zainteresowań, wychowanie poprzez sztukę, edukacja kulturalna, gromadzenie, dokumentowanie, ochrona i udostępnianie dóbr kultury, kształtowanie nawyku korzystania z dziedzictwa i dóbr kultury oraz ich współtworzenia, kształtowanie kultury rekreacji i wypoczynku, tworzenie warunków do funkcjonowania amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania sztuką, wspieranie amatorskiej i profesjonalnej działalności artystycznej, organizowanie działalności artystycznej w postaci kół, klubów zainteresowań, sekcji, zespołów, kursów, pracowni, warsztatów, organizowanie spektakli teatralnych, projekcji filmowych, koncertów, festiwalu,

wystaw, przeglądów osiągnięć kulturalnych, konkursów, plenerów, festynów, konferencji, odczytów edukacyjnych, imprez o charakterze artystycznym, rozrywkowym, rekreacyjno-sportowym, turystycznym, tworzenie warunków do rozwoju folkloru oraz dziedzictwa regionalnego. W zakresie realizacji zadań M-GOK współdziała z instytucjami, placówkami, organizacjami, podmiotami o różnej formie organizacyjno – prawnej (towarzystwa, stowarzyszenia, fundacje).

Jedną z ciekawych inicjatyw M-GOK było stworzenie, w parku miejskim im. A. Mickiewicza, Parku Miniatur obiektów zabytkowych z miasta i gminy Borek w ramach projektu „Miniatury boreckiej architektury”. Miniaturowe budowle z metalu były nietuzinkową atrakcją.

2. Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy w Borku Wlkp.

Prowadzi działalność służącą zaspokajaniu potrzeb czytelnich, kulturalnych, edukacyjnych oraz informacyjnych społeczeństwa boreckiego. Biblioteka oferuje: bogaty księgozbiór, dokumenty z życia społecznego Borku Wlkp., zbiór czasopism, Kronikę Miasta i Gminy Borek Wlkp. (prowadzona od 1998 r.), czytelnię. Ponadto Biblioteka prowadzi działalność kulturalno-edukacyjną w ramach której organizowane są: spotkania autorskie, konkursy plastyczne, wystawy, spotkania i imprezy okolicznościowe.

Dla tutejszego społeczeństwa charakterystyczna jest religijność ujawniająca się w dbałości o wszelkie obiekty sakralne, również kapliczki przydrożne i krzyże, które stanowią miejsca kultu. Tradycje ludowe prezentowane są głównie na imprezach lokalnych i o zasięgu regionalnym. Na terenie gminy organizowane są wydarzenia o charakterze kulturalnym i rozrywkowym. Do najważniejszych, cyklicznych imprez można zaliczyć:

- Dożynki Gminne, czyli święto plonów, chleba i rolników. Obchodom dożynkowym towarzyszy śpiew zespołów ludowych, tańce, wystawy, kiermasze i konkursy. W trakcie dożynek organizowany jest przemarsz korowodu dożynkowego, odbywa się ceremonia dożynkowa oraz wybierany jest najładniejszy wieniec dożynkowy.
- Prezentacje Zespołów Ludowych Wielkopolski, czyli prezentacja muzycznego dorobku regionalnych artystów-pasjonatów z różnych rejonów województwa. Prezentacje są pretekstem do spotkań biesiadnych i wymiany doświadczeń.

Na terenie gminy Borek Wlkp. działają zespoły folklorystyczne pielęgnujące niematerialne dziedzictwo:

1. Zespół Regionalny „Borkowiacy”,
2. Zespół Ludowy „Stuzianna”.

Już od 1662 r. trwa wzmożony ruch pielgrzymkowy do słynącego z cudów obrazu Matki Boskiej Boreckiej znajdującego się w ołtarzu głównym Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia na Zdzieżu. Do sanktuarium zdzieskiego nieustannie przybywają mieszkańcy wielu miast i wsi wielkopolskich prosząc o pomoc i opiekę oraz dziękując za otrzymane łaski. Oprócz wizyt indywidualnych pielgrzymów organizowane są zbiorowe pielgrzymki, jak np. odbywająca się już kilkanaście razy 1 lipca pielgrzymka służb mundurowych. Obok spełniania ważnych funkcji duchowych, pielgrzymki mogą stanowić też dodatkowe źródło dochodów przyczyniające się do poprawy kondycji odwiedzanego zabytku.

W związku z olbrzymim zainteresowaniem na świecie kwestią kultury duchowej, kultury ludowej i dziedzictwem naszych przodków, w 2003 r. Konferencja Generalna UNESCO przyjęła Konwencję w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Konwencja jest pierwszym międzynarodowym traktatem, który stwarza ramy prawne, administracyjne i finansowe, umożliwiające prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz podnoszenia świadomości jego rangi i znaczenia w życiu społecznym. Konwencja zaleca Państwom-Stronom wprowadzenie rozwiązań na poziomie krajowym wspierających kultywowanie i ochronę tego dziedzictwa. Polska ratyfikowała Konwencję w 2011 r., jako 135 państwo na świecie. Przystępując do Konwencji zobowiązała się do tworzenia inwentarzy niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a w proces jego identyfikacji i ochrony włączania grup, wspólnot i jednostek z nim związanych.

Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu Konwencji UNESCO obejmuje:

1. Tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
2. Sztuki widowiskowe,
3. Zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne,
4. Wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
5. Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

W 2013 r. została uruchomiona w Polsce Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego we współpracy z Narodowym Instytutem Dziedzictwa. Lista ma charakter wyłącznie informacyjny i zawiera opis zamieszczonych na niej zjawisk, ich rys historyczny, informacje o miejscu występowania, znaczeniu dla praktykujących je społeczności, a także materiały fotograficzne. Aktualnie na Krajowej liście umieszczono 41 zjawisk z najróżniejszych regionów Polski (m. in. z Wielkopolski - tradycje kulturowe Bambrów Poznańskich, tradycje dudziarskie w Wielkopolsce, tradycje kulturowe Biskupizny, uroczystości odpustowe ku czci św. Rocha

z obrzędem błogosławieństwa zwierząt w Mikstacie). Zgłoszenie elementu niematerialnego dziedzictwa kulturowego musi zawsze odbywać się przy szerokim zaangażowaniu społecznym tzw. depozytariuszy i za ich świadomą i dobrowolną zgodą.

Część pomieszczeń Przedszkola Samorządowego w Karolewie jest siedzibą Izby Pamięci i Tradycji. Tworzą ją ekspozycje organizacji, działających na terenie gminy Borek Wlkp., które wystawiają w gablotach oraz biurkach swoje materiały, z którymi wiążą wiele wspomnień. Znajduje się tu pokój Kurkowego Bractwa Strzeleckiego. Historyczne zdjęcia, stroje, dyplomy umieścił Zespół Ludowy Borkowiacy. Kroniki, fotografie, sztandar i inne ekspozycje w Izbie umieścili również członkowie Koła Śpiewaczego Jutrzenka.

4. Uwarunkowania wewnętrzne opieki nad zasobami dziedzictwa kulturowego.

4.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych i archeologicznych.

Zagrożenia. Główne postulaty konserwatorskie.

Lp.	Miejscowość, adres	Obiekt	Własność	Stan zachowania (XI.2020 r.)
1.	Borek Wlkp., Rynek	Ratusz	Gminna	5
2.	Borek Wlkp., Rynek	Figura Matki Bożej	Gminna	4
3.	Borek Wlkp., Powst. Wlkp.	Park miejski	Gminna	5
4.	Borek Wlkp., Farna	Kościół p.w. św. Stanisława Biskupa	Kościelna	3/4
5.	Borek Wlkp., Farna	Cmentarz przykościelny	Kościelna	4
6.	Borek Wlkp., Farna	Grobowiec Maksymiliana Sośnickiego	Kościelna	4
7.	Borek Wlkp., Farna	Ogrodzenie z dwoma bramami	Kościelna	3/4
8.	Borek Wlkp., Farna 3	Plebania	Kościelna	4
9.	Borek Wlkp., Farna	Ogród plebański	Kościelna	3/4
10.	Borek Wlkp., Zdzieska 36	Dom (fasada)	Prywatna	5
11.	Borek Wlkp., Zdzież	Kościół par. p.w. Pocieszenia NMP i św. Filipa Neri	Kościelna	3/4
12.	Borek Wlkp., Zdzież	Cmentarz przykościelny	Kościelna	3
13.	Borek Wlkp., Zdzież	Kaplica grobowa rodziny Graeve	Kościelna	4
14.	Borek Wlkp., Zdzież	Kaplica grobowa rodziny Smitkowskich	Kościelna	4
15.	Borek Wlkp., Zdzież	Kaplica grobowa rodziny Thomasów	Kościelna	3
16.	Borek Wlkp., Zdzież	Ogrodzenie z bramami	Kościelna	4
17.	Borek Wlkp., Zdzież	Plebania	Kościelna	4

18.	Borek Wlkp., Zdzież	Ogród plebański	Kościelna	4
19.	Bruczków	Pałac	Powiat Gostyński	3
20.	Bruczków	Oficyna, ob. Dom Pomocy Społecznej	Powiat Gostyński	5
21.	Bruczków	Park	Powiat Gostyński	2/3
22.	Bruczków	Spichlerz	Skarb Państwa KOWR	3/4
23.	Dąbrówka	Pałac	Prywatna	5
24.	Dąbrówka	Park	Prywatna	4
25.	Jeżewo	Kościół par. p.w. Wszystkich Świętych	Kościelna	4
26.	Jeżewo	Plebania	Kościelna	4
27.	Jeżewo	Dwór	Skarb Państwa KOWR	4
28.	Jeżewo	Park	Skarb Państwa KOWR	3
29.	Jeżewo	Kuźnia	Skarb Państwa KOWR	2
30.	Karolew	Pałac	Prywatna	3/4
31.	Karolew	Park	Prywatna	4
32.	Koszkowo	Dwór	Prywatna	4
33.	Koszkowo	Park	Prywatna	3
34.	Koszkowo	Stodoła	Prywatna	4
35.	Koszkowo	Spichlerz	Prywatna	4
36.	Siedmiorogów Drugi	Dwór	Skarb Państwa KOWR	2/3
37.	Siedmiorogów Drugi	Kapliczka	Skarb Państwa KOWR	2
38.	Siedmiorogów Drugi	Park	Skarb Państwa KOWR	2
39.	Siedmiorogów Drugi	Spichlerz	Prywatna	2
40.	Wygoda 61	Rządcówka	Prywatna	2
41.	Zalesie	Pałac	Prywatna	5
42.	Zalesie	Oficyna	Prywatna	5
43.	Zalesie	Park	Prywatna	5
44.	Zalesie	Kapliczka	Prywatna	5
45.	Zalesie	Brama wjazdowa	Prywatna	5
46.	Zalesie	Spichlerz	Skarb Państwa KOWR	2
47.	Zimnowoda 17	Pałac, ob. Dom Pomocy Społecznej	Powiat Gostyński	5
48.	Zimnowoda	Park	Powiat Gostyński	5
49.	Zimnowoda	Spichlerz	Prywatna	2
50.	Zimnowoda	Stodoła	Skarb Państwa KOWR	4

LEGENDA (kryteria oceny stanu zachowania):

- 1 - Bardzo zły (nie kwalifikuje się już do remontu, ruina)
- 2 – Zły (wymaga remontu kapitalnego, grozi katastrofą budowlaną, najczęściej są to obiekty nieużytkowane. Pozostawienie bez remontu w najbliższych latach może doprowadzić do ruiny)
- 3 – Dostateczny (wymaga remontu zabezpieczającego)
- 4 – Dobry (wymaga bieżących prac remontowych)
- 5 - Bardzo dobry (nie wymaga napraw ewentualnie wymagane są drobne naprawy)

Z zabytków wpisanych do rejestru, stan zachowania substancji zabytkowej 24 % obiektów określić można jako więcej niż dobry czy nawet bardzo dobry, stan 34 % obiektów – jako dobry, stan 22 % obiektów – jako dostateczny lub prawie dobry, a stan 20 % obiektów – określić można jako zły. Tak więc ogólny obraz stanu zachowania zabytków nieruchomych nie przedstawia się najgorzej. Kondycja techniczna ponad połowy boreckich zabytków jest zadowalająca. Wprawdzie tylko nieliczne nie wymagają prac remontowych, ale znaczna część obiektów zachowana jest w stanie dobrym, co niewątpliwie jest zasługą ich właścicieli. Wiele budynków wymaga jedynie bieżących prac remontowych i bieżącej konserwacji. Na drugim biegunie jest jednak grupa obiektów, w większości nieużytkowanych, w bardzo złym stanie, na czele z zespołem dworsko-folwarcznym w Siedmiorogowie Drugim czy w Bruczkowie.

Urbanistyka i ruralistyka.

Stan zachowania substancji zabytkowej (nie utożsamianej ze stanem technicznym) układu urbanistycznego jako zespołu nie jest najlepszy. Analizując rejestr zabytków zauważa się, że na obszarze miasta Borek Wlkp. objętego ochroną konserwatorską, przy zachowanym czytelnym układzie przestrzennym, kształtowanym przez wieki, poza jednym nie ma indywidualnych wpisów obiektów mieszkalnych. Są za to obiekty użyteczności publicznej – kościoły i ratusz zabudowujące układ urbanistyczny. Wniosek z tego taki, że najcenniejszy jest w nim historyczny układ, a zabudowa wielokrotnie wymieniana, nie zawsze posiada najwyższe wartości artystyczne, nie umniejszając ich wartościom historycznym czy naukowym. Zmianie, w ramach zabudowy, ulegają też jej poszczególne elementy, takie jak stolarka drzwiowa i okienna oraz pokrycie dachowe. Największym problemem miast położonych przy historycznych szlakach są przebiegające przez te ośrodki trasy komunikacyjne o dużym nasileniu ruchu, powodujące znaczne zniszczenia obiektów zabytkowych. Coraz częściej, w skali kraju, problemy te udaje się rozwiązywać poprzez budowy obwodnic, tak też jest i w przypadku Borku Wlkp. gdzie wybudowano obwodnicę w ciągu drogi krajowej nr 12. Kolejnym problemem jest wprowadzanie do historycznych miast nowoczesnej zabudowy wielokubaturowej. Proces ten powinien być szczególnie kontrolowany, obiekty dysharmonijne należy modernizować lub likwidować. Nowa zabudowa w obrębie historycznych zespołów powinna być dostosowana do architektury zabytkowej, aby nie dopuścić do zniekształcania lub zatarcia relacji przestrzennych w wyniku zasłonięcia nowymi elementami (również reklamami). Relacje urbanistyczne zakłócają się również w wyniku zmiany proporcji, związanej przeważnie z przerostem formy elementów nowo projektowanych. Zagrożeniem jest intensywna eksploatacja w warunkach braku konserwacji prowadzącej do technicznego zużycia oraz nieodpowiednia wymiana materiałów

(na dostępne i tanie). Niedopuszczalna powinna także być zmiana wielkości działki przynależnej, wprowadzanie bądź likwidowanie zabudowy gospodarczej, ogrodzeń, zieleni użytkowej i ozdobnej. Borek Wlkp. szczęśliwie ustrzegł się tych działań, ale obecnie należy podjąć szeroko zakrojone działania w celu rewaloryzacji i rewitalizacji miasta, której celem jest ożywienie gospodarcze i społeczne, poprawa funkcjonalności, estetyki, wygody użytkowania i jakości życia w rewitalizowanym zespole. Proces rewitalizacji to przedsięwzięcie wieloletnie polegające na porządkowaniu „starej tkanki” urbanistycznej, remontach i adaptacji budynków, pracach konserwatorskich, przebudowie infrastruktury, regeneracji placów, małej architektury, restauracji parków, poprawie funkcjonalności ruchu kołowego. W ostatnim czasie opracowano Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Borek Wlkp. na lata 2011-2020, którego wszystkich zapisów i zaplanowanych działań nie udało się jednak zrealizować w wyznaczonym terminie. Szczególnie istotne wydaje się niezrealizowanie projektu rewitalizacji rynku, która jest już jednak zaplanowana na najbliższe lata. Realizację wymiany nawierzchni płyty Rynku zakłada się do 30.06.2021 roku.

Gmina Borek Wlkp. oprócz 11 cząstkowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (w prawie wszystkich zapisano działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego) nie posiada ogólnego planu będącego prawem miejscowym. Szczególnie istotny jest brak miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego historycznego centrum miasta.

W parku miejskim, przy ulicach, skwerach, istnieje ryzyko dewastowania zieleni. Potrzebna jest stała pielęgnacja i uzupełnianie ubytków.

Układ ruralistyczny wsi Zimnowoda, dzięki ochronie prawnej poprzez wpis do rejestru, nie uległ niekorzystnym przekształceniom, w obrazie wsi widać, że respektowane są tam zalecenia konserwatorskie.

Domy mieszkalne. Budynki użyteczności publicznej.

Z zabudowy mieszkalnej do rejestru wpisano zaledwie 1 budynek, a właściwie jego fasadę. Obecnie jest on wyremontowany, ale w przypadku podjęcia prac w przyszłości należy zakres i przebieg prac uzgadniać ze służbami konserwatorskimi w celu uniknięcia stosowania niewłaściwych technologii i materiałów (termoizolacja, nowa stolarka drzwiowa i okienna, pokrycie dachu, kolorystyka elewacji itp.) powodujących utratę pierwotnego charakteru budynku. W jedynym rejestrowym budynku użyteczności publicznej – ratuszu w ostatnich latach przeprowadzono kompleksowe prace konserwatorskie i modernizacyjne. Oba obiekty zachowane są więc w stanie bardzo dobrym i użytkowane zgodnie ze swoją pierwotną funkcją.

Architektura sakralna. Cmentarze.

Stan zachowania kościołów jest dość dobry. Kościoły miejskie zachowane są w stanie ogólnym dobrym. Kościół farny jest od wielu lat remontowany, prace koncentrują się na odwilgoceniu ścian. W gorszym stanie znajduje się ogrodzenie kościoła. Mur zespołu sakralnego kościoła na Zdzieżu został poddany konserwacji. W 2017 r. uszkodzeniu uległa kopuła sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia na Zdzieżu, w 2019 r. założono nową kopułę. Część środków na ww. przedsięwzięcie pochodziła z dotacji gminnej w wysokości 100000,00 zł. Jedyne kościoły wiejskie wpisane do rejestru, drewniany kościół w Jeżewie, należy do bardzo dobrze utrzymanych świątyń, choć wymaga specjalnego podejścia, ponieważ systematycznie należy w nim przeprowadzać zabiegi konserwacyjne. Dodatkowo obiekt wymagał instalacji przeciwpożarowej, którą posiada. Zadawalający stan kościołów wynika przede wszystkim z faktu ciągłego użytkowania oraz w miarę regularnych prac konserwatorsko-budowlanych.

W ewidencji konserwatorskiej znajduje się 9 cmentarzy, 2 wpisano do rejestru zabytków. Stan zachowania cmentarzy katolickich, szczególnie użytkowanych, nie budzi zastrzeżeń. Jednak na terenie przykościelnym Sanktuarium na Zdzieżu w Borku Wlkp., mimo sukcesywnego odnawiania grobów, m. in. grobu rodziny Koczorowskich, właścicieli Bruczkowa, wymagane byłyby jeszcze prace konserwatorskie. W złym stanie jest natomiast część nieczynnych cmentarzy ewangelickich, mamy tu na myśli cmentarze na terenach wiejskich. Obiekty te są zaniedbane, zarośnięte dziką roślinnością, ich układ przestrzenny jest zatarty, nagrobki – zdewastowane. Dobrym rozwiązaniem mogłoby być objęcie tych cmentarzy opieką np. przez szkoły w celu ich uporządkowania i właściwego wyeksponowania w duchu pamięci o wielokulturowości i wielowyznaniowości dawnej ludności tego terenu. Cmentarz ewangelicki w Borku Wlkp. jest w zdecydowanie lepszej kondycji. Zniszczone nagrobki częściowo uporządkowano, a trawa porastająca teren jest okresowo koszona.

Zespoły rezydencjonalno-parkowe. Zabudowania folwarczne.

Na terenie gminy znajduje się 9 pałaców i dworów, w tym 8 wpisanych do rejestru zabytków. Ich stan techniczny jest różny, wynikający z przeznaczenia obiektu, a także formy własności. Dobrze użytkowanymi obiektami rezydencjonalnymi są: pałace w Karolewie, Dąbrówce, Zalesiu i Zimnowodzie które są własnością prywatną jak i samorządową (powiatową). Natomiast w gorszym stanie jest zamieszkały przez najemców pałac w Bruczkowie oraz w złym stanie nieużytkowany dwór w Siedmiorogowie Drugim czy Wygodzie.

Stan parków na terenie gminy jest generalnie nie najlepszy. W części z nich w miarę potrzeb prowadzone są prace sanitarne i porządkowe. Zalecane jest prowadzenie dalszych prac porządkowych i pielęgnacyjnych na ich terenie, po uzgodnieniu z WKZ zakresu prac, aby nie dopuścić do dalszej degradacji. Do najcenniejszych należą założenia parkowe w Zimnowodzie oraz Zalesiu. Natomiast najgorzej wyglądają parki tam, gdzie i rezydencje są w złym stanie, czyli w Siedmiorogowie Drugim, Wygodzie czy Bruczkowie. W Dąbrówce, gdzie w ostatnich latach wyremontowano kompleksowo pałac, park mimo uprzątnięcia i zadbania wymaga rewaloryzacji dla poprawy estetyki tego miejsca. Prace porządkowe przeprowadzono też w Koszkowie, ale park wymaga jeszcze rewaloryzacji. Większość zaniedbanych parków wymaga odtworzenia dawnego drzewostanu, nasadzeń uzupełniających.

Problemy związane z utrzymaniem budynków folwarcznych wynikają głównie ze złego stanu ich zachowania, braku środków na remonty, niedostosowania do nowych technologii produkcji, a także trudności ze znalezieniem właściwego nowego sposobu ich użytkowania. W celu prawidłowej ochrony zespołów folwarcznych należałoby pomyśleć o przystosowaniu ich do nowych funkcji, zachowując dawną kompozycję podwórza oraz charakter zabudowy. Jak problemom tym można zaradzić świadczy bardzo dobre zagospodarowanie zespołu folwarcznego w Koszkowie. Jak od wielu lat, tak i nadal bardzo źle prezentuje się zespół folwarczny w Siedmiorogowie Drugim, ale co zauważa się ostatnio, wyraźnie postępuje degradacja kolejnych nieużytkowanych zabytkowych obiektów gospodarczych – spichlerzy w Zimnowodzie czy Bruczkowie.

Zabytki archeologiczne.

Stan zachowania jedynego stanowiska archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków – grodziska w Jeżewie jest bardzo dobry. Ukryty w lesie, w znacznej odległości od siedzib ludzkich, oparł się potencjalnym niszczyielskim działaniom. W dzisiejszych czasach, bardziej świadomego społeczeństwa, które docenia wartość zabytków, należałoby jednak obiekt wykorzystać turystycznie, chociażby w turystyce lokalnej.

Stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe gminy. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych, gdzie ingerencja człowieka w substancję zabytkową stanowiska jest najmniejsza. Stan zachowania nawarstwień kulturowych w obrębie stanowisk najczęściej jest trudny do określenia. Ustala się go przy okazji badań rozpoznawczych (powierzchniowych

i sondażowych), planowych badań naukowych czy badań ratowniczych przy realizacji inwestycji. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja piasek i żwirowni. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża grodziskom. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego, użycia ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwoju budownictwa na obrzeżach miast, budowa i modernizacja dróg.

Przebudowa układów urbanistycznych (jak również założeń pałacowo-parkowych) prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na określonym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Poprzez wpis do rejestru zabytków historycznego układu urbanistycznego, nakazuje się również szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w ich obrębie.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego może być też rozwój turystyki, zwłaszcza nad rzekami, jeziorami czy innymi zbiornikami wodnymi oraz w obszarach leśnych. Tereny te obecnie atrakcyjne pod względem rekreacyjnym, często były również zasiedlone przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej, umożliwiał zakładanie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

A zatem podstawowym zagrożeniem dla - zarówno znanych jak i nierozpoznanych - stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych (zarówno szerokopłaszczyznowych jak i wąskoprzestrzennych). Należą do nich między innymi planowane na najbliższe 4 lata inwestycje gminne:

1. Budowa kanalizacji sanitarnej Zimnowoda - Cielmice, III etap,
2. Budowa kanalizacji deszczowej – Szosa Jaraczewska - Borek Wlkp.,

3. Przebudowa kanalizacji w ul. Zdzeskiej i Koźmińskiej w Borku Wlkp. wraz z remontem drogi i chodników,
4. Wymiana nawierzchni płyty Rynku w Borku Wlkp.,
5. Rozbudowa Przedszkola Samorządowego w Karolewie – etap II - w ramach poprawy bazy oświatowej.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego prace ziemne w strefie ochrony konserwatorskiej zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia badań archeologicznych, na które inwestor winien uzyskać pozwolenie konserwatora zabytków.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy.

4.2.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Dnia 6 lutego 2003 r. Rada Miejska Borku Wlkp. Uchwałą Nr V/29/03 przyjęła Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Borek Wlkp. W dniu 29 października 2009 r. Rada Miejska Borku Wlkp. podjęła Uchwałę nr XXXVI/270/2009 w sprawie: uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Borek Wlkp. W 2015 r. uchwalono kolejną zmianę Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Borek Wlkp. – Uchwała nr XI/16/2015 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 12 lutego 2015 roku.

W trakcie sporządzania studium rozpoznano uwarunkowania rozwoju przestrzennego, które dotyczyły m in. stanu funkcjonowania środowiska przyrodniczego oraz walorów dziedzictwa kulturowego. Na ich podstawie określono cele rozwoju.

W studium rozwija się szczegółowo ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa, szczególnie dotyczy to utrzymania zabytkowego układu urbanistycznego miasta Borek, zachowania historycznej zabudowy w rejonie Rynku i kościoła na Zdzieżu, zachowania założeń

pałacowo-parkowych we wsiach. Na obszarze gminy podkreślono, że należy dążyć do utrzymania dotychczasowego charakteru jej terenów zainwestowanych, tj. kontynuować zabudowę w zwartych jednostkach osadniczych. Nową zabudowę winno się lokalizować w istniejących miejscowościach w oparciu o istniejącą sieć dróg. Na terenach, na których czytelna jest linia zabudowy, należy ją kontynuować. Niedopuszczalne jest lokalizowanie nowych budynków pojedynczo, w środku działki w obrębie historycznej struktury wsi. Na folwarkach należy zachować ich strukturę przestrzenną. Kierunki działań podejmowanych przez gminę w zakresie środowiska kulturowego powinny koncentrować się przede wszystkim na:

1. Ochronie środowiska kulturowego przy założeniu, że ochronę dóbr kultury traktuje się na równi z ochroną krajobrazu,
2. Uwzględnieniu we wszystkich zamierzeniach planistycznych faktu istnienia obszarów ochrony konserwatorskiej i obiektów chronionych na podstawie ustawy o ochronie zabytków, stref ekspozycji i stref ochrony krajobrazu, punktów widokowych, historycznych traktów i przejazdów, obiektów kultu religijnego, stanowisk archeologicznych,
3. Wprowadzaniu do ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu zapisów dotyczących kształtowania architektury w nawiązaniu do tradycji lokalnych.

Proponowane kierunki powinny przyczynić się do odbudowania form budownictwa regionalnego, stając się przyczynkiem do podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy. Nowa architektura winna się wpisać w krajobraz, w starą zabudowę, wykorzystując jej tło, wzbogacać, a nie szpecić krajobraz. Mając na uwadze walory środowiska kulturowego gminy Borek, szczegółowo określono, które układy przestrzenne należy zachować, w stosunku do których obiektów zmienić sposób użytkowania oraz sporządzić dokumentacje specjalistyczne (studia hist.-arch.).

W studium określono cele rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, które także odnieść można do potencjału kulturowego:

1. W gospodarce lokalnej, m.in. wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych dla rozwoju turystyki oraz budowy bazy turystycznej, m.in. agroturystyki. Wskazano obszary korzystne dla rozwoju funkcji turystycznych. Atrakcyjność krajobrazowa oraz walory kulturowe stanowić powinny podstawę rozwoju turystyki weekendowej, np. związanej z turystyką rowerową,
2. W edukacji, m.in. prowadzenie akcji edukacyjno-informacyjnej zapoznającej

mieszkańców gminy z walorami środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego oraz koniecznością ich poszanowania i ochrony,

3. W sferze społecznej, m.in. zmniejszanie stopnia bezrobocia poprzez wzrost aktywności gospodarczej, prowadzenie robót publicznych.

Polityka przestrzenna w zakresie polityki lokalizacyjnej, użytkowania terenu, obrotu nieruchomościami oraz w zakresie polityki inwestycyjnej uwzględnia, poprzez wprowadzenie ograniczeń i zakazów:

1. Obszary objęte ochroną walorów środowiska przyrodniczego (obszar chronionego krajobrazu – skraj Obszaru III Krzywińsko-Osieckiego w północnej części gminy oraz pomniki przyrody),
2. Obszary objęte ochroną w obrębie stref ochrony konserwatorskiej A (ściślej ochrony konserwatorskiej), B (struktury przestrzennej), E (ekspozycji), K (krajobrazu) oraz w strefach ochrony archeologicznej. Ogólne wymogi konserwatorskie, które obowiązują w wyznaczonych strefach ochrony konserwatorskiej:

W strefie „A” - pełnej ochrony konserwatorskiej, która obejmuje wszystkie obiekty i zespoły wpisane do rejestru zabytków obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1. Należy zachować historyczny układ przestrzenny, tj. rozplanowanie dróg i ulic, placów, kwartały uliczne, linie zabudowy, kompozycję wnętrza urbanistycznych i kompozycję zieleni,
2. Należy konserwować zachowane elementy układu, a nową zabudowę dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali i bryły, gabarytów zabudowy, symetryczności dachów, tradycji stosowanych materiałów ścian i pokryć dachowych,
3. Poszczególne obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem funkcji do wartości obiektu;
4. Należy dążyć do odtworzenia zniszczonych elementów zespołu oraz usunięcia elementów dysharmonicznych,
5. W przypadku inwestycji nowych należy preferować te, które stanowią uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utrwalenia historycznych wartości układu,
6. Umieszczanie reklam, tablic, malowideł niezwiązanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących element obcy na danym obszarze jest zabronione;
7. Podziały nieruchomości należy konsultować i uzgadniać z właściwym oddziałem Służby Ochrony Zabytków,

8. Wszelkie działania inwestycyjne, nadbudowy, przebudowy, rozbudowy, zmiany gabarytów, zmiany w architekturze wymagają uzgodnienia w Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków na etapie koncepcji i projektu.

Strefa ochrony konserwatorskiej „B” obejmuje:

Bruczków – teren na południe od parku i podwórza gospodarczego, tj. teren ogrodów i zabudowę kolonii mieszkalnej, Dąbrówka – podwórze gospodarcze i teren pomiędzy zespołem, skrzyżowaniem i drogą w kierunku Grodnicy, Jawory – teren zespołu folwarcznego (podwórze, rządcówka z ogrodem, kolonia mieszkalna), Jeżewo – historyczny zespół dworski (podwórze gospodarcze, kolonia mieszkalna wzdłuż drogi w kierunku kościoła, Jeżewo-Frasunek – teren zespołu folwarcznego, Cielmice – teren zespołu folwarcznego (podwórze gospodarcze, ogrody, kolonia mieszkalna i teren poprzedzający podwórze od drogi do Siedmiorogowa Drugiego), Siedmiorogów Drugi – podwórze gospodarcze, stawy, kolonia mieszkalna, czyli pas terenu na południe i południowy zachód od parku dworskiego, Zalesie – dwa podwórza gospodarcze w założeniu pałacowym, Wygoda – historyczny zespół folwarczny (dworski) – tj. podwórze, dwór - rządcówka z ogrodem ozdobnym, Zacisze – podwórze z dwoma budynkami gospodarczymi, Borek Wlkp. - cmentarz poewangelicki, cmentarz żydowski na Lisiej Górze, folwark w Karolewie.

W strefie „B” ochrony konserwatorskiej obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1. Należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycję wewnątrz urbanistycznych oraz kompozycję zieleni,
2. Obiekty o wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji technicznej z dostosowaniem obecnej lub projektowanej funkcji do wartości obiektu,
3. Nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną; wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
4. Elementy dysharmonizujące, zwłaszcza uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub poddane odpowiedniej przebudowie; dopuszcza się pozostawienie ich do śmierci technicznej;
5. W niektórych przypadkach wskazane jest zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej,

6. Należy przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych oraz obiektów zabytkowych znajdujących się w: "konserwatorskim spisie zabytków architektury i budownictwa" [ewidencji zabytków] oraz obiektów położonych na obszarze objętym strefą,
7. Należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utworzenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
8. Nie zaleca się umieszczenia reklam lub innych tablic, niezwiązanych bezpośrednio z danym obiektem i stanowiących element obcy na tym obszarze,
9. Wszelkie działania inwestycyjne należy konsultować ze Służbą Ochrony Zabytków.

Strefy ochrony konserwatorskiej „K” (ochrony krajobrazu) – Siedmiorogów Drugi dla terenu zadrzewionego przylegającego do parku od strony północnej (północno-wschodniej), dla układu przestrzennego wsi Siedmiorogów Pierwszy – jako wsi typu kolonijnego; Zimnowoda - zgodnie z granicą ochrony ekologicznej parku – wg ewidencji parku jest to teren o szerokości 500 m od zachodniej i południowej granicy parku (od drogi do Borku Wlkp. do drogi w kierunku Głoginina).

W strefie „K” z uwagi na podlegający ochronie charakter relacji między obiektami przyrodniczymi a kubaturowymi obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1. Należy zachować i wyeksponować elementy historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowanie dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycję wewnątrz urbanistycznych oraz kompozycję zieleni,
2. Nowa zabudowa winna być dostosowana do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie rozplanowania, skali i bryły przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej oraz nawiązywać formami współczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej. Nie może ona dominować nad zabudową historyczną. Wszelka działalność inwestycyjna musi uwzględniać istniejące już związki przestrzenne i planistyczne,
3. Należy przyznać pierwszeństwo wszelkim działaniom odtworzeniowym i rewaloryzacyjnym, zarówno w przypadku przyrodniczych elementów krajobrazu, jak i w stosunku do historycznej struktury technicznej, instalacji wodnych, sieci komunikacyjnych oraz obiektów zabytkowych znajdujących się w: "konserwatorskim

spisie zabytków architektury i budownictwa” oraz obiektów położonych na obszarze objętym strefą,

4. Należy preferować te inwestycje, które stanowią rozszerzenie lub uzupełnienie już istniejących form zainwestowania terenu, przy założeniu maksymalnego zachowania i utworzenia istniejących już relacji oraz pod warunkiem, iż nie kolidują one z historycznym charakterem obiektu,
5. Formy inwestowania należy w maksymalnym stopniu ukierunkować na ich harmonijne wpisanie w otaczający krajobraz; z tego powodu należy wyłączyć z możliwości realizacji inwestycje duże wielkoobszarowe, jak również te, które wymagają znacznych przeobrażeń krajobrazu,
6. Należy utrzymać krajobraz przyrodniczy związany przestrzennie z historycznym założeniem urbanistycznym; winno się uwolnić jego obszar od elementów dysharmonizujących, rekultywować tereny zniszczone, a w przypadku wprowadzania nowych elementów winny one podnosić estetyczne wartości tych terenów i podkreślać ich związek przestrzenny z historycznym założeniem urbanistycznym,
7. Wskazane jest wprowadzanie lub poszerzanie funkcji związanych z rekreacją pod warunkiem należytego zabezpieczenia wartości tych terenów przed zniszczeniem lub zniekształceniem.

Strefy ochrony konserwatorskiej „E”: Jezewo - strefy ekspozycji zabezpieczające widok zespołu kościoła parafialnego z dróg dojazdowych, Zalesie - strefa ochrony widokowej zespołu od strony południowo – wschodniej, obejmuje wycinek terenu do odległości ok. 300 – 350 m na południowy wschód od stawu; Zimnowoda – widok z drogi od wschodniej części Bolesławowa w kierunku południowo-zachodnim zamknięty na osi bryłą kościoła w Zimnowodzie – tj. obejmuje wąski pas terenu po obu stronach drogi,; Borek Wlkp. - panorama miasta od strony północnej z drogi na Jarocin, kościół na Zdzieżu od strony dróg w kierunku Bruczkowa i Koźmina Wlkp. Ponadto wyznacza się oś widokową wzdłuż ulicy Zdzieskiej od rynku w kierunku kościoła Pocieszenia NMP na Zdzieżu.

Wymogi konserwatorskie w strefie „E” – ochrony ekspozycji ustalane są każdorazowo indywidualnie dla poszczególnych obszarów. W strefie tej stosuje się następujące zapisy w zależności od potrzeb:

1. Całkowity zakaz wznoszenia obiektów kubaturowych,
2. Zalecenia dotyczące nowej zabudowy (np. ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy, proporcji bryły i formy dachu i in.),
3. Zakaz zalesiania obszarów, położonych w tej strefie,

4. Konieczność wykonania dodatkowych opracowań (np. panoram miejscowości lub jej fragmentów).

W strefie ścisłej *ochrony reliktyw archeologicznych* obejmującej obszar o rozpoznanej zawartości, charakteryzującej się własną formą krajobrazową, wyróżniającą się w rzeźbie terenu zakazana jest wszelka działalność budowlana, inwestycyjna nie związana bezpośrednio z konserwacją lub rewaloryzacją tego terenu. Dopuszcza się jedynie prace porządkowe pod nadzorem i za zezwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Strefą ścisłej ochrony archeologicznej objęty jest obszar położony w lesie na północ od wsi Jawory, dawne grodzisko – Jeżewo, st. 7.

Obszary objęte strefami ochrony archeologicznej „W” zajmują znaczne powierzchnie gminy. W strefie tej obowiązują następujące wymogi konserwatorskie: wszelkie zamierzenia inwestycyjne (w tym także związane z budową infrastruktury technicznej oraz robotami ziemnymi) muszą być prowadzone pod nadzorem archeologiczno-konserwatorskim. Bez uzgodnienia dopuszcza się jedynie prowadzenie prac porządkowych pod warunkiem nie wnikania w głąb gruntu, oraz prac rolnych.

4.2.2. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Borek Wlkp.

Jedną z podstaw tworzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021 – 2024 jest *Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Borek Wielkopolski*. W Strategii określone zostały cele strategiczne rozwoju miasta i gminy oraz wyodrębnione w ich ramach cele operacyjne. Część zapisów strategii uległa już dezaktualizacji, ale niektóre cele i zadania nadal pozostają aktualne i warte są przytoczenia.

Za jeden z celów strategicznych uznano „Podnoszenie jakości życia mieszkańców”. Wpisuje się w niego cel operacyjny: Kreowanie zdrowego stylu życia, stworzenie możliwości rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców. Jedno z zadań tu wytyczonych to: Tworzenie regionu turystycznego w oparciu o pielgrzymkowy charakter klasztoru na Zdzieżu - Wykreowanie Ziemi Boreckiej jako regionu turystycznego.

Zaplanowane do realizacji projekty w ramach Programu Opieki nad Zabytkami nawiązują także do celów Strategii Rozwoju Gminy i Miasta Borek Wlkp.

4.2.3. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Borek Wlkp.

Uchwałą nr XI/ 56 /2011 w dniu 15 września 2011 roku Rada Miejska Borku Wlkp. przyjęła Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Borek Wlkp. na lata 2011- 2020.

Rewitalizacja polega na podejmowaniu planowych, zintegrowanych działań mających na celu zmianę struktury przestrzenno – funkcjonalnej zdegradowanych obszarów miasta i w konsekwencji ich ożywienie gospodarcze i społeczne. Efektem tych działań jest nowy wizerunek (wygląd) obszarów rewitalizowanych oraz podniesienie poziomu życia mieszkańców, stworzenie lepszych warunków zamieszkania, pracy, komunikacji i wypoczynku; rozbudzenie tożsamości, identyfikacji z miastem. Niniejszy program sporządzony został zgodnie z wytycznymi w zakresie zasad opracowania programów umożliwiających ubieganie się o zewnętrzne źródła finansowania, m.in. z inicjatywy JESSICA. W wyniku diagnozy społeczno-gospodarczej wytyczony został obszar obejmujący swym zasięgiem centralną część Borku Wlkp., bowiem właśnie w tym rejonie nasilenie negatywnych zjawisk jest największe.

Pośród projektów zaplanowanych do realizacji w ramach LPR znalazł się taki, który będzie miał bezpośredni wpływ na kondycję przestrzeni kulturowej. Jest to projekt rewitalizacji rynku. Polegać będzie na podniesieniu jego atrakcyjności przestrzennej i funkcjonalnej jako wizytówki miasta. Modernizacja nawierzchni, likwidacja barier architektonicznych oraz budowa odpowiedniej infrastruktury nada rynkowi i okolicznym ulicom reprezentacyjnego charakteru. Poprawa estetyki centrum Borku Wlkp. ma na celu stworzenie atrakcyjnego miejsca, które będzie chętnie odwiedzane przez mieszkańców miasta i osoby przyjezdne. Projekt polegający na rewitalizacji rynku obejmie remont płyty rynku, modyfikację w zakresie infrastruktury drogowej, stworzenie bazy dla rozwoju małej gastronomii (w tym tzw. ogródków sezonowych). Wg harmonogramu LPR pierwotnie jego realizację zaplanowano na 2016 r. Niestety jego wykonanie opóźniło się. Zakłada się jego realizację w nieco późniejszym terminie. Termin wymiany nawierzchni płyty Rynku to 30.06.2021. Środki finansowe na to przedsięwzięcie zostały już zabezpieczone.

4.2.4. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków - miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego. Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa wojewódzkiego konserwatora zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów. Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w miejscowym planie zagospodarowania

przestrzennego dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. W planach w szczególności:

1. Uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
2. Określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,
3. Ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami,
4. Uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
 - parków kulturowych.
5. Uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami,
6. W zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Dlatego zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Borek Wlkp., jako akty prawa miejscowego, stanowią podstawę planowania przestrzennego. Mają one wiążące nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. W obowiązujących planach sprecyzowano zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Aktualnie na terenie gminy obowiązuje 11 planów miejscowych. Łącznie objęły one obszar ok. 134 ha. 8 planów zawiera odniesienia do zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków. Zapisy w planach dotyczące ochrony zabytków w znacznej większości odnoszą się do ochrony dziedzictwa archeologicznego.

Lp.	MPZP	Nr Uchwały	Ochrona zabytków w planie
1.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Jeżewska”	Uchwała Nr XIX/134 /2008 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 30 maja 2008 roku	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się: 1. W miejscach występowania stanowisk archeologicznych – obowiązek prowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych, 2. Na pozostałym terenie – nadzór konserwatorski i archeologiczny nad robotami budowlanymi i ziemnymi.

2.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie położonym w rejonie ulicy Sportowej w Borku Wlkp. – „Boisko”	Uchwała nr XXIV/ 193 /2008 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 30 października 2008 roku	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej ustala się objęcie całego terenu strefą „W” ochrony archeologicznej, przy czym działalność inwestycyjna możliwa będzie po uzyskaniu uzgodnienia konserwatora zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.
3.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie położonym w rejonie ulicy Jaraczewskiej w Borku Wlkp. – „Osiedle Jaraczewska”	Uchwała Nr XVIII/165/2013 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 7 lutego 2013 roku	<p>W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnienie ograniczeń wynikających z lokalizacji obszaru objętego planem w strefie ochrony ekspozycji panoramy miasta Borek Wlkp. od strony północnej, z zespołem sakralnym kościoła p.w. Pocieszenia NMP na Zdzieżu, określonej na mocy decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Lesznie w sprawie wpisania do rejestru zabytków zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Borek Wlkp., z dnia 5 czerwca 1992 r. (nr rej. 1316/A): <ol style="list-style-type: none"> a) ze względu na objęcie terenu strefą „E” ochrony ekspozycji kształtowanie nowej zabudowy w nawiązaniu do tradycyjnych rozwiązań: jako parterową, z użytkowym poddaszem, nakryta dachami stromymi, dwu- i wielospadowymi, symetrycznymi, o pokryciu z dachówki ceramicznej lub materiału dachówko-podobnego w kolorze ceglasczerwonym, b) zakaz lokalizacji kominów wolnostojących oraz masztów stacji bazowych telefonii komórkowej. 2. Uwzględnienie ograniczeń wynikających z objęcia obszaru strefą „W” ochrony archeologicznej: <ol style="list-style-type: none"> a) przedmiotem ochrony w archeologicznej strefie ochrony konserwatorskiej „W” są znajdujące się w niej zabytki archeologiczne, b) wszelkie zamierzenia inwestycyjne na tym obszarze powinny być uzgodnione z konserwatorem zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji w zakresie ochrony zabytków archeologicznych.
4.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla „Powstańców Wielkopolskich 2” w Borku Wlkp.	Uchwała Nr XL/ 248 /2017 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 22 listopada 2017 roku	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej nie podejmuje się ustaleń.
5.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Sportowej	Uchwała Nr III/ 25/2018 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 19 grudnia 2018 roku	<p>W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej ustala się dla całego obszaru objętego planem:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochronę zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Borek Wlkp., wpisanego do rejestru zabytków pod nr 1316A (decyzja z dnia 05.06.1992 r.), 2. Strefę „W” ochrony archeologicznej nawarstwień kulturowych i osadniczych zespołu budowlanego i założenia urbanistycznego miasta Borek Wlkp., w zakresie zabytków archeologicznych stanowiących

			<p>świadectwo życia i działalności człowieka,</p> <p>3. Architektura budynków powinna być dostosowana do zabytkowego zespołu i układu urbanistycznego miasta Borek Wlkp., tj. zaprojektowana ze szczególną starannością i dbałością w zakresie rozwiązań architektonicznych oraz zastosowanych materiałów.</p>
6.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla Powstańców Wlkp. 2 – rejon ul. Konopnickiej, ul. Powstańców Wlkp. i ul. Powstańców Ziemi Boreckiej.	Uchwała Nr XIII/ 109/2019 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 30 października 2019 roku	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej nie podejmuje się ustaleń.
7.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego osiedla „Powstańców Wielkopolskich 2” – rejon boiska sportowego.	Uchwała Nr XVI/ 139/2020 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 30 stycznia 2020 roku	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej nie podejmuje się ustaleń.
8.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie położonym w rejonie miejscowości Jeżewo – „Jeżewo-tereny sportowe”.	Uchwała Nr XIX/ 136 /2008 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 30 maja 2008 roku	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się objęcie całego terenu strefą „W” ochrony archeologicznej, przy czym działalność inwestycyjna możliwa jest po uzyskaniu uzgodnienia konserwatora zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.
9.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Jeżewo - tereny rekreacyjne”.	Uchwała Nr XIX/ 135 /2008 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 30 maja 2008 roku	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się objęcie całego terenu strefą „W” ochrony archeologicznej, przy czym działalność inwestycyjna możliwa jest po uzyskaniu uzgodnienia konserwatora zabytków, który określi warunki dopuszczające do realizacji inwestycji.
10.	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego „Frasunek”	Uchwała Nr XXVI/ 205 /2008 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 11 grudnia 2008 roku	<p>W zakresie zasad ochrony dziedzictwa ustala się:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ochronę budynku mieszkalnego robotników folwarcznych, oznaczonego symbolem na rysunku; przedmiotem ochrony jest charakter rozwiązań architektonicznych budynku, bryła, kształt dachu, wystrój elewacji i rodzaj materiału budowlanego, 2. Nadanie budynkowi folwarczemu funkcji użytkowej, 3. Rewaloryzację budynku folwarcznego; w przypadku złego stanu technicznego i wykazaniu utraty wartości zabytkowych dopuszcza się rozbiórkę budynku, 4. Obowiązek sporządzenia inwentaryzacji fotograficznej przed rozbiórką obiektów znajdujących się w stanie ruiny, 5. Archeologiczną strefę ochrony konserwatorskiej „W”, 6. Obowiązek prowadzenia badań archeologicznych podczas prac ziemnych, na warunkach określonych przez konserwatora zabytków przed uzyskaniem pozwolenia na budowę.
11.	Miejscowy plan zagospodarowania	Uchwała Nr XXXVI/ 271	W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków ustala się:

przestrzennego na terenie położonym w rejonie ulicy Droga Lisia - Trzecianów – „Borek - Trzecianów”	/2009 Rady Miejskiej Borku Wlkp. z dnia 29 października 2009r	1. Objęcie obszaru strefą „W” ochrony archeologicznej, 2. Nadzór konserwatorski i archeologiczny nad robotami budowlanymi i ziemnymi, jeżeli jest on wymagany przepisami odrębnymi.
---	---	--

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści zawartej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i każdorazowo są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4.2.5. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

W 2011 r. opracowano *Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy Borek Wielkopolski*. Plan ten został uzgodniony z WWKZ i Starostą Gostyńskim - Szefem OC powiatu.

Jest to dokument określający zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania. Przedsięwzięcia te mają na celu uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem obiektów zabytkowych.

Plan ochrony zabytków jako dokument będący integralną częścią planów obrony cywilnej poddawany jest corocznej aktualizacji.

4.3. Szlaki turystyczne.

Jedną z istotniejszych form promocji dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego potencjału są trasy rowerowe. Wyznaczone są głównie przez PTTK, ale także samorządy: powiatowe, gminne, stowarzyszenia, organizacje pozarządowe. Służą do uprawiania turystyki i stanowią produkt turystyczny łączący kraje, regiony, miejscowości oraz ich mieszkańców. Głównymi zadaniami inicjowanych i istniejących szlaków są: wspieranie społeczności lokalnych (rozwój lokalnej przedsiębiorczości, tworzenie miejsc pracy i dodatkowych źródeł dochodów, ochrona tradycyjnych zawodów), korzystanie z lokalnych zasobów (walorów przyrodniczych, kulturowych, bazy noclegowej i żywieniowej oraz innych produktów miejscowych), a także wspieranie i ochrona dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego. Trasy szlaków w wielu przypadkach łączą się, pozwalając zarówno na koncentrowanie się na temacie wiodącym, jak i jednocześnie zwiedzanie obiektów o zróżnicowanej tematyce.

Przez gminę Borek Wlkp. przebiega szlak turystyczny promujący głównie obszary o dużych walorach przyrodniczych ważne dla celów rekreacyjno – poznawczych mieszkańców gminy, powiatu, a także potencjalnych turystów z innych regionów Polski. Jest

to „Pierwsza Powiatowa Trasa Rowerowa”, która powstała w 2001 r. Do jej zorganizowania przyłączyło się Starostwo Powiatowe w Gostyniu, Nadleśnictwo Piaski oraz Samorządy w Borku Wlkp. i Piaskach. Trasa łączy ścieżkę rowerową im. Kaspra Miaskowskiego z wytypowanymi szlakami gmin Gostyń, Piaski i Borek Wlkp. Razem liczy 35 km, a wjechać na nią można zarówno z Gostynia, Piasków jak i Borku Wlkp. Na całej jej długości znajdują się cztery przystanki wypoczynkowe. Znajdują się tam również tablice poglądowe informujące o ekologicznej roli lasu.

Samorządy powiatu i trzech gmin proponują dwie trasy rowerowych wypraw:

1. Piaski – Osówiec – Wroniny – Liż – Stawiszyn (zapora na Pogonie) – Jeżewo – Jawory – Wycisłowo – Koszkowo – Grodnica – Osówiec – Piaski
2. Borek Wlkp. – Jeżewo – Stawiszyn – Liż – Wroniny – Osówiec – Grodnica – Koszkowo – Wycisłowo – Jeżewo – Borek Wlkp.

Trasa oznakowana jest żółtymi opaskami oraz znakami na pniach drzew. Rowerzyści jadący ścieżką mogą podziwiać mnóstwo przepięknych widoków. Teren trasy urozmaicony jest niewielkimi wzgórzami morenowymi, usadowionymi w kompleksie leśnym. Atrakcją turystyczną stanowią małe, urokliwe miejscowości przez które wiedzie trasa, a także ciekawe widoki krajobrazowe. Trasa przebiega tylko przez północną część gminy.

Wspomnieć też w tym miejscu należy o wyznaczonej ścieżce edukacyjno-przyrodniczej nad Zalewem Jeżewo.

4.4. Chronione wartości przyrodnicze krajobrazu kulturowego.

Na terenie gminy Borek Wlkp. znajdują się cenne przyrodniczo obszary, które należy chronić w celu zachowania mało zmienionych przez człowieka swoistych cech krajobrazu, mających znaczenie dla zachowania unikatowych typów środowiska. Ochrona przyrody w gminie, to przede wszystkim ochrona zachowanych fragmentów terenu i zbiorowisk roślinnych zbliżonych do naturalnych.

1. Obszar Chronionego Krajobrazu,

Krzywińsko – Osiecki Obszar Chronionego Krajobrazu. Zajmuje on około 1/3 powierzchni gminy (w północnej części), obejmując tereny o niezwykle urozmaiconej rzeźbie terenu, z dużą mozaiką ekosystemów leśno – łąkowych.

2. Pomniki przyrody,

- 4 głazy narzutowe przy drodze Jawory – Jeżewo,
- gład narzutowy w leśnictwie Wroniny,

- głąz narzutowy w leśnictwie Stawiszyn,
- buk pospolity przy kościele w miejscowości Jeżewo

3. Parki, parki dworskie.

W ewidencji gminnej znajduje się 10 parków, z których 9 najcenniejszych zostało wpisane do rejestru zabytków: 8 parków w zespołach dworskich oraz 1 park miejski.

5. Założenia programowe

Dla zapewnienia skuteczności działań związanych z ochroną i kształtowaniem dziedzictwa kulturowego niezbędne jest uznanie, że:

- Ochrona dziedzictwa kulturowego jest ważnym interesem publicznym i stanowi stały element zrównoważonego rozwoju;
- Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego służy utrzymaniu tożsamości państwa polskiego, regionów i społeczności lokalnych. Wobec tego należy dążyć do utrzymania i eksponowania jego wartości,
- Niezbędne jest pozyskanie społecznej akceptacji zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz wypracowanie zasad łagodzenia ewentualnych konfliktów pomiędzy interesami obywateli zamieszkujących i działających na określonym terenie a zasadami i potrzebami ochrony dziedzictwa.

Sprawowanie opieki nad zabytkami przez władze samorządowe ma szczególnie charakter. Przede wszystkim istniejące uwarunkowania prawne dają możliwość kreowania pewnej polityki w stosunku do obiektów zabytkowych i uprawniają organy samorządowe do podejmowania działań o odmiennym charakterze niż np. typowa dla właścicieli troska o utrzymanie obiektów zabytkowych w jak najlepszym stanie. Gmina ze względu na prawny obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych posiada instrumenty umożliwiające budowanie i poszerzanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym. Ponadto poprzez prowadzone działania ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku do podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek i prestiż gminy Borek Wlkp. także jako miejsca atrakcyjnego turystycznie nasyconego zachowanymi elementami kulturowymi. Wobec powyższego objęcie – ze strony Gminy – należyłą opieką zabytków stanowi jeden z ważnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Powyższą politykę określać ma *Gminny program opieki nad zabytkami gminy Borek Wlkp. na lata 2021-2024*, dla realizacji którego priorytetowe jest osiągnięcie celów określonych w art. 87. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami, tj:

1. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
2. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
3. Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
4. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
5. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
6. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań i zadania gminnego programu opieki nad zabytkami. Określenie sposobów ich realizacji.

Na potrzeby *Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2021-2024* sformułowane zostały podstawowe priorytety, które poprzez realizowane w ich ramach działania w całości wypełniają cele ustawowe dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami. Są to:

Priorytet I:

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Priorytet II:

Badanie i dokumentacja dziedzictwa oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

Realizacji sformułowanych wyżej celów i założeń służyć będą następujące działania, które Gmina wykona w okresie obowiązywania Programu, a więc w latach 2021-2024:

Priorytet I.	Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy
Kierunki działań	Zadania do wykonania w latach 2021-2024
<p>1. Ochrona i rewaloryzacja obiektów zabytkowych.</p>	<p>1. Monitoring stanu zachowania zabytków stanowiących własność gminy. Cykliczny przegląd stanu technicznego. Opracowanie planu niezbędnej konserwacji i remontów.</p> <p>2. Prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy obiektach zabytkowych nieruchomości będących własnością gminy. Zabezpieczenie i utrzymanie tych obiektów oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ratusz w Borku Wlkp. - bieżąca konserwacja, wykonywanie koniecznych napraw wynikających z zaleceń okresowych przeglądów technicznych, prowadzenie prac porządkowych w otoczeniu zabytku, • Figura Matki Bożej Niepokalanej na Rynku w Borku Wlkp. – przeprowadzenie konserwacji substancji zabytkowej, rewaloryzacja w przestrzeni rynku, • Park miejski w Borku Wlkp. – prowadzenie systematycznych prac sanitarno-porządkowych, m. in. koszenie trawy, grabienie liści, usuwanie wiatrołomów, utrzymywanie ścieżek. <p>3. Współpraca z WUOZ Delegaturą w Lesznie w zakresie dbałości o obiekty zabytkowe. Opiniowanie planowanych przedsięwzięć i uzgadnianie wszelkich prac ingerujących w substancję zabytkową obiektów gminnych. Uzyskiwanie pozwoleń konserwatorskich oraz wykonywanie prac pod jego nadzorem.</p>
<p>2. Zahamowanie procesu degradacji zabytkowych cmentarzy z terenu gminy oraz poprawa ich stanu zachowania.</p>	<p>1. Prowadzenie prac porządkowych i konserwacji zieleni na cmentarzach będących w zarządzie gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cmentarz ewangelicki w Borku Wlkp. • Cmentarz ewangelicki w Siedmiorogowie Pierwszym • Cmentarz ewangelicki w Strumianach <p>2. Upamiętnienie miejsc spoczynku dawnych mieszkańców gminy w duchu pamięci o wielokulturowości i wielowyznaniowości na tym terenie – właściwe wyeksponowanie poprzez przygotowanie tablic informacyjnych.</p>

<p>3. Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego. Wyeksponowanie zabytków.</p>	<p>1. Troska o estetykę obszaru miasta Borek Wlkp. (wpisanego do rejestru zabytków założenia urbanistycznego i zespołu budowlanego):</p> <ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie bieżących prac porządkowych, • dbałość o estetykę klombów, nowe nasadzenia, prace pielęgnacyjne, usuwanie roślinności zielnej.
	<p>2. Wymiana nawierzchni płyty Rynku w Borku Wlkp. w ramach poprawy komunikacji i estetyki.</p>
	<p>3. Podejmowanie starań o uzyskanie zewnętrznych środków finansowych, w tym również z rozmaitych programów i inicjatyw europejskich przeznaczonych na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.</p>
	<p>4. Określenie zasad i ich konsekwentne przestrzeganie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na zabytkach i w przestrzeni zabytkowej.</p>
<p>4. Dotacje celowe na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy obiektach zabytkowych z terenu gminy Borek Wlkp. wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, nie stanowiących własności gminnej.</p>	<p>1. Coroczne podawanie do wiadomości na stronie internetowej Gminy Borek Wlkp. i w innych mediach informacji o możliwości ubiegania się o taką dotację wraz z określeniem zasad udzielania dotacji.</p>
	<p>2. Coroczne zabezpieczenie w budżecie, w zależności od możliwości finansowych gminy i oczekiwanych potrzeb, odpowiednich środków na dotacje.</p>
	<p>3. Udzielanie przez Radę Miejską, na wniosek Burmistrza Borku Wlkp. dotacji celowych na sfinansowanie lub dofinansowanie prac konserwatorskich. Wnioski zainteresowanych podmiotów o dotację przyjmowane są do dnia 10 października roku poprzedzającego przeprowadzenie zaplanowanych prac.</p>
	<p>4. Rozpoznanie potrzeb i dofinansowanie prac renowacyjnych przy zabytkach małej architektury (krzyże przydrożne, kapliczki).</p>
	<p>5. Wieloaspektowa współpraca z właścicielami i administratorami zabytków położonych na terenie gminy, doradztwo.</p>

<p>5. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego. Dążenie do zachowania ładu przestrzennego.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktualizacje studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb zachowania krajobrazu kulturowego gminy. Uzgadnianie zmian z WUOZ, respektowanie tych opinii i zaleceń oraz wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej. Uwzględnianie ustaleń zawartych w gminnym programie opieki nad zabytkami. 2. Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich oraz poprawa ładu przestrzennego wsi poprzez zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa. 3. Wprowadzanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapisów uwzględniających zabytki wpisane do rejestru oraz ujęte w gminnej ewidencji zabytków oraz postulaty ochrony dziedzictwa kulturowego sformułowane w gminnym programie opieki nad zabytkami. 4. Ochrona dziedzictwa archeologicznego. Respektowanie wyznaczonych stref ochrony stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych. Wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. układu urbanistycznego Borku Wlkp. oraz nieruchomości obiektów zabytkowych. 5. Coroczna aktualizacja planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.
<p>6. Wykorzystywanie wsparcia merytorycznego w działaniach na rzecz opieki nad zabytkami.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podejmowanie działań mających na celu podnoszenie kwalifikacji pracowników Urzędu Miejskiego zatrudnionych w sferze ochrony zabytków poprzez udział w szkoleniach w zakresie szeroko pojętego zarządzania dziedzictwem kulturowym, m. in. organizowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.
<p>7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Włączanie do działań związanych z opieką nad zabytkami, m. in. prac porządkowych i pielęgnacyjnych na obszarach zabytkowych (miasto, parki, nieczynne zabytkowe cmentarze) także jednostek zagrożonych wykluczeniem społecznym (bezrobotnych w ramach prac społecznie użytecznych, niepełnosprawnych z ZAZ w Leonowie), zagrożonych wykluczeniem edukacyjnym czy wykluczeniem demograficznym.

2. Kształtowanie świadomości społecznej	1. Włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych prowadzonych przez gminę.
	2. Udział boreckich szkół w konkursach propagujących tematykę opieki nad zabytkami, np. w konkursie wiedzy o Wielkopolsce, który wymaga bardzo dobrej znajomości regionu, zwyczajów i gwary, historii i zabytków.
	3. Organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych połączonych z prezentacją najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii.
	4. Organizowanie przez Bibliotekę Publiczną Miasta i Gminy Borek Wlkp., M-GOK w Borku Wlkp. oraz Urząd Miejski w Borku Wlkp. cyklicznych konkursów, których celem jest poszerzenie i utrwalenie wiedzy dotyczącej dziedzictwa oraz warsztatów przybliżających tradycję lokalną.
	5. Kształtowanie świadomości i postaw odpowiedzialności za wspólne wielowyznaniowe dziedzictwo kulturowe oraz potrzebę jego ochrony teraz i w przyszłości. Włączenie młodzieży do akcji porządkowania cmentarzy ewangelickich.
	6. Utrzymanie i poszerzanie zbiorów Izby Pamięci i Tradycji w Karolewie. Systematyczne gromadzenie informacji archiwalnych, map, pocztówek, fotografii dotyczących dziejów miasta i gminy Borek Wlkp. we współpracy z mieszkańcami pamiętającymi dawne, ważne wydarzenia, dziejące się również na tle ważnych dla dziedzictwa obiektów.
	7. Kulturowanie tożsamości kulturowej mieszkańców gminy poprzez wykorzystanie organizacji imprez masowych (dożynki, festyny) do prezentacji lokalnego dziedzictwa materialnego i niematerialnego (folkloru).
	8. Nadawanie tytułu i odznaki „Zasłużony dla Gminy Borek Wlkp.” za działalność w ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Informowanie społeczeństwa o możliwości uzyskania tytułu również za tego rodzaju działalność.

3. Promocja i popularyzacja zabytków	1. Wydawanie i wspieranie publikacji niekomercyjnych, niskonakładowych, szeroko dostępnych i przystępnie opracowanych wydawnictw popularyzujących wiedzę o zasobach kulturowych i przyrodniczych gminy. Szeroko zakrojona dystrybucja wydanej w 2017 r. książki „ <i>Borek Wielkopolski miasto z 625 letnią historią</i> ”.
	2. Promocja dziedzictwa w regionie poprzez sukcesywne rozbudowywanie informacji o zabytkach umieszczonych na stronie internetowej. Wyczerpujące informacje dotyczące historii miasta zostały już umieszczone. Teraz strona zostanie wzbogacona o dalsze noty dotyczące poszczególnych zabytków z terenu miasta i gminy.
	3. Wydawanie <i>Magazynu Samorządowego Gminy Borek Wielkopolski</i> informującego o wszystkich istotnych dla jej mieszkańców wydarzeniach i planach w sferze gospodarki, oświaty i kultury.
	4. Udział w cyklicznych imprezach: w wystawach, w targach promujących region (w tym dziedzictwo kulturowe materialne i niematerialne) zarówno w wymiarze powiatowym jak i na szczeblu wojewódzkim, krajowym oraz poza granicami kraju.
4. Dziedzictwo kulturowe jako element rozwoju turystyki	1. Uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych, rowerowych i ścieżek dydaktycznych. Podjęcie starań o przedłużenie, bądź ustalenie trasy alternatywnej, jedynej oficjalnej trasy rowerowej przebiegającej przez teren gminy „Pierwszej Powiatowej Trasy Rowerowej” o miejscowości bogate w zabytki położone w jej południowej części (Zalesie, Zimnowoda). Przy trasie przebiegającej przez Jawory postawienie tablicy informacyjnej dot. grodziska w Jeżewie dla wzbogacenia oferty edukacyjno-turystycznej. Promocja nowo utworzonych tras.
	2. Tworzenie elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki.

	<p>3. Aktywne wspieranie wydawania aktualnych map turystycznych w regionie obejmujących także teren gminy Borek Wlkp. Rozważenie wydania własnej gminnej kompleksowej mapy turystycznej zawierającej m. in. szlaki turystyczne , trasy rowerowe i wszystkie zabytki.</p>
	<p>4. Wykorzystanie funkcjonowania Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia na Zdzieżu do celów promocyjnych gminy i jej zabytków. Obok spełniania ważnych funkcji duchowych, pielgrzymki mogą stanowić też dodatkowe źródło dochodów przyczyniające się do poprawy kondycji odwiedzanego zabytku.</p>

Najważniejszym dla Gminy zadaniem związanym z ochroną i opieką nad zabytkami oraz kształtowaniem przestrzeni kulturowej w latach obowiązywania niniejszego programu, będzie realizacja projektu rewitalizacji rynku. Jej pozytywne efekty odczują przede wszystkim mieszkańcy, jak i odwiedzający miasto i gminę. Zmieni się nawierzchnia rynku i pojawi się więcej zieleni. Zachowana zostanie oczywiście dotychczasowa funkcja rynku - administracyjna i handlowa. Znajdzie się na nim miejsce dla wszystkich. Połowa przestrzeni rynku będzie miała mineralną nawierzchnię, przejścia zostaną zaakcentowane kamiennymi płytami, na plac prowadzić będą szerokie wejścia, znajdą się miejsca na uroczystości religijne, uroczystości patriotyczne, itp. Centralnym punktem tego typu uroczystości będzie otoczenie stojącej na rynku XVIII wiecznej figury Matki Boskiej Niepokalanie Poczętej, która także przejdzie konserwację i rewitalizację. Zabytek ten zostanie wyeksponowany na podeście z marmuru. Przekształceniu ulegnie zielen, zostanie jej nadany bardziej nowoczesny styl. Z każdej strony pojawią się nowe rabaty i nasadzenia, w planie jest posadzenie 16 nowych drzew o wysokości od 5-7 m. Jednocześnie stare drzewostany pozostaną. Pojawią się elementy małej architektury - ławeczki, kosze, stojaki rowerowe. W przestrzeni rynku nie będzie typowego parkingu, lecz zostaną utworzone konieczne miejsca postojowe. Możliwa też będzie aranżacja sezonowych ogródków. Zgodnie z projektem, klimat małego miasteczka, z centrum handlowo-administracyjnym w jego sercu, czyli na rynku, zostanie zachowany, a nie stanie się on swego rodzaju betonową, nieprzyjazną społeczeństwu, pustynią. Realizacja tej wizji ma ogromne szanse na pełną akceptację mieszkańców.

7. Wdrażanie gminnego programu opieki nad zabytkami.

7.1. Instrumenty prawne i instytucjonalne.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Borek Wlkp. na lata 2021-2024 realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. W jego realizacji wykorzystane zostaną instrumenty ogólne – określone w programach rządowych i wojewódzkich, w tym w Krajowym Programie Opieki nad Zabytkami oraz w innych dokumentach o charakterze planistycznym i strategicznym (koordynacja w zakresie realizacji zapisów), a także narzędzia i środki własne Gminy Borek Wlkp. oraz partnerów uczestniczących w realizacji programu – Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, państwowych i samorządowych instytucji kultury, kościołów oraz organizacji pozarządowych.

Powodzenie realizacji programu wymaga współdziałania Urzędu Miejskiego w Borku Wlkp. m.in. ze Starostwem Powiatowym w Gostyniu Powiatowym Urzędem Pracy w Gostyniu, Biblioteką Publiczną Miasta i Gminy Borek Wlkp., M-GOK w Borku Wlkp., Zakładu Aktywności Zawodowej w Leonowie, jednostkami oświatowymi jak i organizacjami pozarządowymi spełniającymi istotną rolę w ochronie i popularyzacji dziedzictwa kulturowego w zakresie działań edukacyjnych, promocyjnych, a także Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie prawnym wynikającym z przepisów ustawowych obejmujących m. in. uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji WKZ oraz w zakresie opieki nad zabytkami sakralnymi – archidiecezją poznańską.

7.2. Instrumenty finansowe.

Najogólniej źródła finansowania opieki nad zabytkami można podzielić na:

1. Źródła publiczne – budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego wszystkich szczebli, środki Unii Europejskiej, inne źródła zagraniczne,
2. Źródła prywatne - środki osób fizycznych, organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji, kościelnych osób prawnych itp.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dbałość o zabytek polega między innymi na zapewnieniu warunków do dokumentowania zabytku, popularyzacji wiedzy o nim, prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych oraz

utrzymaniu zabytku i jego otoczenia w jak najlepszym stanie. Finansowanie tych działań jest obowiązkiem nie tylko właściciela zabytku, lecz także każdego podmiotu mającego tytuł prawny do zabytku, tj. osób fizycznych, jednostek organizacyjnych, a więc trwałych zarządców, użytkowników wieczystych. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tego rodzaju tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, mogą być finansowane z różnych źródeł w zależności od typu działań.

Finansowanie gminnego programu opieki nad zabytkami będzie realizowane z wykorzystaniem środków z wielu źródeł. Będą to zarówno środki budżetowe (w zależności od możliwości finansowych gminy) jak i zewnętrzne źródła finansowania.

7.2.1. Dotacje z budżetu gminy Borek Wlkp. na prace konserwatorskie, restauratorskie lub budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków Gminy Borek Wlkp., nie stanowiących własności Gminy.

Z uwagi na fakt, iż zdecydowana większość obiektów zabytkowych nie stanowi własności Gminy, nie ma ona możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad tymi zabytkami, a co za tym idzie wpływać także na sposób ich użytkowania. Jediną formą bezpośredniego udziału w opiece nad zabytkami z terenu gminy nie będącymi jej własnością jest udzielanie dotacji na prace konserwatorskie.

Uchwałą Rady Miejskiej Borku Wlkp. nr XV/105/2007 z dnia 28.12.2007 r. (zmienionej Uchwałą nr XXXVIII/236/2017 z dnia 20.09.2017 r.) przyjęto zasady i tryb postępowania przy udzielaniu i rozliczaniu dotacji na prace konserwatorskie.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 30 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub figurującym w gminnej ewidencji zabytków. Może obejmować wyłącznie nakłady konieczne na:

1. Zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
2. Stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
3. Odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,

4. Odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50 % oryginalnej substancji tej przynależności,
5. Odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
6. Modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
7. Uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
8. Zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w punkcie 1-7,
9. Zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

W ostatnich latach Gmina wydatkowała na dotacje kwoty w wysokości:

2018 r. – Uchwała nr XLIII/268/2018 r. z dnia 08.02.2018 r.

- 10 000,00 zł dla Parafii p.w. Pocieszenia NMP w Borku Wlkp.
na wymianę okien witrażowych w zakrystii, na strychu oraz na wieży kościoła parafialnego p.w. św. Stanisława Biskupa w Borku Wlkp. Udział dotacji udzielonej z budżetu Gminy w stosunku do całkowitej wartości zadania wynosił 20,40%.
- 5 000,00 zł dla Parafii p.w. Świętej Trójcy w Zimnowodzie
na wymianę 2 okien i montaż witraży. Udział dotacji udzielonej z budżetu Gminy w stosunku do całkowitej wartości zadania wynosił 13,63%.

2019 r. - Uchwała nr III/21/2018 z dnia 19.12.2018 r.

- 100 000,00 zł dla Parafii p.w. Pocieszenia NMP w Borku Wlkp.
na wymianę kopuły Sanktuarium Matki Bożej Pocieszenia w Borku Wlkp. Udział dotacji udzielonej z budżetu Gminy w stosunku do całkowitej wartości zadania wynosił 9,62%.

W latach obowiązywania niniejszego Programu opieki nad zabytkami Gmina nadal będzie wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków zgodnie z zapotrzebowaniem i jej możliwościami finansowymi.

7.2.2. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania.

Poniżej wskazuje się możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Ważne jest jednak, by władze gminy wygoszparowały w budżecie jak największe środki przeznaczone na realizację zapisów gminnego programu opieki nad zabytkami. Tym bardziej, że znaczna część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego w finansowanych przez nie projektach.

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2020 poz. 282 ze zm.) w art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2017 r. , poz. 1674).

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robot budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego /www.mkidn.gov.pl/

Program operacyjny „Dziedzictwo Kulturowe” realizowany przez w ramach corocznie ogłaszanych priorytetów.

- Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków /www.poznan.wuoz.gov.pl/

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli, posiadaczy lub użytkowników zabytków.

- Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego /www.bip.umww.pl/

Środki z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego - udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego - ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. O dotację może ubiegać się podmiot posiadający tytuł prawny do zabytku położonego lub znajdującego się na obszarze województwa wielkopolskiego. Z budżetu Województwa Wielkopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace lub roboty przy zabytku dostępnym publicznie, posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub

kulturowe. Dotacja może zostać udzielona do 70% ogółu nakładów na prace lub roboty. W uzasadnionych przypadkach do 100%.

- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji /www.mswia.gov.pl/

Dotacje z Funduszu Kościelnego udzielane na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej.

- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dysponentem jego jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Generalny Konserwator Zabytków). Środki z tego funduszu są przeznaczone na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru (art. 83b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Jest to pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz zasilony zostanie z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów zabytków od 1 stycznia 2018 r. Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków ma pozwolić m. in. na szybkie dofinansowanie napraw zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary.

- Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź - KGHM, Fundację PGNiG, Fundację Orange.

- Środki z funduszy europejskich
- Środki innych jednostek samorządu terytorialnego.

7.3. Monitoring działania programu.

Zgodnie z art. 87, ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, za monitorowanie realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami odpowiada Rada Miejska Borku Wlkp., której Burmistrz Borku Wlkp. co dwa lata sporządza sprawozdanie z realizacji programu. Niezwłocznie po zatwierdzeniu uchwałą Rady Miejskiej Borku Wlkp. „Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Borek Wlkp. na lata 2021-2024”, powołany zostanie zespół, który zajmie się monitoringiem realizacji programu. Wskazanie

„instytucji” zarządzającej Programem Opieki zapewni sprawne działanie oraz kontynuację prac nad ochroną zabytków w gminie.

Stała obserwacja oraz analiza stopnia zaawansowania realizacji celów Programu będzie obejmowała: bieżący monitoring uwzględniający stan zachowania zabytków, stosunki własnościowe, ocenę prac związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych, ocenę realizacji programu edukacji, promocji, rozwoju turystyki, współpracy z instytucjami kultury oraz ocenę kontaktu z właścicielami obiektów zabytkowych.

Załącznik nr 1 - WYKAZ OBIEKTÓW W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Wytłuszczona czcionką wyróżniono obiektv wpisane do rejestru zabytków

MIASTO BOREK WLKP.

<i>Lp.</i>	<i>Miejscowość</i>	<i>Adres</i>	<i>Rodzaj obiektu</i>	<i>Datowanie</i>	<i>Uwagi</i>
1.	Borek Wlkp.		Zespół budowlany i założenie urbanistyczne	XV-XX	
2.	Borek Wlkp.	Powstańców Wlkp.	Park miejski	XIX/XX	
3.	Borek Wlkp.	Powstańców Wlkp.	Cmentarz ewangelicki	poł. XIX	
4.	Borek Wlkp.	Dworcowa 35	Dworzec kolejowy	k. XIX	
5.	Borek Wlkp.	Dworcowa 2	Dom	1 ćw. XX	
6.	Borek Wlkp.	Dworcowa 3	Dom	k. XIX	
7.	Borek Wlkp.	Dworcowa 3	Budynek gospodarczy	1 ćw. XX	w zespole domu nr 3
8.	Borek Wlkp.	Dworcowa 3	Budynek gospodarczy	1 ćw. XX	w zespole domu nr 3
9.	Borek Wlkp.	Dworcowa 4	Dom	pocz. XX	
10.	Borek Wlkp.	Dworcowa 9	Dom	1910	
11.	Borek Wlkp.	Dworcowa 11	Dom	k. XIX	
12.	Borek Wlkp.	Dworcowa 15	Dom	pocz. XX	
13.	Borek Wlkp.	Dworcowa 17	Dom	pocz. XX	
14.	Borek Wlkp.	Dworcowa 20	Dom	pocz. XX	
15.	Borek Wlkp.	Dworcowa 21	Dom	pocz. XX	
16.	Borek Wlkp.	Dworcowa 22	Dom	pocz. XX	
17.	Borek Wlkp.	Dworcowa 41	Dom	pocz. XX	
18.	Borek Wlkp.	Dworcowa 48	Dom	pocz. XX	
19.	Borek Wlkp.	Dworcowa 49	Dom	1 ćw. XX	
20.	Borek Wlkp.	Dworcowa 52	Dom	k. XIX	dawniej nr 42
21.	Borek Wlkp.	Dworcowa 59	Dom	1 ćw. XX	
22.	Borek Wlkp.	Dworcowa 61	Dom	k. XIX	
23.	Borek Wlkp.	Dworcowa 66	Dom	k. XIX	dawniej nr 55
24.	Borek Wlkp.	Farna	Kościół p.w. św. Stanisława Biskupa	1469-1477; XVII,XVIII	w zesp. kościoła far.
25.	Borek Wlkp.	Farna	Cmentarz przykościelny	XVII	w zesp. kościoła far.
26.	Borek Wlkp.	Farna	Grobowiec Maksymiliana Sośnickiego	1865	w zesp. kościoła far.
27.	Borek Wlkp.	Farna	Ogródzenie z bramą boczną (północną)	2 poł. XIX	w zesp. kościoła far.
28.	Borek Wlkp.	Farna	Brama główna (wschodnia)	1795	w zesp. kościoła far.
29.	Borek Wlkp.	Farna 3	Plebania	3 ćw. XIX	w zesp. kościoła far.
30.	Borek Wlkp.	Farna 3	Ogród plebański	k. XIX	w zesp. kościoła far.
31.	Borek Wlkp.	Kilińskiego	Gazownia	pocz. XX	
32.	Borek Wlkp.	Kilińskiego 9	Dom	pocz. XX	w zespole gazowni
33.	Borek Wlkp.	Kilińskiego 5	Dom, ob. Bank	1 ćw. XX	
34.	Borek Wlkp.	Kilińskiego 13	Dom	pocz. XX	
35.	Borek Wlkp.	Kilińskiego 23	Dom	1898	
36.	Borek Wlkp.	Kilińskiego 22	Magazyn	k. XIX	
37.	Borek Wlkp.	Koźmińska	Cmentarz katolicki	poł. XIX	
38.	Borek Wlkp.	Koźmińska	Kaplica p.w. św. Krzyża	1858	w zespole cmentarza katolickiego
39.	Borek Wlkp.	Koźmińska 33	Dom Zakonny	XIX/XX	
40.	Borek Wlkp.	Lisia Góra	Cmentarz żydowski	2 poł. XVIII	
41.	Borek Wlkp.	Rynek	Figura Matki Bożej	1776	
42.	Borek Wlkp.	Rynek 1	Ratusz	1855	
43.	Borek Wlkp.	Rynek 2	Dom	1 ćw. XX	

44.	Borek Wlkp.	Rynek 3	Dom	1 ćw. XX	
45.	Borek Wlkp.	Rynek 6	Dom	1930	
46.	Borek Wlkp.	Rynek 8	Dom	ok. poł. XIX	
47.	Borek Wlkp.	Rynek 9	Dom	pocz. XX	
48.	Borek Wlkp.	Rynek 10	Dom	1931	
49.	Borek Wlkp.	Rynek 16	Dom	ok. poł. XIX	
50.	Borek Wlkp.	Rynek 19	Dom	1 ćw. XX	
51.	Borek Wlkp.	Rynek 20	Hotel, ob. dom	1 ćw. XX	
52.	Borek Wlkp.	Rynek 25	Dom	2 poł. XIX	
53.	Borek Wlkp.	Rynek 26	Dom	2 poł. XIX	
54.	Borek Wlkp.	Zielona 1	Dom	2 poł. XIX	
55.	Borek Wlkp.	Zielona 2	Dom	2 poł. XIX	
56.	Borek Wlkp.	Zielona 3	Dom	2 poł. XIX	
57.	Borek Wlkp.	Zielona 4	Dom	2 poł. XIX	
58.	Borek Wlkp.	Zielona 7	Dom	2 poł. XIX	
59.	Borek Wlkp.	Zielona 9	Dom	2 poł. XIX	
60.	Borek Wlkp.	Zielona 10	Dom	2 poł. XIX	
61.	Borek Wlkp.	Zielona 11	Dom	2 poł. XIX	
62.	Borek Wlkp.	Zielona 12	Dom	XIX/XX	
63.	Borek Wlkp.	Zielona 15	Dom	k. XIX	
64.	Borek Wlkp.	Zdzieska 1	Dom	1927	
65.	Borek Wlkp.	Zdzieska 2	Dom	pocz. XX	
66.	Borek Wlkp.	Zdzieska 3	Dom	1 ćw. XX	
67.	Borek Wlkp.	Zdzieska 6	Dom	2 poł. XIX	
68.	Borek Wlkp.	Zdzieska 7	Dom	2 poł. XIX	
69.	Borek Wlkp.	Zdzieska 9	Dom	2 poł. XIX	
70.	Borek Wlkp.	Zdzieska 10	Dom	k. XIX	
71.	Borek Wlkp.	Zdzieska 11	Dom	k. XIX	
72.	Borek Wlkp.	Zdzieska 12	Dom	k. XIX	
73.	Borek Wlkp.	Zdzieska 13	Dom	XIX/XX	
74.	Borek Wlkp.	Zdzieska 14	Dom	k. XIX	
75.	Borek Wlkp.	Zdzieska 16	Dom	2 poł. XIX	
76.	Borek Wlkp.	Zdzieska 17	Dom	2 poł. XIX	
77.	Borek Wlkp.	Zdzieska 18	Dom	1 ćw. XX	
78.	Borek Wlkp.	Zdzieska 19	Dom	pocz. XX	
79.	Borek Wlkp.	Zdzieska 22	Dom	1 ćw. XX	
80.	Borek Wlkp.	Zdzieska 23	Dom	pocz. XX	
81.	Borek Wlkp.	Zdzieska 25a	Dom	1906	
82.	Borek Wlkp.	Zdzieska 25a	Budynek gospodarczy	pocz. XX	
83.	Borek Wlkp.	Zdzieska 27	Dom	pocz. XX	
84.	Borek Wlkp.	Zdzieska 28	Dom	k. XIX	
85.	Borek Wlkp.	Zdzieska 29	Dom	1877	
86.	Borek Wlkp.	Zdzieska 29a	Dom	l. 30`XX	
87.	Borek Wlkp.	Zdzieska 31	Dom	1 ćw. XX	
88.	Borek Wlkp.	Zdzieska 32	Dom	1 ćw. XX	
89.	Borek Wlkp.	Zdzieska 36	Dom	1 ćw. XIX, 1880	
90.	Borek Wlkp.	Zdzieska 37	Dom	2 poł. XIX	
91.	Borek Wlkp.	Zdzieska 40	Dom	k. XIX	
92.	Borek Wlkp.	Zdzieska 41	Dom	k. XIX	
93.	Borek Wlkp.	Zdzieska 42	Dom	l. 30`XX	
94.	Borek Wlkp.	Zdzieska 43	Dom	pocz. XX	
95.	Borek Wlkp.	Zdzieska 44	Dom	XIX/XX	
96.	Borek Wlkp.	Zdzieska 46	Dom	k. XIX	

97.	Borek Wlkp.	Zdzieska 48	Dom	XIX/XX	
98.	Borek Wlkp.	Zdzieska 49	Dom	XIX/XX	
99.	Borek Wlkp.	Zdzieska 50	Dom	XIX/XX	
100.	Borek Wlkp.	Zdzieska 51	Dom	XIX/XX	
101.	Borek Wlkp.	Zdzieska 54	Dom	k. XIX	
102.	Borek Wlkp.	Zdzieska 55	Dom	2 poł. XIX	
103.	Borek Wlkp.	Zdzieska 56	Dom	1 poł. XIX	
104.	Borek Wlkp.	Zdzieska 62	Dom	pocz. XX	
105.	Borek Wlkp.	Zdzieska 64	Dom	k. XIX	
106.	Borek Wlkp.	Zdzieska 65	Dom	2 poł. XIX	
107.	Borek Wlkp.	Zdzieska 66	Dom	2 poł. XIX	
108.	Borek Wlkp.	Zdzieska 68	Dom	2 poł. XIX	
109.	Borek Wlkp.	Zdzieska 69	Dom	2 poł. XIX	
110.	Borek Wlkp.	Zdzieska 70	Dom	pocz. XX	
111.	Borek Wlkp.	Zdzież	Kościół par. p.w. Pocieszenia NMP i św. Filipa Neri	1635-1655; XVIII	
112.	Borek Wlkp.	Zdzież	Cmentarz przykościelny	2 poł. XVIII	w zesp. kościoła par.
113.	Borek Wlkp.	Zdzież	Kaplica grobowa rodziny Graeve	1858	w zesp. kościoła par.
114.	Borek Wlkp.	Zdzież	Kaplica grobowa rodziny Smitkowskich	2 ćw. XIX	w zesp. kościoła par.
115.	Borek Wlkp.	Zdzież	Kaplica grobowa rodziny Thomas	XIX/XX	w zesp. kościoła par.
116.	Borek Wlkp.	Zdzież	Ogrodzenie z bramami	1789	w zesp. kościoła par.
117.	Borek Wlkp.	Zdzież	Plebania	XVIII	w zesp. kościoła par.
118.	Borek Wlkp.	Zdzież	Ogród plebański	XVIII	w zesp. kościoła par.

GINA BOREK WLKP.

Lp.	Miejscowość Adres	Rodzaj obiektu	Zespół	Datowanie	Uwagi
1.	Bolesławów 10	Dom		l. 40` XX	
2.	Bolesławów 13	Dom		l. 40` XX	
3.	Bruczków 37	Szkoła, ob. świetlica		k. XIX	
4.	Bruczków	Pałac	w zespole pałacowo-parkowym	ok. poł. XIX	
5.	Bruczków	Oficyna, ob. Dom Pomocy Społecznej	w zespole pałacowo-parkowym	2 poł. XIX	
6.	Bruczków	Park	w zespole pałacowo-parkowym	2 poł. XIX	
7.	Bruczków	Założenie folwarczne		XIX	
8.	Bruczków	Spichlerz	w zespole folwarcznym	1 poł. XIX	
9.	Bruczków	Stodoła	w zespole folwarcznym	1889	
10.	Bruczków	Obora	w zespole folwarcznym	1865	
11.	Bruczków	Chlew	w zespole folwarcznym	1903	
12.	Bruczków	Ogrodzenie	w zespole folwarcznym	k. XIX	
13.	Celestynów 12	Dom		l. 40. XX	
14.	Cielmice	Rządcówka	w zespole folwarcznym	pocz. XX	
15.	Cielmice	Stodoła	w zespole folwarcznym	4 ćw. XIX	
16.	Dąbrówka	Pałac	w zespole pałacowo-folwarcznym	2 poł. XIX	
17.	Dąbrówka	Park	w zespole pałacowo-folwarcznym	ok. poł. XIX	
18.	Dąbrówka	Stodoła	w zespole pałacowo-folwarcznym	4 ćw. XIX	
19.	Dąbrówka	Obora	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
20.	Frasunek 2	Czworak	w zespole folwarcznym	pocz. XX	

21.	Głoginin 23	Dom		1 ćw. XX	
22.	Głoginin 38	Dom		1941	
23.	Grodnica	Kapliczka		1919	
24.	Grodnica	Dom administratora	w zespole folwarcznym	1895	
25.	Grodnica	Park krajobrazowy	w zespole folwarcznym	k. XIX	
26.	Jeżewo	Kościół par. p.w. Wszystkich Świętych	w zespole kościoła par.	1740	
27.	Jeżewo	Dzwonnica	w zespole kościoła par.	1832	
28.	Jeżewo	Kapliczka w ogrodzeniu	w zespole kościoła par.	1882	
29.	Jeżewo	Cmentarz przykościelny	w zespole kościoła par.	XVIII	
30.	Jeżewo	Ogrodzenie	w zespole kościoła par.	XIX	
31.	Jeżewo	Plebania	w zespole kościoła par.	1818-1825	
32.	Jeżewo	Kapliczka		k. XIX	
33.	Jeżewo	Cmentarz rzymskokatolicki		k. XIX	
34.	Jeżewo	Dwór	w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX	
35.	Jeżewo	Park	w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX	
36.	Jeżewo	Lodownia	w zespole dworsko-folwarcznym	pocz. XX	
37.	Jeżewo	Kuźnia	w zespole dworsko-folwarcznym	4 ćw. XIX	
38.	Jeżewo	Stodoła	w zespole dworsko-folwarcznym	k. XIX	
39.	Jeżewo	Browar, pż. gorzelnia	w zespole dworsko-folwarcznym	1870	
40.	Jeżewo	Ogrodzenie	w zespole dworsko-folwarcznym	XIX	
41.	Jeżewo 5	Czworak	w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX	
42.	Jeżewo 6	Czworak	w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX	
43.	Jeżewo 15	Czworak	w zespole dworsko-folwarcznym	4 ćw. XIX	
44.	Jeżewo 16	Czworak	w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XIX	
45.	Karolew	Pałac	w zespole pałacowo-folwarcznym	po 1836	
46.	Karolew	Park	w zespole pałacowo-folwarcznym	ok. poł. XIX	
47.	Karolew 6	Oficyna	w zespole pałacowo-folwarcznym	ok. poł. XIX	
48.	Karolew	Obora	w zespole pałacowo-folwarcznym	XIX/XX	
49.	Karolew	Pozostałości ogrodu	w zespole pałacowo-folwarcznym	XIX	
50.	Koszkowo 7	Szkoła, ob. Dom		1 ćw. XX	
51.	Koszkowo	Dwór	w zespole dworsko-folwarcznym	1 poł. XIX	
52.	Koszkowo	Oficyna	w zespole dworsko-folwarcznym	ok. poł. XIX	
53.	Koszkowo	Park	w zespole dworsko-folwarcznym	pocz. XX	
54.	Koszkowo	Zespół folwarczny		XIX	
55.	Koszkowo	Obora	w zespole dworsko-folwarcznym	4 ćw. XIX	
56.	Koszkowo	Obora	w zespole dworsko-folwarcznym	1925	
57.	Koszkowo	Chlew	w zespole dworsko-folwarcznym	1930	
58.	Koszkowo	Stodoła	w zespole dworsko-folwarcznym	1865	
59.	Koszkowo	Spichlerz	w zespole dworsko-folwarcznym	1865	
60.	Koszkowo	Ogrodzenie	w zespole dworsko-folwarcznym	k. XIX	
61.	Leonów 18	Szkoła, obecnie ZAZ		1 ćw. XX	
62.	Leonów 17	Dom		1. 40` XX	
63.	Siedmiorogów Pierwszy	Cmentarz ewangelicki		2 poł. XIX	
64.	Siedmiorogów Pierwszy 1	Dom		pocz. XX	
65.	Siedmiorogów Pierwszy 19	Dom		1 ćw. XX	
66.	Siedmiorogów Pierwszy 20	Dom		4 ćw. XIX	
67.	Siedmiorogów Pierwszy 33	Spichlerz		1 ćw. XX	
68.	Siedmiorogów Drugi	Kapliczka z figurą Matki Boskiej		XIX	
69.	Siedmiorogów Drugi	Kapliczka z figurą św. Wawrzyńca		XIX	

70.	Siedmiorogów Drugi	Dwór	w zespole dworsko-folwarcznym	1732	
71.	Siedmiorogów Drugi	Kapliczka	w zespole dworsko-folwarcznym	2 poł. XVIII	
72.	Siedmiorogów Drugi	Park	w zespole dworsko-folwarcznym	XVIII/XIX	
73.	Siedmiorogów Drugi	Spichlerz	w zespole dworsko-folwarcznym	k. XIX	
74.	Siedmiorogów Drugi	Chlewnia	w zespole dworsko-folwarcznym	k. XIX	
75.	Siedmiorogów Drugi	Kuźnia	w zespole dworsko-folwarcznym	1871	
76.	Siedmiorogów Drugi 2	Szkoła, ob. Dom		pocz. XX	
77.	Skoków 3	Dom		2 poł. XIX	
78.	Strumiany	Cmentarz ewangelicki		XIX	
79.	Strumiany 31	Szkoła, ob. Dom		pocz. XX	
80.	Trzecianów	Kapliczka z figurką Chrystusa			
81.	Wycisłowo 66	Budynek gospodarczy	Przy szkole	k. XIX	
82.	Wygoda 1	Rządówka	w zespole folwarcznym	k. XIX	
83.	Wygoda	Pozostałości parku	w zespole folwarcznym	pocz. XX	
84.	Wygoda	Obora	w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
85.	Wygoda	Obora	w zespole folwarcznym	2 poł. XIX	
86.	Wygoda	Spichlerz	w zespole folwarcznym	1. 30`XX	
87.	Zalesie	Kapliczka z rzeźbą św. Jana Chrzciciela		XIX/XX	
88.	Zalesie	Pałac	w zespole pałacowo-folwarcznym	1875	
89.	Zalesie	Oficyna	w zespole pałacowo-folwarcznym	1835	
90.	Zalesie	Park	w zespole pałacowo-folwarcznym	1 poł. XIX	
91.	Zalesie	Kapliczka		XVIII	
92.	Zalesie	Brama wjazdowa	w zespole pałacowo-folwarcznym	3 ćw. XIX	
93.	Zalesie	Spichlerz	w zespole pałacowo-folwarcznym	1883	
94.	Zalesie	Biuro administratora, ob. bud. gospodarczy	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
95.	Zalesie	Stodoła	w zespole pałacowo-folwarcznym	1883	
96.	Zalesie	Obora	w zespole pałacowo-folwarcznym	1902	
97.	Zalesie	Chlewnia i stajnia	w zespole pałacowo-folwarcznym	pocz. XX	
98.	Zimnowoda	Układ ruralistyczny		XIV-XIX	
99.	Zimnowoda	Kościół par. p.w. Świętej Trójcy		1948-1950	
100.	Zimnowoda 5	Plebania		1938	
101.	Zimnowoda	Kaplica cmentarna		1938	
102.	Zimnowoda	Cmentarz rzymskokatolicki		1905	
103.	Zimnowoda	Kapliczka z figurą św. Antoniego			
104.	Zimnowoda 8	Szkoła		XIX/XX	
105.	Zimnowoda 17	Pałac, ob. Dom Pomocy Społecznej	w zespole pałacowo-folwarcznym	1870-1880	
106.	Zimnowoda	Park	w zespole pałacowo-folwarcznym	1 poł. XIX	
107.	Zimnowoda	Spichlerz	w zespole pałacowo-folwarcznym	1867	
108.	Zimnowoda	Stodoła	w zespole pałacowo-folwarcznym	1867	
109.	Zimnowoda	Gorzelnia	w zespole pałacowo-folwarcznym	1883	
110.	Zimnowoda	Kuźnia, ob. chlew	w zespole pałacowo-folwarcznym	3 ćw. XIX	
111.	Zimnowoda	Obora	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
112.	Zimnowoda 1	Dom pracowników folwarcznych	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
113.	Zimnowoda 2	Dom prac. folwarcznych	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
114.	Zimnowoda 3	Dom prac. folwarcznych	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
115.	Zimnowoda 4	Dom prac. folwarcznych	w zespole dworsko-folwarcznym	k. XIX	
116.	Zimnowoda 9	Dom prac. folwarcznych	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
117.	Zimnowoda 10	Dom prac. folwarcznych	w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX	
118.	Zimnowoda 11	Dom prac. folwarcznych	w zespole dworsko-folwarcznym	k. XIX	

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372) ustawa nakłada na gminę obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami. Zgodnie z obowiązującymi przepisami gminny program opieki nad zabytkami opracowuje się na okres 4 lat. Program ma na celu w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Przyjęcie programu opieki nad zabytkami umożliwi samorządowi gminy wykonywanie zadań własnych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W związku z powyższym uznaje się za zasadne przyjęcie przedmiotowej uchwały.